

მეფე ლეონი

იხლავადელი არაბული პოეზია

გამოცემლობა „განათლება“
თბილისი — 1985

მუალაკები ისლამადელი არაბული პოეზიის უმნიშვნელოვანესი ძეგლია. იგი წარმოადგენს ჩვ. წ. V საუკუნის დასასრულის — VII საუკუნის დასაწყისის პოეტების რჩეულ კასიდათა კრებულს. მუალაკების კრებული, ისლამადელი პოეზიის სხვა ნიმუშებთან ერთად იმ ნაწარმოებთა რიცხვს ეკუთვნის, რომელთაც ხანგრძლივი დროით განსაზღვრავს მომდევნო ხანის არაბული პოეზიის ხასიათი, თემატიკა, ფორმა. მუალაკებში ასახულია ისლამადელი არაბთა სულიერი თუ ყოფითი კულტურა, ბუნებრივი გარემო, რწმენები; წეს-ჩვეულება, საგმირო თუ ზნეობრივი იდეალები, ტომობრივი ურთიერთობა, ბრძოლები. გარდა წმინდა ესთეტიკური ღირებულებისა, მუალაკებს დიდი მნიშვნელობა ენიჭებათ აგრეთვე როგორც თავისი ეპოქის ისტორიულ დოკუმენტს.

წიგნი განკუთვნილია არაბული ლიტერატურის შემსწავლელ სტუდენტთა და არაბული ლიტერატურით დაინტერესებულ პირთათვის.

არაბულიდან თარგმნა, წინასიტყვაობა და კომენტარები დაურთო
 ნანა ფურცოლაძემ

რედაქტორი მ. მარბველაშვილი

რეცენზენტები: ალ. ზვახარია
 მ. კუთელია

მხატვარი რუსუდან ფიბვიაშვილი

წიგნის ტყუპობა

არაბული ლიტერატურის ისტორია ჯერ კიდევ ისლამის გამოჩენამდე, ჩვ. წ. V ს. დასასრულს იწყება. დაახლოებით ამ დროით თარიღდება ჩვენამდე მოღწეული პირველი ნიმუშები ამ ლიტერატურისა; ეს ძეგლები შექმნეს არაბეთის ნახევარკუნძულზე მცხოვრებმა არაბულმა ტომებმა, რომელნიც ძირითადად მომთაბარე ცხოვრებას ეწეოდნენ; ერთი ნაწილი მიწათმოქმედებას მისდევდა და ბინადრობდა სამხრეთ არაბეთში, მცირე ნაწილი — ცენტრალურსა და ჩრდ. არაბეთის ოაზისებში.

მე-7 ს. ოცდაათიანი წლებიდან, როდესაც ამ არაბულმა ტომებმა ისლამი მიიღეს და გაერთიანდნენ არაბულ-მუსლიმურ სახელმწიფოში, იწყება ახალი რელიგიის, ისლამის გავრცელება არაბეთის ნახევარკუნძულზე. შემდეგში არაბებმა სულ რაღაც ერთი საუკუნის მანძილზე კავკასიიდან ჩრდ. აფრიკამდე და ინდოეთიდან საფრანგეთის საზღვრებამდე გადაჭიმული უზარმაზარი იმპერია შექმნეს, რომლის საფუძველზე აღმოცენდნენ დღევანდელი არაბული ქვეყნები. არაბთა ექსპანსიასთან ერთად ვრცელდება არაბული ენა. საოცრად ფართოდ ვრცელდება არაბული კულტურის, არაბული ლიტერატურის გავრცელების არე. ეს ტერიტორია სხვადასხვა დროს მოფენილი იყო არაბული კულტურის, ლიტერატურის ცენტრებით, სადაც დაპყრობილი ხალხების კულტურულ ტრადიციებთან სინთეზით იქმნებოდა ისტორია არაბული ლიტერატურისა, რომელსაც ზოგჯერ არაბულენოვან ლიტერატურასაც უწოდებენ, რადგან მის შექმნაში არაარაბებსაც მიუძღვით ერთგვარი ღვაწლი. თავის მხრივ, არაბულმა ლიტერატურამ მძლავრი გავლენა მოახდინა სხვადასხვა მუსლიმურ ლიტერატურაზე და თვალსაჩინო როლი შეასრულა ამ ლიტერატურათა (სპარსულ-თურქულ და სხვა) ჩამოყალიბებაში.

ისლამამდელი არაბული პოეზია არაბული ლიტერატურის მეტად მნიშვნელოვანი მონაკვეთია. ამ ხანაში შექმნილი არაბული პოეზიის ფორმები, სალექსო ზომები, ეანრები არა მხოლოდ შემდგომი ხანის არაბულ პოეზიაში დამკვიდრდა და არსებობდა თითქმის XX საუკუნემდე, არამედ სხვა მუსლიმურ ლიტერატურებშიაც შეაღწია და გათავისდა. ისლამამდელი არაბული პოეზია ზეპირად იქმნებოდა და

ზეპირადვე გადაეცემოდა თაობიდან თაობას საგანგებო მთქმელთა — რავეების მიერ. მისი ჩაწერა დაიწყო III—II საუკუნეებში (ჩვ. წ. VII—VIII სს.). მუალაკები (არაბ. მუ'ალაკათ) ისლამამდელი პოეზიის რჩეული კასიდების კრებულია.

ისლამამდელმა არაბულმა პოეზიამ იცის ორი პოეტური ფორმა: კასიდა და კიტ'ა (ან, რაც იგივეა, მაკტუ'ა). კიტ'ა მცირე პოეტური ფორმაა (არა უმეტეს 10—15 ბეითისა) მარტივი კომპოზიციითა და ერთი თემით. იგი შეიძლებოდა ყოფილიყო როგორც დამოუკიდებელი ნაწარმოები, ისე ფრაგმენტი კასიდისა (კიტ'ა — არაბულად „ნაწყვეტ“ ნიშნავს). ამ ფორმით სრულდებოდა, ჩვეულებრივ, უძველესი ჯანრები არაბული პოეზიისა — მარსია (გლოვის ლექსი, რაც ქართულ ხალხურ პოეზიაში გავრცელებული „ხმით ნატირალის“ ანალოგად შეიძლება ჩაითვალოს), ჰიჯა — გაკილვა მტრისა ან მტრული ტომისა. ამავე ფორმით იწერებოდა ლექსი, რომელსაც ევროპელი ორიენტალისტები ზოგჯერ ელეგიადაც უწოდებენ¹. იგი წარმოადგენდა განვლილი ახალგაზრდობის, კაბუჯურ ვნებათა და საქმეთა გახსენებას, პესიმისტური რეფლექსიით აღსავსე სენტენციებს წუთისოფლის წარმავლობასა და ხანმოკლეობაზე (თემაზე „სადაა არიან ისინი, ვინც ჩვენამდე მოსულა ამქვეყნად“) და ცხოვრებისეულ სიბრძნეზე. კიტ'ა ერთი საზომითა და ერთი რითმით შესრულებული ნაწარმოებია.

ასევე ერთი რითმითა და ერთი საზომით სრულდებოდა კასიდა — დიდი მოცულობის (ძირითადად 20—100, ზოგჯერ მეტი ბეითიც), მრავალპლანიანი, სინკრეტული ფორმა, რომელიც, ჩვეულებრივ, ერთმანეთისაგან განსხვავებულ რამდენიმე თემას აერთიანებს. ეს თემებია: ნასიბი — სატრფოს გახსენება, რასაც ხშირად წინ უძღვის უდაბნოში სატრფოს ტომის მიერ მიტოვებულ კარვის ნაშთებთან (ატლალ) შეჩერება და ამ ნაშთების აღწერა, ცრემლის ღერა სატრფოს აბიზინავართან; მადიჰი — ქება, შესხმა გამოჩენილი პირისა; ვასფი — ბუნებისა ან ცხოველის (აქლემის, ცხენის) აღწერა; მუფახარა — საკუთარი თავისა ან ტომის შექება; ჰიჯა — გაკილვა მტრისა ან მტრული ტომისა; ხამრია — ღვინის, ღვინის მოტივი, ტარდი — ნადირობის აღწერა და სხვა. ამათგან ისლამამდელი კასიდის აუცილებელ და ძირითად კომპონენტებს წარმოადგენს 2—4 თემა; 1) ნასიბი, 2) ვასფი, ხოლო მესამე შეიძლება იყოს მადიჰი, მუფახარა ან ჰიჯა. ან მუფახარაც და ჰიჯაც (ე. ი. საკუთარი თავის ან ტომის ხოტბა და მტრის გაკილვა) და სხვ. მათში ზოგჯერ ჩართულია ხამრია — ღვინის, ნადირობის თემა, ჰიქმა — ბრძნული სენტენციები და აფორიზმები და სხვა. კასიდის სქემაში, წესისამებრ არ გვხვდება მარსია (ნატირალი). კასიდის ჭარგა, ჩვეულებრივ, ასეთია: უდაბნოში ცხენით ან აქლემით მიმავალი მგოსანი შენიშნავს კარვის ნაშთებს, იმ ადგილებს, სადაც მი-

სი სატრფო ცნოვრობდა ერთ დროს. ტომი აყრილა გაზაფხულის იალალიდან და სხვაგან გადასულა, ტომთან ერთად წასულა მგოსნის სატრფოც და აი, პოეტი იგონებს განშორებულ მიჯნურს (ზოგჯერ ოცი წლის შემდეგ), აღწერს მისი კარვის ჩაშავებულ ნაშთებს, გაუდაზურებულ ნაბინავარს, მის გამგზავრებას განთიადისას, აღწერს მასთან განშორებისა და გამოთხოვების მწარე წუთებს, იხსენებს მიჯნურთან დაკავშირებულ ზოგიერთ ეპიზოდს. ეს სატრფიალო შესავალი, ჩვეულებრივ, გარდასული სიყვარულის სევდიანი გახსენებაა (ამ თემამ არაბულიდან ევროპულ პოეზიაშიც შეაღწია²). შემდეგ პოეტი გადადის აქლემისა ან ცხენის უბაღლო თვისებების აღწერაზე. ამ აქლემისა, რომლის თავაწყვეტილმა სრბოლამ აღმურმოდებულ უდაბნოში, სადაც ქვეშის ბორცვები „მირაჟის მოსასხამში გახვეულან“, მას სატრფოს ვახსენებით გამოწვეული კეშანი უნდა განუქარვოს. შედარება (აქლემის სრბოლისა წყაროსავე გაქანებული კანჯრის, ან მონადირეთაგან დევნილი ფურირმის თავგანწირულ სრბოლასთან და სხვ.) ზოგჯერ ცალკეულ დამოუკიდებელ სურათებად იშლება და ვასფი (აღწერა) ამ სურათთაგან შედგენილ მოზაიკას ემსგავსება. იმრულო-კაისთან ცხენის აღწერას დამისა და ავდრის აღწერა მოსდევს და კასიდა ამით მთავრდება. ტარაფასთან — თავის მართლება ბიძაშვილების წინაშე, მათი გაკილვა და მუფახარა — თავისი სიმამაცისა და ხელგაშლილობის აღწერა. ლაბიდთან — თავისი თავისა და საკუთარი ტომის გულუხვობის და სხვა მაღალი ზნეობრივი თვისებების შექება, ანთარასთან — საკუთარი ვმრობის აღწერა. ზუჰაირთან სატრფიალო შესავალს (ვასფი გამოტოვებულია) მოსდევს ტომის დეაწლმოსილი პირების ხიბტა და მობეზრებული წუთისოფლის ემობა, არაბთა ზნეობრივი სენტესციება. აბიდ იბნ ალ-აბრასთან კუდაზურებული სობანავარის აღწერას ცხენის აღწერა და მელაზე არწივის განადირების საოცრად დინამიური სურათი მოჰყვება და ა. შ. თუმცა კომპოზიციური სქემა დაახლოებით ერთნაირია და ვარიაციები — შეზღუდული, არამედ მგოსნები ახერხებენ თავისებურად გარდასახონ და მუდამ ახლოებურად წარმოაჩინონ კასიდის ყოველი თემა და მთლიანად — კასიდა. როგორც ჩანს, კასიდა იყო ერთგვარი სასინჯო ქეა პოეტის ოსტატობის გამოსავლენად, რომელსაც უნდა დაენახვებინა, თუ როგორ შეეძლო მას არაბული პოეზიის ამ მარად თემებზე ლექსი შეეთხზა და პოეტური პაექრობა გაეჭარბა სხვა მგოსნებთან. ისიც უურადსადებია, რომ შეუასაუკუნეების ადამიანს არა მხოლოდ აღმოსავლეთში, არამედ დასავლეთშიც, როგორც ამას ა. დე ბრიუნი აღნიშნავს ლათინური დასავლეთის მამართ, „სიამოვნებას ანიჭებს არა თემი, არამედ მისი ვარიაციები, ყველა ის ნიუანსი და დეტალი, რაშიაც გამოხატულებას პოეტი ძველი ნაცნობი თემა“³.

არაბებმა, ისევე როგორც ძველმა ინდოელებმა და ბერძნებმა, ლექსთწყობის საკუთარი სისტემა შექმნეს (არაბულად — არუდი). ძველი არაბული ლექსები ჯერ კიდევ ისლამამდე დიდი ხნით ადრე იწერებოდა ცნობილ საზომებზე, რომელთაც საუკუნეთა მანძილზე გაძლეს მეტ-საკლები ცვლილებებით. არაბული ლექსთწყობა ემყარება გრძელი და მოკლე მარცვლების გარკვეულ კანონზომიერ თანმიმდევრობას, რაც სხვადასხვა ტერფებს ქმნის. სხვადასხვა ტერფთა კომბინაცია ქმნის სხვადასხვა საზომებს. როგორც ვარაუდობენ, რიტმის წარმოქმნაში გარკვეულ როლს მახვილიც ასრულებს¹. არაბული ლექსის რიტმული სტრუქტურა პირველად ხალილ იბნ აჰმადმა გამოიკვლია (გარდაიცვალა დაახლ. 791 წ.), დაადგინა სხვადასხვა საზომები და მისცა სახელები: ტავილი, ბასიტი, ქამილი, ვაფირი, ხაფიფი, რამალი და სხვ. — თექვსმეტი საზომი თავისი ვარიანტებით.

ისლამამდელმა პოეტებმა საზომთა სახელები არ იცოდნენ და, ბუნებრივია, არც ხმარობდნენ მათ. ეს თექვსმეტი საზომი, როგორც ვარაუდობენ, სტიქიურად წარმოიშვა ისლამამდელ ხანაში. ერთ-ერთი ჰიპოთეზა, რომელიც ამ საზომების წარმოშობას ხსნის, არის ე. წ. „აქლემის ჰიპოთეზა“, — ამ ჰიპოთეზის თანახმად სხვადასხვა არაბული სალექსო რიტმი წარმოადგენს აქლემის სხვადასხვა სვლის, სხვადასხვა ალურის გაუცნობიერებელ იმიტაციას⁵.

არაბული ლექსის სტრიქონი ანუ ბეითი ორი ნახევრისაგან შედგება. ბეითი სხვა ენაზე გადატანისას ორ-ოთხ სტრიქონიან სტროფს იძლევა. ყველა ბეითი გარითმულია მონორიმის წესით და მთავრდება ერთსა და იმავე თანხმოვანზე თავისი ხმოვნით.

კასიდებში ასახულია ბედუინთა სამყარო: ბუნება, ყოფა, რწმენები, წეს-ჩვეულება, ზნეობრივი იდეალები, ტომობრივი შუღლი და ომები, არაბთა კულტურა, რომელიც ძველი აღმოსავლური და ხმელთაშუა ზღვის კულტურის ფესვებზეა ამოზრდილი.

რთული კომპოზიციური სქემა V—VI ს. არაბული პოეზიის ძეგლებისა, თემათა გარკვეული და განსაზღვრული რეპერტუარი, დახვეწილი და დამუშავებული ფორმა, მრავალფეროვანი პოეტური საზომები, დადგენილი პოეტური კანონი უნდა მიაწინებდეს იმ ლიტერატურულ ტრადიციებზე, რაც წინ უძღოდა ამ ძეგლების შექმნას. ამდენად, სავარაუდოა, რომ მუალაკები ჩვენამდე მოღწეული ერთ-ერთი პირველი ძეგლია და არა ამ პოეზიის პირველი ნიმუშები საზოგადოდ. ისლამამდელი პოეზიისა, და კერძოდ, მუალაკათის ანალიზს მკვლევარები მიჰყავს იმ დასკვნამდე, რომ ამ პოეზიას წინ უძღოდა განვითარების საკმაოდ ხანგრძლივი ისტორია. არბერი მუალაკათში ხედავს „მრავალ ნიშანს უკვე საკმაოდ წინ წასული ლიტერატურული ტრადიციისა. ხანდასახ ისინი დეკლანსის ოდნავ სიმპტომებსაც კი ავლენ

ნენ“⁸. ბეიტსონის აზრით⁹, მუალაყების კრებულში შემავალი კასიდები მიჩნეული უნდა იქნეს როგორც „უელმინაცია ძველი ტრადიციისა“. კ. პეტრაჩეს⁷ არაბული პოეზიის საწყისები გადააქვს ჩვ. წ. V საუკუნეზე ბევრად უფრო ადრე. არაუშუალო — ასირიული, ძვ. ებრაული, უგარიტული, ძველგვიპტური წყაროების ანალიზის საფუძველზე იგი მიდის იმ დასკვნამდე, რომ ჩრდ. არაბებს ლიტერატურის ზოგიერთი ჟანრი ჰქონდათ ჯერ კიდევ პირველ ათასწლეულში ჩვენს წელთაღრიცხვამდე. ხოლო უშუალო წყაროები — საფას, სამუდის, ლიპიანური წარწერები მოწმობენ, რომ არსებობდა რაღაც უწყვეტი ლიტერატურული ტრადიციები, ერთგვარი მემკვიდრეობითობა. წარწერებში გვხვდება ისლამამდელი კასიდების ზოგიერთი მოტივი — ცრემლის ღვრა სატრფოს გამო, მოტივი მეგობრობისა, საკუთარი თავის ქებისა, სახე სატრფოსი. რომლის ანრდილიც წარმოუდგება პოეტს და სხვ. ისინი შეიცავენ აგრეთვე ზოგიერთ ანალოგიას ფორმის თვალსაზრისით — გარითმულ პროზასა და parallelismus membrorum-ს. ნიშანდობლივია ის გარემოებაც, რომ არაბული პოეზიის ცნობილი მკვლევარი გ. გრიუნებაუმი არაბულ პოეზიასა და, კერძოდ, მუალაყათშიც, სხვადასხვა პოეტურ სკოლას გამოყოფს⁸. რ. იაკობის აზრით, ისლამამდელი კასიდის ჩამოყალიბებას წინ უძღოდა ხანგრძლივი პროცესი, როდესაც თავდაპირველად ცალკე არსებული პოეტური ფორმები ერთმანეთს დაუკავშირდა და ახალ ლიტერატურულ ფორმად გადადნა⁹.

მუალაყების კრებულის შედგენა, რომელიც შეიცავს ისლამამდელი არაბული პოეზიის შვიდი გამოჩენილი წარმომადგენლის: იმრუთ-კაისის, ტარაფას, ზუჰაირის, ანთარას, ამრ იბნ ქულსუმის, ჰაზრის იბნ ჰილიზასა და ლაბიდის თითო კასიდას, ტრადიციული თვალსაზრისით, მიეწერებოდა ჰამად არ-რაჰიას¹⁰ (714—782)¹⁰. უკანასკნელ წლებში გამოქვეყნებული გამოკვლევების საფუძველზე ეს თვალსაზრისი საკმაოდ შეირყა¹¹. როგორც ჩრკვევა, პირველი კრებული, სადაც შედიოდა ზემოაღნიშნული შვიდი პოეტის კასიდები სხვა კასიდებთან ერთად, შედგენილი ყოფილა ჯერ კიდევ ხალიფა მუავიას დროს (VII ს.) მისივე ბრძანებით და გამიზნული იყო როგორც ანთოლოგია მუავიას ვაჟის განსასწავლად არაბულ პოეზიაში. იგი შეტყვედა ისლამამდელი ხანის თორმეტ კასიდას — მუალაყთა შეიდიულის, ალ-ამას, ან-ნაბილას, აბიდ იბნ ალ-აბრასის კასიდებს და მის თანამედროვე პოეტთა ორ კასიდას. შემდეგში ხალიფა აბდ ალ-მალიქის დროს მუალაყების რიცხვი თორმეტიდან შვიდამდე შეუკვეცათ. ეს ანთოლოგიები დავიწყებას მიეცა ომაიანთა დინასტიის დაცემასა და აბასიანთა აღზევებასთან ერთად. ჰამადის დამსახურება, კისტერის აზრით, მხოლოდ ის არის, რომ მან უკვე აბასიანთა ხანაში „გაღმოგვცა მუავიას

კრებულიდან წარმომავალი შვიდი ოდა გვიანდელმა ლიტერატურულმა ტრადიციამ კი ჰამადს მიაწერა მათი შერჩევა¹². ამრიგად, როგორც ჩანს, კრებულის შედგენის თარიღი VIII-დან VII საუკუნეში გადმოინაცვლებს.

არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა იმის შესახებ, თუ რას ნიშნავს სიტყვა „მუალაკა“. არაბული ლეგენდის თანახმად, მუალაკას (რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელობაა „ჩამოკიდებული“) უწოდებდნენ მექის მახლობლად, უქაზში გამართულ პოეტთა პაექრობაში გამარჯვებულ კასიდას, რომელსაც ძვირფას ქსოვილზე წერდნენ და ქააბას კედელზე ჰკიდებდნენ. ეს ახსნა ერთსულოვნად იქნა უარყოფილი ევროპელ მეცნიერთა უმრავლესობის მიერ. სანაცვლოდ წამოყენებულია სხვადასხვა ინტერპრეტაცია ამ სახელწოდებისა. სხვა ახსნით, მუალაკა „ყელსაბამისა“ (არაბ. ხიმტი) და „წყობილი მარგალიტის“ (არაბ. ნაზმ) ანუ ლექსის სინონიმია¹³. ან „ძვირფასი რაიმე“, რასაც „მძლავრ აყენებენ“, ე. ი. დიდად აფასებენ¹⁴, ან ნაწარმოებები, რომლებიც ამოღებული არიან ავტორის თხზულებებიდან და ცალკე კრებულს ქმნიან¹⁵ და სხვ. დღესდღეობით დამაკმაყოფილებლად ჩანს მუალაკათის გაგება, როგორც „რჩეული“ ან „შერჩეული“ კასიდებისა¹⁶, რაც, რა თქმა უნდა, მის ეტიმოლოგიად არ უნდა გავიგოთ.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ღვას საკითხი მუალაკათისა და, საზოგადოდ, ისლამამდელი არაბული პოეზიის აუთენტურობის შესახებ. ჯერ კიდევ შუასაუკუნეების არაბი ფილოლოგები და კომენტატორები აღნიშნავდნენ ამა თუ იმ ბეითის ინტერპოლაციის ფაქტს მუალაკათის ტექსტში¹⁷.

ევროპელ ორიენტალისტთაგან ერთ-ერთი პირველი, ვინც ამ პრობლემას შეეხო, იყო გერმანელი არაბისტი ალვარდტი¹⁸. განსაკუთრებით მწვავედ დადგა ეს საკითხი ინგლისელი არაბისტის მარგოლიუსის შრომაში¹⁹. მან ისლამამდელი არაბული პოეზია გამოაცხადა თითქმის მთლიანად გვიანდელ ნაყალბევად, რომელიც ისლამის შემდეგ იქნა შექმნილი. ამავე თეზისს იცავდა მეოცე საუკუნის ცნობილი ეგვიპტელი მწერალი და ლიტერატურის ისტორიკოსი ტაჰა ჰუსეინი, რომელიც ისლამამდელ პოეზიას უწოდებს მთქმელთა — რავეების ფაბრიკაციას, ბუდუინთა ნაყალბეს, გრამატიკოსთა და ისტორიკოსთა ნახელავსა და კომენტატორებისა და ტრადიციონალისტების გამოწინააღმდეგ²⁰. ეს შეხედულება არ გაიზიარეს არც არაბმა და არც ევროპელმა არაბისტებმა²¹.

მარგოლიუსის კონცეფცია ისლამამდელი პოეზიის სიყალბის შესახებ დაწვრილებით განიხილა არბერამ და თითოეულ მის არგუმენტს დამაჯერებელი კონტრარგუმენტები დაუპირისპირა²². მარგოლიუსის ერთ-ერთი ძირითადი საბუთი იყო ის, რომ, მისი აზრით, ის-

ლამამდელი არაბები სიტყვაში ში'რ — (პოეზია) გულისხმობდნენ არა ლექსს, რაც უფრო გვიანდელი პერიოდისთვისაა დამახასიათებელი, არამედ მისანთა გარითმულ პროზას. ასეთ ვარაუდს მარგოლიუსი ასაბუთებდა იმ ფაქტით, რომ ისლამამდელ წარწერებში, რომელნიც სხვადასხვა დიალექტებზეა შემორჩენილი, არაფერია ლექსად, მაშინ, როდესაც ლიტერატურის მქონე თითქმის ყველა ხალხი ხმარობს ლექსს სამგლოვიარო წარწერებში. მაგ. ლათინური ლიტერატურა იწყება სციპიონთაა ეპიტაფიებით, რომლებიც შესრულებულია სატურნიული საზომით.

არბერის აზრით, ასეთი მსჯელობა უმართებულოა, რადგან მარგოლიუსი ვერ დაასახელებს ვერც ერთ მეტრიკულ ეპიტაფიას ძველ საბერძნეთში, ჰომეროსზე ადრე რომ იყოს შექმნილი. უფრო მეტიც: ისლამის პერიოდშიც არაბული ეპიტაფიები იწერება მხოლოდ და მხოლოდ უბრალო პროზით²³.

ისლამამდელი პოეტები, მარგოლიუსის სიტყვით, ხშირად იფიცავენ ალაჰს და მოიხსენიებენ ადგილებს ყურანიდან. გარდა ამისა, მათ ნაწარმოებებში გამოსკვივის მუსლიმურ წეს-ჩვეულებათა კარგი ცოდნა. არბერი აღნიშნავს, რომ ისლამამდელი ძეგლები შეიცავდნენ წარმართული ღვთაების ალ-ლათის სახელს, რაც შემდეგში მორწმუნე მთქმელთა თაობებმა მეტრიკულად მასთან ახლო მდგომი სიტყვით — ალ-ლაჰით შეცვალეს. გარდა ამისა, ალაჰის, უზენაესი ღმერთის სახელიც კარგად უნდა ყოფილიყო ცნობილი წარმართი არაბებისთვის²⁴.

რაც შეეხება მუსლიმურ რეალებს, ეს უნდა აიხსნას ისლამამდელი პოეზიის ზეპირი ხასიათით, მისი უნარით ტრადიციასთან კავშირის გაუწყვეტლად შეეწოვა ახალი ელემენტებიც — მუსლიმური მოტივები — ერთგვარი „განწარმართების“ პროცესში²⁵.

კიდევაც რომ დავუშვათ, თითქოს ისლამამდელი არაბული პოეზია მთლიანად გვიანდელი ნაყალბევიზი, საღი აზრი გვიკარნახებს, რომ იგი უნდა შექმნილიყო უფრო ადრინდელი მოდელების მიხედვით. ბლანშერის აზრით, რომელსაც მონროუც იზიარებს, ძველი არაბული პოეზია გვიანდელი შეთხზულიც რომ იყოს მთლიანად ან ნაწილობრივ, იგი უნდა ასახავდეს უფრო ადრინდელი და ნამდვილი მოდელის სტილსა და იდეალებს²⁶.

მიუხედავად იმისა, რომ ისლამამდელი არაბები სხვადასხვა დიალექტებზე მეტყველებდნენ. ისლამამდელი პოეზიის ენა არ ამკლავნებს რაიმე მნიშვნელოვან დიალექტურ სხვადასხვაობას. იგი ერთიან ენაზეა შექმნილი. ამავე ენაზე შეიქმნა შემდეგში ყურანი. შუა საუკუნეების არაბ ფილოლოგთა აზრით, ეს ენა იყო მექელ კურაიშიანთა ენა (ყურანი გამეღაწეებული იყო მუჰამადის პირით, ის კი კურაიშის

ტომიდან, ე. ი. მექიდან წარმოდგებოდა). ამ გარემოებამ საფუძველი მისცა მარგოლიუსს — პესეინს, არაბული პოეზიის ერთგონეებაში დაეხასიათა დამატებითი საბუთი ამ პოეზიის გვიან (ისლამის შემდეგ) შეთხზვისა, თუმცა კურაიშულ თეორიას საფუძველი გამოაცალა ჯერ კიდევ ფილერსმა²⁷. დღესდღეობით საყოველთაოდ მიღებული აზრია, რომ მრავალი სასაუბრო დიალექტის გვერდით არსებობდა რაღაც საერთო ენა, საერთო დიალექტი კონინე, რომელსაც ერთნაირად იყენებდნენ როგორც პოეტები, ისე მოციქული²⁸. ამ ვარაუდს მხედველობიდან არ რჩება დიალექტიზმების არსებობა ორივეგან — ყურანსა და ძველ პოეზიაში. იგი დასაშვებად თვლის იმას შესაძლებლობასაც, რომ გადაცემისა და გადაწერის პროცესში პოემების ორიგინალურმა ტექსტმა ცვლილებები განიცადა.

მონროუმ ისლამამდელი არაბული პოეზიის ტექსტების ანალიზის საფუძველზე გამოავლინა ფორმულებრივი ხასიათი ამ ძეგლების ენისა, რომელიც ფორმულებს — მეტრიკულად და ლექსიკურად მყარ შესიტყვებებს ემყარება.

მონროუს გამოკვლევის შედეგად, რომელსაც მან სტატისტიკური მეთოდი დაუდო საფუძვლად, ცხადი გახდა, რომ ისლამამდელ არაბულ ძეგლებში სამჯერ უფრო ხშირია ამ ფორმულების გამოყენება, ვიდრე ისლამის შემდეგდროინდელ პოეტებთან. ფორმულათა დიდი სიხშირე კი, პარი — ლორდის თეორიის თანახმად²⁹, სწორედ ზეპირსიტყვიერ პოეზიას ახასიათებს. მონროუმ დამაჯერებლად დაასაბუთა, რომ ეს ძეგლები სწორედ ისლამამდე (ე. ი. ზეპირი გზით) არის შექმნილი.

დღესდღეობით გასაზიარებლად უნდა ჩაითვალოს ის აზრი, რომ ისლამამდელი არაბული პოეზიისა და, კერძოდ, მუალაკათის ზოგიერთმა ადგილმა მისი შექმნიდან ჩაწერამდე რაღაც ცვლილება განიცადა, მაგრამ არ არსებობს საფუძველი იმისათვის, რომ იგი მთლიანად ნაყალბეად ან გვიანდელ ფილოლოგთა მიერ შეთხზულად მივიჩნიოთ. მუალაკები, როგორც ამას არაბთა ფილოლოგიური ტრადიცია ამტკიცებს, ძირითადად სწორედ V—VI ს. არაბული პოეზიის ძეგლებს უნდა წარმოადგენდეს³⁰, ოღონდ თავდაპირველი კრებულის შედგენის დრო, როგორც ითქვამს, VIII საუკუნიდან VII საუკუნეში გადმოინაცვლებს.

ლიტერატურის რომელ სახეობას მიეკუთვნება ძვ. არაბული კასიდები? არსებობს აზრთა დიდი სხვადასხვაობა სპეციალისტთა, ამ პოეზიის საუკეთესო მცოდნეთა შორის. მაშინ, როდესაც ერთი ნაწილი მას ლირიკად თვლის და უწოდებს „აღწერით ლირიკას“³¹, „ძირითადად ლირიკულს“³², „ლირიკაზე ორიენტირებულს“³³, გამორიცხავს რა ეპოსთან მის რაიმე კავშირს³⁴, სხვა ავტორები იქ უხვად პოულობენ ღრამის ელემენტებს, ხოლო რ. იაკობი, ეყრდნობა რა „ლირიკის“,

„ეპოსისა“ და „დრამის“ სტილისტურ გაგებას და არა ამ ცნებათა ფორმალურ ხასიათს (როგორც, მისი სიტყვით, ეს დღემდე იყო მიღებული ლიტერატურათმცოდნეობაში), პოულობს საფუძველს, რომ კასიდის სხვადასხვა ნაწილში დაინახოს ეპოსისა და დრამის დამახასიათებელი სტილისტური თავისებურებები და გამორიცხოს ლირიკა³⁵.

აზრთა ეს სხვადასხვაობა კარგად მიუთითებს იმ გარემოებას, რომ ძნელია კასიდების პოეზია დახასიათდეს ევროპულ ლიტერატურათმცოდნეობაში დადგენილი ცნებებითა და ტერმინებით, უცხო პოეზია შეფასდეს ჩვენთვის ჩვეული მასშტაბებით³⁶.

ისლამამდელ პერიოდშივე ჩამოყალიბდა არაბული პოეტის ერთი თავისებურება, რომელმაც ღრმა კვალი დააჩნია არაბთა პოეტურ აზროვნებას მთელი მისი ისტორიის მანძილზე. ეს არის პოეტური ხატის შექმნის ორიგინალური ხერხი — არაბი პოეტები ცდილობენ ამა თუ იმ საგნისა ან მოვლენის ხატი. შექმნან ისე, რომ არ ახსენონ თვით საგნის სახელი, დაასახელონ მხოლოდ მისი თვისებები. თვისება აქ საგნის ერთგვარ სიმბოლოდ გვევლინება. პოეტი თითქოს გამოცანას გვაძლევს, რომლის ახსნა, საგნის შეცნობა მისი პოეტური მოდელის მიხედვით თვით მკითხველს ევალება.

„და გაიღიმებს მუქწითელით, თითქო გაშლილი გამოანათებს ხალასი ქვიშის ნამიან ბორცვზე“ — (ტარაფა, 8)³⁷.

„მუქწითელი“ აქ ბაგეს აღნიშნავს, „გაშლილი“ — გვირგვინს, რომელიც თავის მხრივ, მოღიმარე ბაგეს, ელვარე ბაგე-კბილს ნიშნავს მეტაფორულად, როგორც პოეზიასა, ისე პროზაში.

„იგი ხალისით მიჰქრის აღვირში, ვით „ოქროსფერი“. „ოქროსფერი“ აქ ღრუბელს განასახიერებს. ეს მნიშვნელობები არ არის მუდმივი. ამ პოეტურ ენაზე „თეთრი“ სხვადასხვა კონტექსტში შეიძლება ნიშნავდეს ხმალს ან ქალს, „მოწითალო“ — ცხენს ან ღვინოს. „ჩავენ“ — „ინტენსიური ფერით შეფერილი“ — ღოჭს, ჩამავალ მზეს, ღღეს, მწვერვალსა და სხვ. საგნის რომელიმე თვისების აქტუალიზაციით იქმნება მისივე პოეტური ხატი, ყურადღება გამახვილებულია ერთ რომელიმე (ზოგჯერ რამდენიმე) მხარეზე, რომელიც, პოეტის აზრით, ყველაზე უფრო დამახასიათებელია მოცემული მომენტისათვის. მკითხველი ხედავს საგანს არა ისე, როგორც თვითონ წარმოიდგენდა, პოეტს რომ მისი სახელი, მაგ. „მგელი“, „ღვინო“, „ქალი“, „ხმალი“ და სხვ. დაესახელებინა, თუნდაც იმავე ზედსართავის თანხლებით, რომელსაც მისი ხატის შესაქმნელად იყენებს, არამედ იგი მის მხატვრულ აღქმაში ცენტრირებულია ამ საგნის რომელიმე თვისებით და

იგი გადიდებული კადრივით ჩანს მის წარმოდგენაში. ამ წარმოდგენას, ამ ხატს არ შეერევა არავითარი ზედმეტი ასოციაცია, შესაძლებელი იმ შემთხვევაში, პოეტს რომ იმ ზედსართავების გვერდით თვით საგნის სახელიც დაესახელებინა (ჩვენს თარგმანში შეძლებისდაგვარად შევეცადეთ გამოსახვის ეს თავისებური ხერხი შეგვენარჩუნებინა, ოღონდ ბუნდოვანების თავიდან ასაცილებლად ეს გამოტოვებული სიტყვები — საგანთა სახელები ფრჩხილებშია მოთავსებული, ზოგჯერ კომენტარშია ახსნილი).

ამგვარად იქმნება არაბულ პოეზიაში უამრავი ხატი საგნისა, ბუნების მოვლენებისა, ადამიანისა და ცხოველისა. მუალაჟათში ვხვდებით ადამიანისა (ქალის, ბავშვის, დედაბრის, ვაჟის, მეომრის, მარგალიტის მადიებლის) და ადამიანის სხეულის ნაწილების (ქალის პირი, ლაწვი, თითები, თმა, წელი), ცხოველებისა (აქლემი, ცხენი, ნიამორი, კანჯარი, არჩვი. არწივი, ძაღლი, მგელი, სირაქლემი) და ცხოველთა სხეულის ნაწილების (ძუა, თვალები, ყურები, აქლემის კუზი), ბუნებისა და ბუნების სხვადასხვა მოვლენის (მთა, ქვა, ლოდი, ღრუბელი, წყარო, მტვერი, წვიმა, ცეცხლი, მიწა, ღამე, წყალი), მცენარეთა (ხე, პალმა, ლერწამი, გვირილა), იარაღისა და ომისა (ხმალი, შუბი, ჯავშანი, ბრძოლა, კრილობა, გმირი, საბრძოლო რაზმი), ადამიანის მოღვაწეობის პროდუქტის, სხვადასხვა საგნის (მათრახი; უდი, სათამაშო ისრები, ტასტრეფანი, კოშკი), ღვინისა და ღვინის ჭურჭლის (ღვინო, ტივი, დანი, დოქი) აღმნიშვნელ სიმბოლოებს³⁸.

როგორია ამ მოვლენის მექანიზმი, რომელიც პოეტს საშუალებას აძლევს, ააგოს ხატი ასეთი ხერხით, ხოლო მსმენელს — არა რუ გამოიცნოს ამგვარად შექმნილი პოეტური სახე, არამედ აღიქვას კიდევ როგორც ესთეტიკური ფენომენი?

ჩვენი ვარაუდით, ამ პოეტური ხერხის გამოყენებას ორგვარი საფუძველი აქვს — ენობრივი და პოეტური უზუსტი. ამ ხერხის ენობრივ საფუძველს, ერთის მხრივ, უნდა ქმნიდეს ის აზრობრივი მიმართებები, რომელიც არსებობს ენაში ორ, ან, ზოგჯერ, მეტ სიტყვას შორის. ეს მიმართებები სხვადასხვა ენაში სხვადასხვაა. მაგ., „ქერა“ ქართულში აზრობრივად, სემანტიკურად მხოლოდ თმას უკავშირდება (შდრ. მაგ., გერმანული, სადაც ფერის აღმნიშვნელი ეს ზედსართავი ლუდის ფერსაც აღნიშნავს), „ყეფს“ თანამედროვე ქართულში — „ძაღლს“. სმნა „მიდის“ ქართულში გულისხმობს როგორც ქვეითად, ისე ტრანსპორტით გადაადგილებასაც (შდრ. რუსული ИТТН, რაც მხოლოდ ქვეითად მოძრაობას აღნიშნავს).

ზემოაღნიშნული ხერხის გამოყენება არაბულ პოეზიაში, როგორც ჩანს, ეყრდნობა ამ სტაბილური სემანტიკური კავშირების ინტუიტიურ ცოდნას, რაც, ჩვეულებრივ, აქვთ ხოლმე სათანადო ეპოქის ენის ცოდ-

ცხალ მატარებლებს. ასეთი სემანტიკური სტრუქტურის გამოტოვებულ წევრზე ინფორმაციას იძლევა და გამოგვაცნობინებს ტექსტში დარჩენილი მეორე წევრი. მაგ. „ალმა“ — მუქი წითელი ძვ. არაბულში (დღეს ეს სიტყვა აღარ იხმარება) ძირითადად ბაგეს (ტუჩებს, ღრძილებს) უკავშირდება, მის ფერს აღნიშნავს³⁹. ამდენად, იმდროინდელი არაბისათვის სირთულეს არ წარმოადგენდა ამოცნო „ბაგე“ ბეითში — „და იღიმება მუქწითელით“, მით უმეტეს, რომ ამას ხელს უწყობდა სიტუაციური კონტექსტის ცოდნაც. მან იცოდა, რომ ასეთი ფერით ქალები ტუჩებს და ღრძილებს იღებავდნენ, რათა კბილები უფრო თეთრი გამოჩენილიყო.

„ქუმათ“ — მოწითალო, წაბლისფერი“ ორი საგნის — ცხენისა და ღვინის ფერს აღნიშნავს და აქ უკვე კონტექსტი წყვეტს, რომელი საგანი უნდა იგულისხმებოდეს ამა თუ იმ შემთხვევაში (მჟალაკათში ის გვხვდება ტარაფსთან, სადაც ღვინოს აღნიშნავს და იმრუ ლ-კაისთან, სადაც ცხენის მნიშვნელობით იხმარება).

მაგრამ ენაში ყველა სიტყვა არ არის დაკავშირებული აზრობრივად მხოლოდ ერთ ან ორ განსაზღვრულ სიტყვასთან. სემანტიკურ კავშირთა დიაპაზონი ხშირად უფრო ფართოა. მაგ. ქართულში წითელი, თეთრი, შავი... და მრავალი სხვა არ მიემართება უთუოდ რომელიმე განსაზღვრულ სიტყვას. ასეა არაბულშიც. როგორ იქცევა ასეთ დროს არაბი პოეტი, რომელიც ზემოაღნიშნულ ხერხს იყენებს ხატის შესაქმნელად?

ამ შემთხვევაში გამოყენებულია არა ერთი, არამედ ორი, სამი ან მეტი ზედსართავი ერთად. მჟალაკათში გვხვდება 12 (იმრუ ლ-კაისთან) და 16 (ტარაფსთან) ზედსართავისაგან შედგენილი ხატიც. ამ ტიპის ხატთა ნიმუშებია:

„მე ღამეს ვათევ ზურგზე შავის, შეკაზმულია“ (ანთარა, 20) „შავი, შეკაზმული“ აქ ცხენს აღნიშნავს.

„მე დამიფიცავს, წელზე მოუშორებლად მქონდეს (როგორც სარჩულია საპირზე) გიფხავებულო, ორღესულო, ინდური“ (ტარაფა, 83). აქ „გაფხავებული, ორღესული, ინდური“ ხმაღს აღნიშნავს. ასევე, აქლემს აღნიშნავს „გრძელკისერა, მოთეთრო, უშობელი, უმწიკვლო ფერისა“ ამრ იბნ ქულსუმის მჟალაკაში. ეს ზედსართავები, მიუთითებენ რა აღსანიშნ სიტყვაზე, აზუსტებენ და ხსნიან ერთმანეთს.

მჟალაკათში სწორედ ეს მეორე ტიპი დაახლოებით ოთხჯერ უფრო ხშირია პირველთან შედარებით.

მჟალაკათში გვხვდება მესამე ტიპიც, თუმცა ძლიერ იშვიათად (სულ რამდენიმე შემთხვევა). ეს არის ამ პრინციპზე აგებული რთული ხატი. თუკი პირველ ორ ტიპში გვაქვს სიტყვა, რომელიც იგულის-

ხმება და სიტყვა ან სიტყვათა ჯგუფი, რომელიც ამ ნაგულისხმევ სიტყვას ცვლის და მის გამოსაცნობად ერთი საფეხური უნდა განველოთ, აქ გვაქვს ორი უცნობი და, შესაბამისად ორი საფეხური უნდა განველოთ უცნობის შესაცნობად, რადგან ნაგულისხმევი სიტყვა თვითონ მეტაფორას წარმოადგენს, ე. ი. თვითონაც სხვა სიტყვას ცვლის. მაგ., „ის დაესახლა მბდღვინავთ მხარეში“ (ანთარა, 6). აქ „მბდღვინავი“ ნიშნავს ლომს, ხოლო „ლომ-“ მტერს. ასევე გარკვეულ კონტექსტში, „გაშლილი“ ნიშნავს გვირილას, ხოლო „გვირილა“ — მოლიმარ ბაგეს (ტარაფა, 8), „მუქუბეება“ ნიშნავს ქურციკს, ხოლო „ქურციკი, ნიამორი“ — ლამაზ ქალს, სატრფოს (ტარაფა, 6) და ა. შ. აღსანიშნავია, რომ ასეთ შემთხვევაში, ჩვეულებრივ, არსებითს ცვლის მხოლოდ ერთი ზედსართავი და არა ორი, ან მეტი. რატომ შეიძლება, რომ „ზაირ“ — მბდღვინავი ნიშნავდეს ლომს, გასაგებია, ვინაიდან ეს არის ხმაბაძვითი სიტყვა, რომელიც მხოლოდ ლომის ხმას აღნიშნავს არაბულში და ამდენად სემანტიკურად მხოლოდ ამ ერთ სიტყვას უკავშირდება. მაგრამ იმას, რომ ლომი, როგორც მეტაფორა, შეიძლება ნიშნავდეს მტერს, მკითხველი მხოლოდ პოეტური კონვენციის ძალით თუ მიხვდება. ასევე „აჰვა“ არაბულში ნიშნავს მწვანე, ყავისფერი, იისფერი... საგნების სიმუქეს⁴⁰. იხმარება აგრეთვე იმ ქურციკის ფერის აღსანიშნავად, რომელსაც „ქუთუთოები და ღრუნჩი მუქი იისფერი აქვს“⁴¹. მაგრამ ის, რომ ქურციკი ლამაზი ქალის მეტაფორაა ამ პოეტურ ენაზე, გვირილა — მოცინარი ბაგისა, მეტევირანი მიწა — გვალვიანი წლისა, მკლე აქლემი — ღარიბი ღედაკაცისა, შესაძლებელია. მხოლოდ პოეტური კონვენციის ძალით. აქ ამ სახეთა გასახსნელად უნდა ჩაერთოს მკითხველის „ცოდნა“, რომელმაც უნდა იცოდეს, რომ ქურციკი ამ პოეტურ ენაზე ლამაზ ქალს ნიშნავს, გვირილა — მოლიმარ ბაგესა და ა. შ. ე. ი. უნდა იცოდეს ერთგვარი პოეტური კოდი ამ პოეზიისა. სხვა შემთხვევაში ეს ორმაგი გამოცანა გამოუცნობი დარჩება. ამგვარად, პოეტის მიერ ამ ტიპის ხატების გამოყენება გულისხმობს მისი აუდიტორიის მიერ ამ ნაგულისხმევი მეტაფორების წინასწარ ცოდნას (სხვა შემთხვევაში კონტაქტი მსმენელისა პოეტთან ვამორიცხებ). ეს ფაქტი კი თავის მხრივ დასაშვებად თვლის იმ ვარაუდს, რომ აღნიშნული ძეგლების შექმნას წინ უძღოდა განვითარების გარკვეული პერიოდი, როდესაც თანდათანობით იხვეწებოდა და ყალიბდებოდა ეს პოეტური ხერხი და შესაბამისი პოეტური კოდი.

ამ ხერხით აგებული ხატების ამოხსნის სირთულეს ქმნის ის გარემოება, რომ დროთა განმავლობაში იცვლება ეს აზრითი კავშირები სიტყვათა შორის (თუ ქართულში „ყვეფს“ ზმნის სუბიექტი ბუღბუღიც შეიძლებოდა ყოფილიყო, დღეს ასეთი შეხამება დაუშვებელია) და იკარგება მათი ცოდნა მხოლოდ ენობრივ ინტუიციაზე დაყრდნობა

მათ გასახსნელად და გასაგებად აღარ იძლევა სასურველ შედეგს. და აი, შუასაუკუნეების არაბი კომენტატორები (რომელთაც ფასდაუდებელი ღვაწლი დასდეს ისლამმდელი პოეზიის განმარტებასა და გაგებას) ხშირად თვითონაც საგონებელში არიან, თუ რას უნდა ნიშნუდეს მაგ. სიტყვა მუთანაზილ — „ძირსამოსული“ იმრუ ლ-კაისის მუალაკაში, „წვიმას“, „კაცს“, თუ სხვას. ან „რუხი, პირქუში“ — ლაბიდთან „მგელს“ თუ „ძაღლს“ და ა. შ. ზოგჯერ ეს ადგილები ღღემდე დაუზუსტებელია.

ენის მონაწილეობის ცხადყოფა პოეტური სახის ორგანიზაციაში სხვა შემთხვევაშიც შეიძლება. მუალაკაში გვხვდება სახეები, აღმოცენებული ადამიანის ხელებისა და ცხოველის (მაგ. აქლემის). წინა ფეხების ერთმანეთთან შედარების, გაკვეთების საფუძველზე.

„იგი (ქალწული)... დაგანახევებს მკლავებს (როგორცაა წინა ფეხები) გრძელკისერასი, თეთრონისა, უმობელისა, უმწიკვლო ფერისა“ (= ძუ აქლემისა) (ამრ იბნ ქულსუმი, 14) ან:

„მას (აქლემს) იდაყვები (ანუ წინა ფეხის მუხლები) აქვს დაძაგრული, თითქოს მეთულუხეს თულუხები მიაქვსო“ (ტარაფა, 22). ერთ შემთხვევაში მშვენიერი ქალწულის მკლავები შედარებულია თეთრი აქლემის წინა ფეხებთან, მეორე შემთხვევაში აქლემის მუხლები (წინა ფეხებისა) მეთულუხის იდაყვებთან.

აქ ყურადღებას იპყრობს ერთი შეხედვით უცნაური და ესთეტიკური თვალსაზრისით თითქოს მიუღებელი სახე. მაგრამ თუ შევეცდებით გავერკვეთ ამ სახეთა ენობრივ საფუძველში, გარდა იმ სოციალური თუ ესთეტიკური სტატუსისა, რაც აქლემს ამ საზოგადოებაში ჰქონდა, ნათელი გახდება ის გზა, რაც გაილა პოეტის ასოციაციაში. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ამ სახის თავისებურება განსაზღვრა ამ შემთხვევაში არაბული ენის თავისებურმა სემანტიკურმა ორგანიზაციამ. სადაც სინამდვილის გარკვეული მონაცემთა, ამ შემთხვევაში — ადამიანისა და ცხოველის სხეულის თავისებურ სემანტიკურ დანაწევრებასთან გვაქვს საქმე. არაბულში ადამიანის ხელები და ცხოველის წინა ფეხები (ისევე როგორც ეს ზოგ სხვა ენაშიც არის, მაგ. ინგლისურში) ერთი და იმავე სიტყვითაა აღნიშნული: იად — ხელი ან წინა ფეხი. ერთი და იმავე სიტყვითაა აღნიშნული მათი ნაწილებიც: ზირა — მკლავი ან წვივი წინა ფეხისა, მირტაკ — იდაყვი ან მუხლი წინა ფეხისა.

შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ამ შემთხვევაში ენობრივმა თვალსაზრისმა წარმართა პოეტური თვალსაზრისი და პოეტური ასოციაციის საფუძველად იქცა.

ასეთი ვარაუდი რომ შეუძლებელი არ უნდა იყოს, ჩვენის აზრით, ჩანს სულ სხვა დროისა და სხვა ხალხის პოეტის აღიარებიდან: „მო-

ეტური შემოქმედების აქტი... არ არის იდეის თანდათანობით განსხეულება სიტყვებში. იგი ერთიანად სიტყვებიდან არის აღმოცენებული (ხაზი ჩვენია. ნ. ფ.). სწორედ ამ გზით დავწერე მე ჩემი საუკეთესო ლექსები, — წერს ცნობილი შოტლანდიელი პოეტი მაკდაიერმიდი ⁴².

ხატის შექმნის ზემოხსენებული ხერხის წარმოშობა, გარდა ენობრივი საფუძვლისა, როგორც აღვნიშნეთ, საკუთრივ პოეტური უზუსიითაც უნდა იყოს შეპირობებული. ამ პოეტურ უზუსს ქმნიდა, როგორც ჩანს, ე. წ. მუდმივი ეპითეტების ხმარება, რაც ზეპირსიტყვიერი შემოქმედების ერთ-ერთი დამახასიათებელი თავისებურებაა და მზამზარეული ფორმულების სახით გვხვდება ჰომეროსთან, ისლანდიურ ედასა და სხვადასხვა ხალხის ზეპირ პოეზიაში. როგორც მაგ. „ფენმარდი აქრლევის“, „მუზარადმბრწყინავი ჰექტორი“ და სხვ. ჰომეროსთან ⁴³. „თეთრი“ ისლანდიურ ედაში ხშირად ახლავს ქალის, სატრფოს აღმნიშვნელ სახელს ⁴⁴. რუსულ ზეპირსიტყვიერებაში ასეთი ფორმულებია: — «Красная девица», «Добрый молодец». «Чистое поле» და ა. შ. ე. ი. ეს არის ზედსართავი, რომელიც ხშირად იხმარება ერთსა და იმავე არსებით სახელთან. მუდმივი ეპითეტების ხმარება, როგორც ჩანს, წინ უძღოდა ამ ხერხის ჩამოყალიბებას არაბულ პოეზიაში. ამრიგად, თუ ჰომეროსთან ფორმულას ქმნის ზედსართავი (ეპითეტი) + სახელი ⁴⁵, ისლამდელ პოეზიაში, ჩვეულებრივ, გვაქვს სქემა: ზედსართავი (ან ზედსართავთა ჯამი) — არსებითი სახელი. მუალაკათში, გარდა ერთი-ორი შემთხვევისა, არ მეორდება მთლიანად ერთი და იგივე სიმბოლო ერთი და იმავე ხატის შესაქმნელად. მაგრამ კვალი ასეთი მუდმივი ეპითეტებისა მაინც შემორჩენილი გვაქვს, მუალაკებში დადასტურებულ სიმბოლოთაგან დაახლოებით ორმოცდაათამდე სიმბოლოში. მისი შემადგენელი ზედსართავებიდან ოცდაექვსი მეორდება. სანიმუშოდ, მაგ. „შავი“ — ცხენის მნიშვნელობით.

„შუბები თითქო ბაგირები იყო, ჭაში ჩაშვებული, გულმკერდში შავისა (=რაშისა) (ანთარა, 70).

„მე ღამეს ვათევ ზურგზე შავის, შეკუმბულისა (=რაშისა), (ანთარა, 20). „ფიცხელი“ — აქლემის აღმნიშვნელ სიმბოლოში:

„ელვრება კისერზე განრისხებულს, ფიცხელს, მედიღურს (=ძუ აქლემს, (ანთარა, 34) და

„გადამივლია ქანცგამოცლილით, ფიცხელით, სწრაფით (=ძუ აქლემით), (ალ-აშა, 33). და სხვ.

ამრიგად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ამ პოეტური ხერხით შექმნილი სახეების ერთი ნაწილი წარმოშობით მუდმივ ეპითეტს უკავშირდება და წარმოადგენს მისი განვითარების შემდგომ საფეხურს.

როგორც ჩანს, ასეთი წესით შექმნილი სახეების ანალოგიითაც იქმნება და ვრცელდება შემდეგში ეს ხერხი. ხოლო ამ წესით მიღებული სიმბოლოთვითონაც ხდება მუდმივი შემდეგდროინდელ არაბულ პოზიაში.

ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ ზედსართავეებს „მუდმივი“ შეიძლება ეწოდოს მხოლოდ ერთგვარი შეზღუდვით, რადგან გარკვეული ნაწილი ამ ზედსართავეებისა სხვადასხვა კონტექსტში სხვადასხვა საგნის აღსანიშნავად გვხვდება. ამდენად, იგი სხვადასხვა სიმბოლოს წარმოადგენს. მაგ. ქუმაით — „წითელი“ ღვინის მნიშვნელობით: „შევსვა წითელი“ (ტარაფა, 58) და „ცხენის“ მნიშვნელობით იმრუ ლ-კაისთან: „ისხლეტს ნაბდის ასალს წელზე წითელი (=ქურანი. იმრუ ლ-კაისი, 55). „ჩავენ“ არაბულად შავის, თეთრის, ყავისფერის, მწვანის ინტენსიურ ვარიანტს აღნიშნავს და გვხვდება მთის, ღვინის ჭურჭლის, ჩამავალ მზის, დღის მნიშვნელობით, როგორც ზემოთაც მოვიხსენიეთ. „ჭურდ“ — მოკლებალნიანნი — ცხენის ან პალმის მნიშვნელობით, თეთრნი — ხმლების და ქალების მნიშვნელობით. „აჰვა“ — მუქი (ყავისფერი, მწვანე, იისფერი) ჭურციკის (ტარაფა, 5), ღრუბლის (ზურუმა) ⁴⁶, თმის ⁴⁷, ცხენის (ამრ იბნ ქულსუმი) ⁴⁸ მნიშვნელობით და ა. შ. სავარაუდებელია, რომ ზედსართავის სემანტიკური ვალენტობა (ე. ი. მისი უნარი დაერთოს ერთ, ორ თუ ბევრ არსებით სახელს) განპირობებს იმას, თუ რამდენი საგნის სიმბოლოდ შეიძლება იქცეს ესა თუ ის ზედსართავი.

მეორე მხრივ შესაძლებელია ერთი და იგივე საგანი მრავალი სხვადასხვა ზედსართავით იყოს ტექსტში წარმოდგენილი. მაგ. ხმალი მუალაკათში გვხვდება შემდეგი სახეებით: „მკრელი“ (ზუჰაირი, 3), „თეთრი“ (ამრ იბნ ქულსუმი, 36). „მკრელი, ორლესული, ინდურნი“ (ტარაფა, 83), „მკრელი, ამოწვდილი“ (ტარაფა, 87 და სხვა). ღვინო — „თავანკარა“ (ლაბიდი, 60), „შერეული“ (ამრ იბნ ქულსუმი, 2), „წითელი“ (ტარაფა, 58) და სხვ.

ეს მოვლენა შენიშნული აქვთ ჯერ კიდევ შუა საუკუნეების არაბ ფილოლოგებს — მუალაკების კომენტატორებს, რომელნიც მას გრამატიკული თვალსაზრისით განიხილავენ და კვალიფიცირებული აქვთ როგორც სინტაქსური ელიპსისის ერთ-ერთი სახეობა — არსებითი სახელის ზედსართავით ჩანაცვლება ⁴⁹. ისინი უგულებელჰყოფენ მის სტილისტურ თავისებურებას, თუმცა ეს არც შეადგენდა კომენტატორთა ამოცანას. შუა საუკუნეების არაბი ლექსიკოგრაფები ამ სიტყვებს ხშირად განიხილავდნენ. როგორც საგნის აღმნიშვნელ ცალკეულ დამოუკიდებელ სახელებს ⁵⁰. ამის გამო ეს ზედსართავეები ზოგჯერ პოლარული, ურთიერთსაწინააღმდეგო (მაგ. თეთრი — შავი) მნიშვნელობის მქონე სიტყვებად ცხადდებოდა. სპეციალური, მონოგრაფიული

გამოკვლევის საგანი ეს სტილისტური ხერხი არ ყოფილა ორიენტაციის მქონე, თუმცა მას სხვა საკითხებთან დაკავშირებით და გაყვრით კი ეხებიან და მის პოეტურ, გამომსახველობით მსარეხეც ამასვილებენ ყურადღებას. მათ შორის უმეტესად ის კვალიფიცირობულია, როგორც ეპითეტი (სენკოვსკი⁵¹, კრანოვსკი⁵², ფიშერი⁵³, შიდფარი⁵⁴), კონდენსირებული შედარება (კრანოვსკი)⁵⁵, მეტონიმია (ლიპტენ-შტადტერი⁵⁶, ფიშერი⁵⁷, ფილშტინსკი⁵⁸).

არის თუ არა ასეთი ზედსართავი „კონდენსირებული შედარება“, „ეპითეტი“, „მეტონიმია“? შედარებად მიჩნევა ამ ზედსართავებისა გაძნელება, რადგან სწორედ შედარების მომენტია აქ გამოირიცხული. ამ ზედსართავებით, ჩვეულებრივ, ფიქსირებულია საგნის რეალური, ობიექტური თვისებები. ეპითეტი, მეტაფორა, მეტონიმია, შედარება ტროპის სახეობად ითვლება, რომლის ძირითად თავისებურებად გვევლინება ერთი საგნის თვისებების მეორეზე გადატანა პოეტის მიერ მათ შორის მსგავსების აღმოჩენის საფუძველზე. შედარების და მსგავსების მომენტის გამოირიცხვა თავისთავად ხსნის მესი ტროპისადმი მიკუთვნების საკითხს.

ამდენად, მუალაების ტექსტში ნახმარი ამგვარი ზედსართავები ასახავენ, ჩვეულებრივ, ამა თუ იმ საგნის რეალურ თვისებას და არა მის შედარებას სხვა საგნის თვისებებთან, ან სხვა საგნის თვისების გადმოტანას, რაც მეტაფორისთვისაა ნიშანდობლივი⁵⁹. სხვანაირად ისინი სრულიად გაუგებარია აღმოჩენებოდნენ, რადგან ტექსტში საგანს სწორედ მისი რეალური თვისება წარმოგვიდგენს, თვისებაში უნდა ამოვიცნოთ საგანი. გარდა ამისა, ეპითეტი ან „მხატვრული განსაზღვრება“, ჩვეულებრივ, სათანადო არსებითთან ერთად უნდა იხმარებოდეს, როგორც ამას თვითონ ამ სიტყვის მნიშვნელობაც მიუთითებს — ეპითეტი ანუ „თანდართული“. აქ კი, როგორც წესი, განსაზღვრება საზღვრულის გარეშე იხმარება, ის არაფერს ერთვის. თუნდაც მხოლოდ ეს უკანასკნელი მომენტი მათ შორის უდიდეს ფორმალურ განსხვავებას ქმნის.

ეს ხერხი შეიძლება ერთგვარ სიმბოლოდ ჩავეთვა, რადგან აქ თვისება, ან თვისებათა ჯამი გვევლინება საგნის რეპრეზენტატად პოეტურ კონტექსტში, ე. ი. სიტყვა ცვლის მეორე სიტყვას და ეს მითითება მათ შორის პოეტურ კონტექსტში (და არა ენაში საზოგადოდ) არის ცალსახა. ეს უკანასკნელი განსხვავებას მას მრავალნიშნად სიმბოლისაგან — ამ სიტყვის გაგებით ტრადიციულ პოეტიკაში. რაკი ასეთი სიმბოლო არაბული პოეტური სტყლის ერთ მთავარ თავისებურებას ქმნის, პირობითად მისთვის შეიძლება არაბული სიმბოლო გვეწოდებინა⁶⁰ ან სიმბოლო-ფორმულა რაკი ამ წესი შექმ-

ნილი ურიცხვი სიმბოლო ერთ საერთო პრინციპს ემყარება. ეს წესი მტკიცედ მეცადრეობა შუა საუკუნეების არაბულ ლიტერატურაში როგორც პოეზიასა⁶¹, ისე ვარიამულ პროზაში⁶².

• • •

შუა საუკუნეების არაბულ პოეზიას, საზოგადოდ, როგორც ცნობილია, ახასიათებს გამომსახველ ხერხთა ერთგვარად მუდმივი, მყარი რეპერტუარი⁶³. ძვ. არაბულ პოეზიაში, თუ ყოველივე არა, ბევრი რამ წინასწარ განსაზღვრულია და ცნობილი. ეს ეხება არა მხოლოდ ნაწარმოებთა სიუჟეტებსა და მათ კომპოზიციას, არამედ პოეტურ ლექსიკასა და პოეტურ სახეებსაც. („მუდმივი“ ეგზელისტობით გამოსახვის იმ მსატერულ ხერხებს, რაც ხშირად არის დამოწმებული როგორც ერთსა და იმავე, ისე სხვადასხვა ეპოქის სხვადასხვა ავტორთან).

პირობითად და მხოლოდ მიახლოებით შეიძლება გამოიყოს ამ „მუდმივი“ მსატერული სახეებისა და ხერხების რამდენიმე ღონე.

პირველი შეიძლება იყოს სიტყვის ღონე, რომელიც მოიცავდა ისეთ მყარ, მუდმივ მეტაფორებს, როგორიცაა, მაგ. „ჭურჭი“, „ნიამორი“, „შელი“, „ნუკრი“ ლამაზი ქალის, სატრფოს აღსანიშნავად, „გვირილა“ — მოღიმარი ბავის, „ლომი“ — ძღვეამოსილი მამაკაცის, მტრის, მეომრის მნიშვნელობით, „ნარაგიზი“ — თვალებისა, „ვარდი“ — ღაწვისა, „სიტყვის მარცვლები“ — კბილებისა, „გრში“ — თმისა, „ისარი“ — სატრფოს თვალთა მხერვისა და ა. შ. (მეტაფორები, რომელნიც ხშირად იხმარებიან ამ ერთი და იმავე მყარი მნიშვნელობით სხვადასხვა ეპოქის არაბ პოეტებთან). აქვე შეიძლება მოვიხსენიოთ ზედსართავეები, რომელნიც განსაკუთრებით ხშირად იხმარებიან ერთსა და იმავე სიტყვასთან — როგორც საზღვრულ არსებითთან, ისე მის გარეშეც (ე. ი. სიმბოლოს სახით). მაგ. „ფართო“. როგორც ევალიფიკაცია აბჯრისა, ჯაჰვის პერანგისა. შღრ. ანთარასთან (52):

„ბევრჯერ რგოლები ფართო აბჯრისა — ხმლით მიკვეთია“, ამრ იბნ ქულსუმთან (28). საზღვრულის გარეშე: „გემოსავს ყოველი ფართო, ელვარე (=ჯაჰვის პერანგი)“. აღსანიშნავია, რომ ეს ზედსართავეები ზოგჯერ პროზაში, განსაკუთრებით — ვარიამულ პროზაშიც გვხვდება, მაგ. „ათას ერთ ღამეში“: „ვბრძანე ჩაუცვათ ფართო ჯავშნები და შემოერტყათ მახვილნი მჭრელნი“⁶⁴. ასევე „თეთრი“ — მუდმივი განსაზღვრებაა ხმლისა. „რუხი“ — შუბისა და ა. შ.

მსატერულ ხერხთა ეს ნაწილი, რომელსაც ჩვენ პირობითად სიტყვის ღონე ვუწოდეთ, პოეზიის საკმაოდ ერთეულ სპეციალურ ლექსიკას მოიცავს, სადაც ერთგვარად ფიქსირებულია სინამდვილის პოეტური, კოლექტიური სურათი.

შემდეგ შეიძლება გამოიყოს გაშლილი შედარების დონე, განსხვავებით მეტაფორასაგან. რომელსაც, ჩვეულებრივ, განიხილავენ როგორც კონდენსირებულ შედარებას და ერთ სიტყვას წარმოადგენს (ქურციკი=სატრფო, ეარლი=ლაწვი, გვორილა=კბილები, ნარგიზი=თვლები და ა. შ.). ეს არის ისეთი სტერეოტიპული შედარებები, როგორც, მაგ., მეტყველებული ნაბინავარის. შედარება 'გადაშლილ ძველ წარწერასთან. „გაშინვლებულა მათი კვალი გადაცეითელი, ვით წარწერა ლოდზე ნაუღვეი“ (ლაბიდი, 2) ან: „ნაკადულები აშიშვლებენ სავანეთა კვალს, თითქოს ზუსხაზე აღადგენენ ნაწერს კალმებით“ (ლაბიდი, 8): იმრე, ლ-კაისთან 65; „ვისია ეს კარვის ნაშთები, მსგავსი გადაშლილი წაწერისა იუმენური პალმის ლაფანზე“ და სხვ.

ანდა კარვის ნაშთების შედარება გადაშლილ სვირინგთან. მაგ. „ხელას ხარგაის ნატამალი ზრიატ სამაღზე ჩანს როგორც ხელზე კვალი სვირინგის“ (ტარაფა, 1); ან ისე აშიშვლებენ კარვის ნაკვალევს ნაკადულები, „თითქო ღიაცი ხელზე სვირინგს განიახლებდეს“ (ლაბიდი, 9). „სადგომი მისი არ-რაკმათანში წააგავს სვირინგს, წარხოცილსა და განახლებულს მაგის ძარღვებზე“ (ზუპაირი, 2) და სხვ.

ასევე ხშირია აქლემის შედარება კანჯართან. მუალაკათში ის გვხვდება ლაბიდთან (30—32), ანთარასთან (7—8), აბიდ იბნ ალ-ბრასთან (32) და ა. შ.

ამავე დონეს შეიძლება მიეკუთვნოს მრავალრიცხოვანი ვარიანტები, ე. წ. ლაქები ინვარიანტული პოეტური სახისა, რომელსაც არაბულ პოეტიკაში მანა ეწოდება: მაგ., ადამიანის (დიდებულის ან სატრფოს) გარეგნობის, სახის შედარება მზესთან ან ნათელთან, რომელიც ბნელს ფანტავს, რაც უამრავი ვარიაციით გვხვდება როგორც ისლამამდელ, ისე შემდგომი ხანის პოეზიაში; ხელგაშლილობისა — წვიმასთან და ა. შ.

პირველი დონის ლექსიკა — მუდმივი მეტაფორები, ზედსართავეები, სიმბოლოები... ხშირად აქ წარმოდგენილია როგორც ელემენტები მეორე დონისა. მაგ. „და გაღიშებს მუქ წითელთ, თითქო გაშლილი გამოანათებს ხელისი სილის ნამიან ბორცვზე“ (ტარაფა, 8). ამ ბეითში, რომელიც წარმოადგენს სტერეოტიპულ შედარებას ქალიშვილის მოღიმარი ბაგისა გვირილასთან, წარმოდგენილია სიტყვის დონე — „მუქწითელი“ — ერთ-ერთი სიმბოლო ბაგისა; „გაშლილი“ სიმბოლოა გვირილისა, რომელიც თავის მხრივ მოღიმარე ბაგის მეტაფორაა.

შემდეგ შეიძლება გამოიყოს დონე მუდმივი თემებისა, სადაც მუდმივი სიტუაციებია აღწერილი. ეს არის გაყრა და განშორება სატრფოსთან ტომის მიერ იალალის გამოცვლასთან დაკავშირებით. მუალაკათში ეს დასტურდება ანთარასთან (1—12), ზუ-

პაირთან (7,15), პარის იბნ. პილიზასთან (1—8) და სხვ. ასეთივე მუდმივი თემა, მუდმივი სიტუაციის აღწერა ცხენის ან აქლემის გაკენება უდაბნოში სატრფოსთან განშორებით გამოწვეული დარდის განსაქარებლად: „როგორც კი სივლა შემომაწვება. მე კეფანს მით განვიქარებ, რომ მოვახტები მოხრილს, მალე მსრბოლს და მიმაქროლებს დღისით და ღამით“ (ლაბიდი, 22). „მაგრამ როდესაც წაიფორხილებს, ან გრძნობა მისი (სატრფოსი ნ. ფ.) გზას გადაუხვევს, მიატოვე და გზას გაუყენე მოგზაურობით ქანცამოცლილი, გრძელმა საეალმა რომ დაამქლევა და ჩამოუხმო ზურგი და კუხი“ (ლაბიდი, 22).

ამ ღონეზევე შეიძლება დავადასტუროთ პირველი და მეორე დონის ელემენტები — როგორც, მაგ., სატრფოს მიტოვებული ნაბინავარის აღწერისას, სადაც ადამიანის ნაცვლად ცხოველებს, მხეცებს და უღვეთ ბინა: „სადგომი მისი არ-რაკმათანში წაგავს სვირინგს, წარხოცილსა და განაზღებულს მაჯის ძარღვებზე“, „ფართოთვალანი და თეთრი ქურციკები მოდიან უწყვეტად, ნუკრნი ბუნავს მიატოვებენ“ (ზუჰაირი 2—3). ასეთივე სიტუაციაა აღწერილი ლაბიდთან (6): „ვადის ველური მოსდებია ახლა ინდაუ, მომრავლებულან ქურციკები, სირაქლემანი“. ხოლო აბიდ იბნ ალ-აბრასთან: „ადამიანი აღარ ქაჯანებს ახლა ღრდას და კათა პიბირში, ხალხის მაგიერ აქ ნადირი დაბუღებულა“ (4—5).

გამოსახვის მუდმივ ხერხთა ამ სისტემას აქვს თავისი „აქრძალვები“ და „ლაშვებანი“. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ერთი და იგივე ზედსართავმა შეიძლება სხვადასხვა მნიშვნელობა შეიძინოს პოეტურ კონტექსტში, მაგ. ქუშაით — „მოწითალო“ შეიძლება იყოს ღვინო ან ცხენი. მაგრამ მისი ხმარება სხვა არსებობთან და სხვა საგნის მნიშვნელობით აკრძალულია, თანახმად ენობრივი და პოეტური ენებისა (იხევე, როგორც ქართულად „ქერას“ ვერ ვიხმართ, მაგ. კაბის ფერის აღსანიშნავად ან ლურჯას — ადამიანისა). თეთრი (ნათელი) არაბულ პოეზიაში შეიძლება იყოს ხმალი (ამრ იბნ ქულსუმი, 36), ლაშხი ქალი (ამრ იბნ ქულსუმი, 84), კეთილშობილი ადამიანი (ტარაფა, 43), მუქი — შუბი, მკრელი — ხმალი და არა, ვთქვათ. შუბი და ა. შ.

კიდევ უფრო მეტია მუდმივ მეტაფორათა ხმარების წესები. ვარიანტები აქ, შეიძლება ითქვას, თითქმის გამოორცხულია. ნაშრომი, ქურციკი, ნუკრი... ისლამდელ პოეზიაში შეიძლება იყოს მხოლოდ ლაშხი ქალი, სატრფო, მოგვიანებით — ვაეიც, ვარდი — მხოლოდ ლაწვი, ნარგიზი — თვალები, იაგუნდი — ღვინო და ა. შ.

აქ საქმე გვაქვს იმპლიციტურ სოციალურ კონვენციასთან. ეს არის ფრთხილი მეტაფორა პოეზიისა; იგი შემოქმედების ყოველ ცალკეულ აქტში გვევლინება იმ ანონიმურ ფაქტორად, რომელიც განსაზღვრავს პოეტის მიერ სინამდვილის ძხატურულ აღქმას. სწორედ ეს კოდექ-

ტიური ენა კარნახობს პოეტს. რომ ყოველ კერძო შემთხვევაში ღაწვი დაინახოს ვარდად, მოღიმარი ბაგე — გვირილად და ა. შ., მსგავსად ბუნებრივი ენ-სა, სადაც სინამდვილის აღქმა ენობრივი კოლიქტივის ყოველი ცალკეული წევრის მიერ განსაზღვრულია მოცემული ენის სემანტიკური სისტემით, რომელშიაც აღბეჭდილია ამ ენის მატარებელთა მრავალი თაობის გამოცდილება⁶⁷.

ამიტომ არის, რომ შუა საუკუნეების არაბული ლექსის წასაკითხად საკმარისი არ არის მხოლოდ ერთი ენის, ბუნებრივი (ამ შემთხვევაში არაბული) ენის საფეხურის დაძლევა, სწორედ ამ მეორე ენის გაუთვალისწინებლობა არის ხშირად წყარო ზოგიერთი კურიოზისა და გაუგებრობა. ე. კრანკოვსკის აღნიშნული აქვს შემთხვევა, როდესაც ერთმა იტალიელმა არაბ-სტმა ნაწყვეტი ლექსისა, სადაც საუბარია ღამე აქლემით მოგზაურობის შესახებ, გაიგო და თარგმნა როგორც ზღვაში გაღერებზე თავდასხმა⁶⁸ გამოსახვის ამ თავისებურების გამო. ერთ-ერთ თანამედროვე რუსულ თარგმანში „გაზაფხულის იალაღზე გამოკვებილი (ე. ი. ხორცსავესე, ნ. ფ.) თეთრი აქლემის ფეხები“ (ამრ იბნ ქულსუმი), რომელთანაც ქალის მკლავებია შედარებული, გაგებულია როგორც „ქალწულის ხელები, რომლებმაც უდაბნო აამწყვანა“, სხვა თარგმანში — როგორც „პალმის შტოები“⁶⁹ და ა. შ.

არაბთა პოეტური ენის სემანტიკა ისევე იმპერატიულია და ისევე კრძალავს ამ სისტემის ელემენტთა ნებისმიერ ხმარებას, როგორც ბუნებრივი ენისა. ისევე არაბუნებრივია და დაუშვებელია ხმარება სიტყვა „ვარდისა“, რაც ღაწვის მეტაფორაა არაბულ პოეზიაში „ლამაზი ქალის, სატრფოს“ მნიშვნელობით, როგორც, ვთქვათ, სიტყვა „პერისა“ მაგ. „კარის“ აღსანიშნავად. ამიტომ ზუჰაირის მუალაჟის სენდიკისეულ თარგმანში: *Возет караван... ту ризу, что дарит блаженство влюбленному взгляду*⁷⁰ ორიგინალში ჩაუხედავადაც შეიძლება იფინასწარმეტყველოთ, რომ იქ ვარდი ქალის მნიშვნელობით არ შეიძლება იყოს. და, მართლაც, არც არის. საერთოდ ვარდი არც იხსენიება. ერთ-ერთ თარგმანში ტახტრევნები შედარებულია ნიამორთა გუნდთან⁷¹. არაბთა პოეტური სემანტიკის საფუძველზე ესეც შეუძლებელია. და მართლაც, ორიგინალში პოეტს ნიამორებად ეჩვენება არა ტახტრევნები, არამედ ტახტრევანში მსხდომი ქალები, რომელთაც ისეთივე ღამაზი თვალები აქვთ, როგორიც იმ ნიამორებს, „ალერსიანად რომ ჩასცქერიან თავიანთ ნუკრებს“.

არაბულ პოეზიაში წარმოდგენილი ეს მუდმივი ხატები ზოგჯერ მეტად არქაულ ნიშნებს ამჟღავნებენ. ისინი უხილავი და უღრმესი ფესვებით უკავშირდებიან ძველ აღმოსავლურ სამყაროს, უძველეს მითოსს. ნიამორი სატრფოს მნიშვნელობით გვსვდება ჯერ კიდევ ბიბ-

ლიურ ქებათა-ქებაში⁷², უფრო ადრე ძვ. ეგვიპტურ პოეზიაში, სადაც, ერთ-ერთ სიმღერაში, რომელიც მზის ღმერთის ასულს ტეფნუთს ეძღვნება, მას „ტრამალთა ნიამორი“ ეწოდება⁷³. მასთან დაკავშირებულ რიტუალში ნიამორს გარკვეული ადგილი უკავია. ასევე, მზის ღმერთის სხვა ასულის, სათაიტის გამოსახულებას საფუძვლად უდევს, როგორც ვარაუდობენ, ნიამორის უძველესი კულტი⁷⁴.

რაკი თარგმანი, საზოგადოდ, ორი კულტურის ფაქტს წარმოადგენს, იგი ალბათ რაღაც ინფორმაციას უნდა იძლეოდეს უცხო კულტურაში აღბეჭდილ სამყაროს ჩვენთვის უცნობ პოეტურ სურათზე. პოეტურა სემანტიკის უგულვებელყოფას არაბთა პოეტური ძეგლების თარგმანისას მიეყავართ სინამდვილის მხატვრული აღქმების, არაბულ პოეზიაში წარმოდგენილი სამყაროს სურათის დამახინჯებისაკენ.

ამის გათვალისწინებით წინამდებარე თარგმანში შევეცადეთ, ფრთხილად მოვპყრობოდით პოეტურ სახეთა მთელ სისტემას და, შეძლებისდაგვარად, უცვლელად გადმოგვეტანა იგი. ის, რასაც შეგნებულად თავი ავარიდეთ, არის ერთიანი საზომი და მონორიმი, რაც, ჩვენი აზრით, სელის შემშლელი გარემოება იქნებოდა ზემოხსენებული მიზნისათვის და თანაც უცხოა (მონორიმი) ქართული ლექსისათვის. სხვადასხვა რიტმის გამოყენება საშუალებას იძლევა ბევრი გახედეს უფრო ტევადი, აზრი არც განიერცოს და არც შეიკვეცოს, რაც შეიძლებოდა გამოეწვია „პროსოდიისა და სტილიზებული დიქციის წინასწარ გაკეთებულ ჩარჩოს“⁷⁵. გარდა ამისა, რიტმის ცვლა კასიდაში, ჩვენი აზრით, შეიძლება გამოდგეს ერთგვარ ანალოგად მელოდიის ცვლისა, რასაც ძველი არაბი. რაეები და პოეტები მიმართავდნენ კასიდის შესრულებისას ერთფეროვნების ასაცილებლად და მსმენელთა ინტერესის გასაღვივებლად⁷⁶ (ძვ. არაბული პოეზია სიმღერით, ლილინით სრულდებოდა).

• • •

თუკი თარგმანი, საერთოდ, ნაწარმოების ინტერპრეტაციაა, ეს განსაკუთრებით ითქმის მულაკებზე, როგორც ზემოთ აღნიშნული პოეტური გამოსახვის თავისებური ხგახის, ისე მულაკების ენის დიდი სირთულის გამო. მულაკათის ყოველი შემსწავლელი თუ მთარგმნელი ტექსტის გაგებისას ეყრდნობა შუა საუკუნეების არაბ კომენტატორთა შრომებს. მაგრამ ყოველთვის არც ეს შრომებია სანდო, კომენტატორები სწორად ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან ამა თუ იმ ადგილის განმარტებისას. ზოგჯერ კომენტატორის მოაქვს სხვადასხვა არაბი ფილოლოგის აზრი და ერთ-ერთს იზიარებს. ზოგჯერ კი წამოიძახებს: „ალაჰმა უკეთ უწყისო“. და მაინც, კომენტატორთა შრომების გარეშე დღეს ტექსტში უამრავი რამ მეტად ბუნდოვანი და გაუგებარი იქნებოდა.

ისლამადელი პოეზიისა და, განსაკუთრებით, მუალაყების გაგება რომ დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, კარგად არის ცნობილი არაბისტებისათვის. მუალაყების გაგებას სიმძნელის საკითხს ზოგჯერ სპეციალურ პარაგრაფსაც უძღვნიან სოღმე 77.

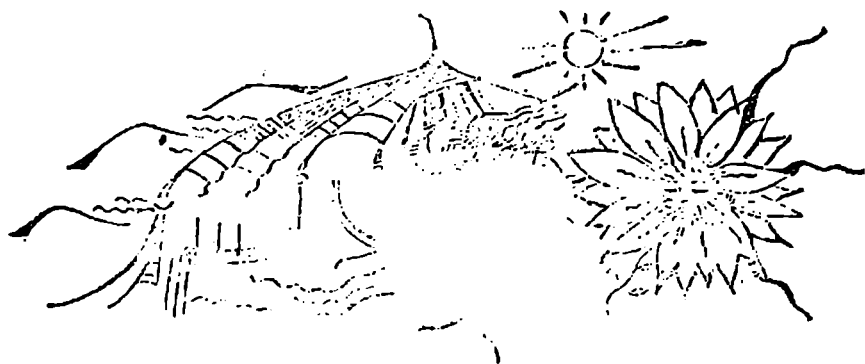
აზრთა სხვადასხვაობა ამა თუ იმ ადგილის, ფრაზის, სიტყვისა თუ ცალკეული ეპიზოდის გამო სხვადასხვა პოეტისათვის არის გამოწვეული. პირველ ყოვლისა, ეს არის ენობრივი ხასიათის სიმძნელე. შესწავლა და განმარტება მუალაყებისა არაბ ფილოლოგიაში კომენტატორთა მიერ დაიწყო მათი შემქნიდან დაახლ. 3—4 საუკუნის შემდეგ. ამ დროისათვის არაბულშია ლექსიკამ გარკვეული ცვლილებები განიცადა. ამა თუ იმ სიტყვის მნიშვნელობისათვის ფორმის დადგენა ხშირად სპეციალურ კვლევა-ძიებას მოითხოვდა, რასაც საკმაოდ სწრაფულოზურად ატარებდნენ შუა საუკუნეების არაბი კომენტატორები. მიუხედავად მათი და შემდეგ კი -- ორიენტალისტთა ძალისხმევისა, დღესდღეობით ყველა სიტყვა არ არის განმარტებული ზუსტად და ცალსახად. მეორე მიზეზი ამა თუ იმ ადგილის არადეკლარირებული გაგებისა არის შემდეგი გარემოება: მუალაყებში ასახული კულტურული-ისტორიული თუ ყოფითი ხასიათის მოავალი რეალაა დღეს უკვე ძნელი აღსაქმელია. ხშირად ქარაგმით ან გაკვრით არის მოხსენიებული სხვადასხვა, ჩვეთვის უცნობი ამბავი ანაბულ ტომთა ცხოვრებისა, ტომობრივი შუღლი, ბრძოლები, დაზავება, სხვადასხვა პირი... ხსოვნა ამ ამბებისა ნაწილობრივ შემონახულია ძველ არაბულ ისტორიულ თქმულებებში (აქამ ალ-არაბ--არაბთა დღეები, არაბთა ბრძოლები), კომენტატორთა შრომებში, რომელნიც თავის მხრივ რაგიების -- მთქმელთა ტრადიციას ეყრდნობიან. თუმცა ზოგჯერ ეს გადმოცემები, რომელთაც ესა თუ ის პასუხი უნდა განმარტოს, თვითონ ჩანან ამ ზეითისა თუ ადგილის საფუძველზე აღმოცენებული.

წინამდებარე თარგმანი მუალაყათა ერთი შესაძლო ინტერპრეტაციაა. თარგმანი ეყრდნობა ალ-ანბარის⁷⁶, აზ-ზაჰანისა⁷⁹ და ათ-თიბ-რიზის⁸⁰ ტექსტებსა და კომენტარებს. გათვალისწინებულია აგრეთვე აშ-შანკიტის⁸¹ ტექსტი და კომენტარები და ასასანდუბის⁸² ნაშრომი.

* * *

მუალაყების ტექსტზე მუშაობა დიდი ხნის წინათ დავიწყე. შედეგები მოხსენდა სემიტოლოგთა საკავშირო კონფერენციას (თბილისი, 1966. თბილისი, 1977) და სიმპოზიუმს აღმოსავლური ლიტერატურის პრობლემებზე (ვარშავა, 1972). მინდა დიდი მადლიერებით მოვხსენიო აწ გარდაცვლილი ჩემი მასწავლებლები: აკად. გ. წერეთელი და პროფ. ალ. ლეკიამვილი, რომელთა ყურადღება, რჩევა და შენიშვნები ფასდაუდებელ დახმარებას მიწევდა მუშაობის დროს.

მთარგმნელი მადლობელი იქნება ყველა იმ შენიშვნისათვის, რაც თარგმანს გააუმჯობესებს.

იმრუ ლ-კაისი

იმრუ ლ-კაისი (იმრა ლ-კაისი, ამრილკაისი, იმრუულკაისი, უმრულკაისი) იბნ ჰუჯრი დაიბადა ჩვ. წ. დაახლ. 500 წელს^მ. იგი იყო შვილბ ქინდის არაბული სამთაეროს უკანასკნელი მეფის ჰუჯრისა, რომელსაც ქინდის სამეფოს დაშლის შემდეგ ასადისა და ლატაფანის ტომთა გამგებლობა ხვდა წილად. უფლისწულისათვის შეუფერებელი საქციელისა და ლექსების თხზვისათვის სახლიდან განდევნილი იმრუ ლ-კაისი ტომიდან ტომში დაესეტებოდა და ნადირობასა და ღვინოში კლავდა დროს. არაბულ წყაროებში იგი ხშირად „ალ-მალექ ად-დალილის“ (გზააბნეული, მოხეტიალე მეფე) სახელით მოიხსენიება. პირის მმართველის, მუნზირ III-ის (505—554 წწ) წაქეზებით აჯანყებულმა ასადის ტომელებმა ჰუჯრი მოკლეს. ამის შემდეგ იმრუ ლ-კაისი, რომელსაც ადამი სისხლის ძლებას სჯიარებდა, რაზმს რაზმზე კრებს და ამაოდ იბრძვის ხელისუფლების დასაპრუნებლად. მოკავშირეთაგან მიტოვებული იმრუ ლ-კაისი თავმჯდომარსა და დახმარებას ეძიებს ასსამავლის კარზე თაიმში და იმპერატორ იუსტინიანესთან კონსტანტინეპოლში. იუსტინიანეს იგი პალესტინაში გაუგზავნია ბედუინთა რაზმის მეთაურად. რომელსაც საზღვრებზე დაცვა ევალებოდა. გადმოცემის თანახმად, პოეტის გამგზავრების შემდეგ იუსტინიანესათვის გადაუციათ, თითქმის პოეტს მისი ძეგლის მოხიბლვა მოეწრო და ლექსებიც შეეთხზა ამის გამო. განრისხებულ იმპერატორს პოეტისათვის მღევარი დაუდევნებია, რომელიც მას ანკირაში (ანგორაში, თა-

ნამედროვე ანკარა) წამოსწევია და გადაუცია იმპერატორის ნაბოძებში მოწამლული წამოსასხამი. შხამით გაუღენთილმა სამოსმა იმრულ-კაისის კანი დაუწყლულა (აქედან წარმოდგება მისი ზედსახელი ზულ-კურუპი — „წყლულებიანი“) და იგი წამებით გარდაცვლილა. სხვა გადმოცემით, იგი ყვავილს თუ რაღაც ამის მსგავს სენს მოუკლავს.

ეს უნდა მომხდარიყო 540 წლის შემდეგ. ზოგიერთი ცნობით, იგი ქრისტიანობას დიარებდა.

არაბ ფილოლოგებს იმრუ ლ-კაისი ისლამამდელი ხანის უპირველეს პოეტად და ზოგს — კასიდის ფორმის შემქმნელად მიაჩნიათ. მას მიაწერენ არაბულ პოეზიაში შემდეგ ტრადიციულად ქცეული ზოგიერთი თემის შემოტანას: სატრფოს კარვის ნაშთებთან შეჩერება, ღამის, ნადირობის, ცხენის აღწერა. მისი დივანი სამოცდაათამდე ნაწარმოებს შეიცავს, აქედან ოცამდე კასიდას.

იმრუ ლ-კაისის მუალაკა შემდეგი ნაწილებისაგან შედგება. მიტოვებული კარვის ნაშთების აღწერა და სატრფოსთან განშორების დღის (1—9), სატრფილო ეპიზოდების (10—43) გახსენება. ამას მოსდევს აღწერა უძილო ღამისა (44—47), მშვიერი მგლისა უდაბნოში (49—52), ცხენის განთქმული აღწერა და ნადირობის სცენა (53—70). და დასასრულს, ავდარი უდაბნოში (71—82).

შეჩერდით,

ცრემლით გავიხსენოთ ჩემი მიჯნური
და ვანი მისი ამ ქვიშნარის მრუდე ნაპირას
აღ-დახულს, ჰავმალს,

თუდიქისა და აღ-მიკრას სანახთა წიაღ.
აქ მისი კვალი ჯერ არ გამქრალა,
რადგან არავი და ქარბორია
ალაგ-ალაგ ქვიშას ლარავდა.

გორვალის შავი მარცვლებივით
მოჩანს ღრემლა თეთრ ნიამორთა
კარ-მიდამოზე, ღრანტეებში
მიმობნეული.

ო, განშორების განთიადისას,
იმ დღეს, ოდესაც გზად გაემართნენ,
ვიდექი ტომის მიმოზებთან (თვალცრემლიანი),
თითქო შერანგს ვაქუცმაცებლი.

5. აქ შეაყენეს აქლემები ჩემმა მხლებლებმა:
„დღე არ გაგიქროს ვარამზაო, ძალი მოიციტ“.

აწ ცრემლის ღერაა კეშმარიტად ჩემი სალბუნი,
მაგრამ რას გარგებს მოთქმა კარვის წარბოცილ კვალოდან,

როგორც გჩვეოდა ადრე უმ ალ-პუევირისთან,
ხოლო მასალში მის მეზობელ უმ არ-რაბაბთან.

წამოდგებოდნენ და მეყსეულად
დაიფრქვეოდა მუშკის სურნელი,
თითქოს მოჰქონდა დილის ნიბეჭარს,
ნელსურნელება ყარამფილეზის.

თვალთ სიყვარულის ცრემლი მდიოდა,
მილტობდა მკერდზე მახვილის სარტყელს.

ო, რაოდენი დღე-კეთილი გახსოვს იმათთან,
მეტადრე ის დღე — დარაჲ ჭულჯულზე!

დღე, ქალწულებს რომ დაეუკალი ჩემი აქლემი.
როგორ მიჰქონდათ იმათ მისი მოსართავენი!

მერე მთელი დღე ქალწულები ერთუროს ესროდნენ
მის ხორცსა და ცრემლს, თეთრი ფარხის დაგრეხილ ფოჩებს.

დღე, ტახტრეგანს რომ მივეახლე უნაიზასა
და შემომძახა: „ო, უთუოდ დამაქვეითებ“.

და რა დაზნიქა უნაგირი ჩვენმა სიმძიმემ,
მითხრა: „აქლემი ჩააჩოქეო, იმრე ლ-კაიბს, უნდა ჩამოსდე“.

15. მივეუგე: „წადი, სადაცნა მიუშვი აქლემს.
ხელს ნუ შემიშლი, კერიფო შენი ნაყოფი აიო.

რამდენს ეწვევივარ შენებარ (მშვენიერს),
ფეხმძიმესა და მეძუძურს ღამით,
გადავიწყნია იმას ჩემ გამო
შანებიანი, ერთი წლის (ბავშვი).

ჩელი ზურგს უკან რომ აუტირდა,
მიუბრუნდა და ზურგი მაქცია,
თუმც სანახევროდ ჩემთან იყო,
არ განშეირიდა".

დღე, როცა აგზი ქვიშის ბეჭობზე
არ მიკარებდა, დაიფიცა უტეხი ფიციით.

პოი, ფატიმა, უკუაგდე ეს ქედმაღლობა,
თუმცა განშორება განგიზრახავს, იყავ კეთილი.

20. თუ გაცთუნებს, რომ შენი ტრფობა ჩემი მკვლელია და გული ყოველს აგისრულებს, რასაც უბრძანებ?

თუ აგრეტიგად არ გეამება
ზნე და თვისებან ჩემი რაიმე,
ამოაცალე სამოსელს ჩემსას
შენი სამოსი და ძაფებად გამოირღვევა.

თვალეზი შენნი ცრემლს აფრქვევენ მხოლოდ იმად, რომ ისარები სტყორცნონ განგმირული გელის ნათლელებს.

ბევრი ყოფილა მზეთუნახავი,
რომლის სავანეს ოცნებითაც ვერვინ შეებღავს,
მე კი ვტკბებოდი ნება-ნება
მისი ალერსით.

დავესხლტი მცველებს, მას რომ იცავდნენ, —
ნათესავთ, მე რომ ჩამსაფრებოდნენ,
ჩემი შეპყრობის და მოკვდინების
მათ იღუმალი სწავდა წყურვილი.

25. როცა ზეცაზე აღმოსდა ზომლი,
ელვარე, როგორც ვიშაპის კალთა,
(ოქროს ვარაყით) დამიჯნული და
(თვალმარგალიტით) ამოქარგული.

შედიდად იყო, რომ ვეახლე, ძილს აპირებდა,
ეჭრათის ამარა დარჩენილი ქარჯის კალთასთან.

„ღმერთმანი, შენზე არარამ გაჭრაო,
კვლავინდებურად არ იშლიო უგუნურებას“.

გამოვიყვანე და ნაკვალევზე
ჩვენს ნატერფალთა გადასაშლელად
წამოსასხამის კალთა მოსთრევდა
ამონაყშული ასალის დარად.

ტომის სანახებს რომ გავცილდით და შევეფარეთ
ქვიშის ბორცვებით გარემოცულ დაცემულ ტრამალს,

30. ხელი შევახე საფეთქლებზე. წამოვიზიდე,
გადმოიხარა, წელწვრილი და სავსეწვივება.

ო, ტანკენარი, მკვრივი და თეთრი!
ელვარებს მკერდი, სარკე ვერცხლისა.

ობოლი პირმშო (ნიუარისა) სპილოს ძვლის ფერის,
აუზღვრეველ და მიუწვდომელ წყალში ნაზარდი.

პირს იბრუნებდა, აღაჩინა მოგრძო (ყვრიშალი),
გიშორებს ვაჭრის ნუკრიანი ქურციკის მზერით.

და აღაჩინა ყელ-კისერი თეთრი ჯეირნის,
თუმც არც უხეში იმასავით, არც მოურთავი.

35. და თმები შავი, კუპრისფერი, ზურგს რომ უმკობენ,
ხშირი, ვითარცა დახუნძლული პალმის კენწულა.

ზეაკრეფილი კულულები
დაწნულ და დაშლილ დაღალებში იკარგებიან

წელი — ღვედევით მოსხლეტილი და აშოლტილი,
წვივი — ლერწამი, ნახარები (პალმის) ჩეროში.

განთიადისას სარეცელზე მუშკი უყრია,
დილით ნებეიერობს, არ იმოსვის სადა სამოსით.

აკრეფს სალუქით, დაუყოვრავთ,
ზაბიის მატლთა თუ თამრინდის წკირთა სადართ.

40. მიმწუხრის მრუმეს აღიარებს. ანათებს წყვდიადს,
როგორც ბაზმავი განდევლის, მეუღაბნოს.

მის სადარს ჭკერუტს გატაცებით წინდახედული,
ტანს რომ ააყრის, არც ბაღლია. არცა დიაცი.

ო. ჰქრება კაცთა სიუვარულის თავდავიწყება,
მაგრამ მე გულში არ მიქრება შენი ტრფიალი.

ჰე, რაოდენი უკუმიგდია,
გაავეებული მტერი შენ გამო,
თითქოსდა ჩემი კეთილმოსურნე,
თუმც მიწყევ შენი მაგინებელი.

რამდენჯერ ღამეს — ზიფათიანს ზღვის ზვირთებით,
გადმოუშლია განსაცდელად კმუნვით საფარი.

45. ვუთხარი ღამეს, როს გაქიმა ზურგი ზმორებით,
გავა გაზნიქა და მკერდი კი წინ წამოსწია.

გრძელო ღამეო, ნუთუ დალა არ განგანათლებს,
მაგრამ აისი უკეთესი განა მოდგება?

ო, რა ღამეა საოცარი, თითქოს მთიებნი
მკვიდრად გრეხილი საბელებით მიაბეს მაზბულს.

და თითქოს ხომლი თავის ადგილას
სალ კლდეს ჰკიდია სელის თოკებით.

რამდენჯერ ხალხის თულუხები მომიკიდია
ყულფით ჩემს მხარზე, მორჩილსა და ტვირთის ამტანზე.

50. რამდენი ვადი გადამიჭრია,
უკაცრიელი, ვირის ფაშვივით,

მგელი რომ ყმუის, ვით ყოშარბაზი,
წვრილი შვილებით გაბეზრებული.

აყმუვლებულა და მითქვამს მგლისთვის:

„ვართ უბოგარნი, შენც იგი არაა შეგიძენია.“

მის მკერდზე სისხლი ჯოგის ბელადთა
თითქო დავარცხნილ ქალარაზე ინის წვეწია.

შემოგვეფეთა ირმის გუნდი და ფურიერემნი
დაეარის ქალწულთ მიაგავდნენ გრძელ მოსასხამში.

65. და უკუიქცნენ წალიკ-წალიკი იამანური მარგალიტივით,
ტომში ბიძების ნებიერა ბიჭს რომ აუსხამს.

მან მეწინავეთ დაგვაწია — უკანანი ჩამოიტოვა —
ხმაურიანი არვე, ჯერაც გაუფანტავი.

ფეხდაფეხ სდია ფურს და ხარირემს,
ისე, რომ ოფლში არ გაწურულა.

მერე მთელი დღე მზარეულნი ხორცს ქვებზე წვავდნენ,
სახელდახელოდ ქვაბში ხარშავდნენ.

მწუხრზე მოებრუნდით, მის მშვენებას მზერა ვერ სწვდება,
ზე რომ ახედავ, გსურს მაშინვე დახედო ქვემოთ.

70. ათევს ლაგამით და უნაგირით,
ჩემს თვალწინაა მთელი დამე, აუშვებელი.

ო, მეგობარო, ვერ ხედავ ელვას?
დაგანახებ, როგორ გაბრწყინდა,
თითქო ხელები ააქნისო —
გარშემოჭარულ აედრის ღრუბლებში.

ელვის ციალი ანათებს ასე
თუ განდევნილი ბერის ბაზმაკი,
ზეთს რომ დაასხამს დაგრეხილ პატრუქს
და მეყსეულად დაიკლაკნება.

ვიჯექ მხლებლებით დარიჯსა-და. ალ-აზიბს შუა,
ო, რა შორია ახლა ჩემი თვალსაწიერი.

ელვაზე ვარჩევ — შორს, კატანზეა
ამ ქარტეხილის მარჯვენა კალთა,

ხოლო მარცხენა გადასწვდომია
მაზბულისა და ას-სითარის მთას.

75. განთიადისას ჩამოიქცა ქუთაიფასთან,
კენწეროებით ააყირავა უზარმაზარი ქანაპილები.

ალ-კინანის მთას დაუარა მისმა შხეფებმა
და ფეხთეთრანი ჩამოდენა მთის კალთებიდან.

ალარ დატოვა მან თაიმაში,
არც პალმის ზრო და ალარც შენობა,
გარდა იმისა, რომელიც იყო
ქვით და ღუღაბით მტკიცედ ნაგები.

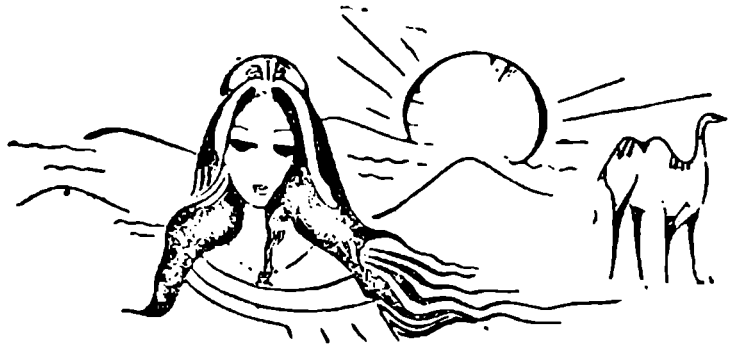
საბირის ქედი, ქარაშოტი როცა დაიწყო,
ჰგავდა დიდებულს ზოლებიან წამოსასხამში.

ალ-მუჯაჰმირის მწვერვალები განთიადისას
ჰგავდნენ თითისტარს ნიაღვრის და მონარიყისგან.

80. და ალ-ლაბიტის უდაბნოში დაიკალა დელგმა ტერთისგან,
ვით დაბარგული, გუდიანი, იამანელი.

დილით კი ველზე მგალობელნი ისე ჰგალობდნენ,
თითქო შეესვათ ძველი ღვინო, საგანგებო, პილპილიანი.

ველური ხახვის ბოლქვებივით ეყარნენ მხეცნი,
შორს ბუნაგიდან, მწუხრისას რომ წყალმა წაიღო.

ტ ა რ ა ფ ა

ტარაფას სრული სახელია ტარაფა იბნ ალ-აბდი. ცნოვრობდა VI ს. შუაწანებში. ეკუთვნოდა კეთილშობილ გვარს ბაქრის ტომისა, რომელიც სპარსეთის ყურესთან, ბაჰრეინში მომთაბარეობდა. მამა ადრე გარდაცვლია და ლზინსა და დროსტარებაში გაუფლანგავს ქონება. ის იძულებული გამხდარა ემწყემსა თავისი ნახევარ-ძმის მაბადის აქლემები, რომლებიც, მისი დაუდევრობით, მეზობელ ბედუინს გაურეკავს. ამ გარემოებამ უსიამოვნება შეამთხვია ნათესავეებთან, ადრეც რომ თვალი ეჭირათ ობლის ქონებაზე და აღმაცერად უცქეროდნენ გესლიანი ენის მქონე პოეტს, რომელიც მათ ეპიგრამებს არ აკლებდა. ტარაფა იძულებული გამხდარა მიეტოვებინა თვისტომნი და ამრ იბნ ჰინდის (554—569) კარზე მისულიყო ჰირის არაბულ სამეფოში. მაგრამ დაუღეგარი ხასიათის წყალობით დიდხანს აქაც ვერ მოუკიდებია ფეხი. მეფის გულისწყრომა გამოუწვევია ეპიგრამას, სადაც იგი მეფესა და მის ძმას, გონჯ კარისკაც კაბუსს გაკილავდა. სხვა გადმოცემის თანახმად, ამის მიზეზი ყოფილა ქვეშევრდომისაგან გაუგონარი თავხედობა — მან ლზინზე შემოსწრებულ მეფის დას ექსპრომტი მიიხალა, რომელშიც ამბორს სთხოვდა ლამაზ ასულს. მეფემ რისხვა დამალა და ტარაფა და მისი ბიძა, იმ დროს ცნობილი პოეტი მუთალამისი, ბაჰრეინს გაგზავნა. თან წერილები გაატანა, რომელშიც ბაჰრეინის მმართველს მათ სიკვდილით დასჯას ავალებდა. მუთალამისი მიუხვდა მეფეს ვერაგობას და გზიდან გადაუხვია. ტარაფამ წერილი ჩაიტანა. ერთი ცნობის მიხედვით, იგი ცოცხლად დაუმარხავთ. სხვა

ვერსიით, თითქოს შესთავაზეს თეოლოგურ აერნია სიკვდილი. მან აირჩია დამთვრალიყო და მერე ვენები გადაეხსნათ მისთვის. ამ დროს სრულიად ახალგაზრდა, ოცისა თუ ოცდაექვსი წლისა უნდა ყოფილიყო. ამის გამო ზოგჯერ მას ზედსახელით (იბნ ალ-იშრინ ძე ოცისა, ოცწლიანი) მოიხსენიებენ.

ტარაფას დივანის ცხრამეტი ლექსიდან შვიდი კასიდაა. მის ვრცელ მუალაკაში რამდენიმე ნაწილი გამოიყოფა. ნასიბში საუბარია მიტოვებული კარვის ნაშთებზე, განშორების დილასა და სატრფოს გარეგნობაზე, რომელსაც აქ მეტაფორულად ნორჩი ნუკრი განასახიერებს (1—10). შემდეგი ნაწილია ვასფი ანუ აღწერა. აღწერა აქლემისა (11—44), რასაც მოსდევს საკუთარი თავის დახასიათება — თავისი თვისებების ჩამოთვლა: სიმამაცე, ხელგაშლილობა, გვარიშვილობა, მოყვასისა და გაჭირვებულისათვის თავდადება, ლხინი და დროსტარება (45—64), თავის მართლება ბიძაშვილის წინაშე და საყვედური მის მიმართ; ფიქრები სიკვდილზე, ანდერძი სატრფოსადმი (65—105).

ხელას ხარგაის ნატამალი ხრიატ საჰმადზე
ჩანს, როგორც ხელზე კვალი სვირინგის.

აქ შეაყენეს აქლემები, მითხრეს მხლებლებმა:
„ძალი მოიეც, მწუხარებამ დღე არ გაგიქროს“.

ტახტრენიანი (აქლემები) მალიქიური
(მასხოვეს) იმ დილით დადის ხევის მშრალ კალაპოტში.

ჰგავდნენ ადავლის ვეება ნაგებს ან-ზომალდებს იბნ მამინისას,
გეზს რომ შეუცვლის ზღვაოსანი, ხან გაასწორებს.

5. თითქოს ჰვინტებით მიარღვევდნენ ჭაფიან ზვირთებს,
ვით ქვიშას ხელი ფაიალის მოთამაშისა.

ტომშია ნორჩი (ნიაშორი), მუქუპეება,
არაქს რომ ირეკს (ყელმოღერებულს)
მოუჩანს მკერდზე წყვილი გულქანდი
მარგალიტის და ტბაზითნისა.

წამოჩიტული, ჰალაში რომ ბალახობს ჭოგთან,
წიწვნის არაქის ნედლ წვეროებს, რიდედ მოიხვევს.

და მუქწითელით რომ იღიმება,
თითქო გაშლილი (თეთრი გვირილა)
გამოანათებს ანაზღეულად
ხალას სილაში, ნამიან ბორცვზე.

მზის სხივებს ოდენ ბაგეები განუბანია
და ქუპლიან ღრძილთ საღებავი არ გადასცლია.

10. პირისახეზე თვისი რიდე დაუფენიათ,
ფერით უზადო და ნაოქით დაუხაზავი.

როგორც კი სევდა შემომაწვება,
მე ჩემს კაეშანს მით განვიქარვებ,
რომ მოვახტები მოხრილს, მალემსრბოლს
და მიმაქროლებს ღღისით და ღამით.

მყარს, საიმედოს, უგავს ფერდები კიღობნის გვერდებს
და გზა თელილი ჰგავს ბურჯუდის (ზოლებიან) პირს.

მკვრივს, ლოინის დარს; მიისწრაფვის ვით სირაქლემა,
რუხს, გაქუცულს რომ ეჭიბრება თავაწყვეტილი.

სწრაფადმორბენალ, ჯიშთან (ცხენს) ტოლს არ დაუდებს,
კანკებს ერთმანეთს მიაყოლებს გატყეპნილ გზაზე.

15. იალაღობდა გაზაფხულზე კლდოვან ბორცვებზე
სხვა: გამშრალ (მაკე ძუ აქლემებთან)
ხშირი წვიმებით ააქლენთილის
მსუყე მდელოზე.

ბრუნდება მწყემსის შეძახილზე და ხშირი (ძუით) მოიგერიებს
სტევემოთელილის და წითური (ხვადის) შეტევას...

თითქო მანათით ჩაურკვიათ ფასკუნჯის ფრთები
მისთვის კუდის ძვლის ორთავე მხარეს.

ხან მხედარს ზურგზე გაუტლაშუნებს
და ხანაც თავის ჩამომშკნარ ცურებს,
გამომშრალსა და ისე გამომხმარს,
რომ გაცვეთილ ტიკს დამსვავსებთან,

და. ბარსაყები ხორცხვარიელი,
ჩამოჰგავს ბჰუთა აზიდელი, გლუვი (გოდოლის).

20. მჭიდრო მალეზე მომშვილდულა თალი ნეკნების,
მკერდი გადაბმულ კისრის რგოლებს დაჰკიდებია.

(ფეხის ფოსონი) აქეთ-იქით,
თითქო (ნადირთა) ბუნაგები ლოტოსის ხის ქვეშ,
ხოლო ნეკნები მორკალულან
მძლავრ ხერხემალზე.

მუხლები ისე დაძაგვრია წინა ფეხების,
თითქო ღონიერ მეთულუხეს მიაქვს რუმბები.

ჰგავს თადებთან რუმულ ხიდს, მის ამგებს რომ დაუქადია, —
გასაძაგრებლად გარს აგური დაეცლებო.

ულაღწვერიანს და ქედმოუდრეკელს
წინა ფეხები მარდად მიაქვს, უკანას შორს შლახ.

25. წინა ფეხები ჩაგრეხია, როგორც ბაგირი
და მკერდს ბეჭები დაბჯენია სახურავივით.

მკერდს გვერდულად მალემსრბოლი და თავზომბორა,
მხრებს აიწურავს მაღალსა და ამოზნექილზე.

და მოსართავეს დაუღარავთ მასი ფერდები,
ვით ნაკადულებს პიტალო კლდე მაღალ ქარაფზე.

ხან ერთდებთან (მოსართავნი), ხან შორდებთან.
თითქო ძველ პერანგს ზოლად გასდევს საკერებელი.

აღერებულობ, გრძელკისერა, თავს რომ წამოსწევს,
მოჰგავს დიჯლაზე აღმა წასულ ხომალდის საჭეს.

30. ქალა ისეთი მაგარი აქვს, ვითარცა გრდემლი.
უგავს ხერხის პირს თავის ქალის ძვალთშესაყარა.

ლოყა — შამური პერგამენტი, ხოლო ლაშები —
ამანელის უხარვეზო ნატი პრილა.

და თვალის ბუდის ქვაბულებში
ჩაბუდებულან თვალნი სარკეებრ,
როგორც ტბორები — ჩარჩენილი
კლდოვან ღრმულებში.

ლიბრის ბეწვს რომ არ იკარებენ, წარმოგიდგება
შეშფოთებულის, ნუკრიანის ქუჭლისფერი ქუთუთოები.

და სასმენელნი უტყუარნი, საფრთხე რომ ესმით,
ხმა მაღალი თუ ღამეული ჩქამი მცირედი.

35. სმენამახვილი, ვით ყურები ველური ხარის,
ჰავმალში რომ ეულად დადის, ჯიშს იცნობ მათში.

მთრთოლვარე, მკვირცხლი, მარდი და მკვრივი, /
ლოდი სატყორცნი წამომართულ ფიქალთა შორის.

და ჩახოტირი, ცხვირიდანვე ჩამოსერილი,
მყის აჩქაოდება, რბილ ჩიჩვიარს რომ მიწას შეახებს.

მსურს, თოხარიყით მიაბრჯებს, მსურს — ჩორთით გარბის,
ლვედით დაწნულის, დაგრეხილის (მათრახის) შიშით.

თავს უნაგირზე მალლა ასწევს, თუ მოვისურვებ,
მიცორავს, თითქო სირაქლემა მისრიალებსო.

40. ასეთ (აქლემზე) ამხედრებულს მეტყვის მხლებელი:
„ნეტა მგზავრობას გადაეურჩე, შენც დაგიხსნიდე“.

გული ელევა შეშინებულს, აკრთობს ხიფათი,
ღამეულ გზაზე რომც არავინ ჩასაფრებოდეს.

ტომი რომ ამბობს, ვინ არის მოყმე,
ასე მგონია, მე მგულისხმობენ,
რადგან აროდეს არ დაეიზარებ,
არ დაეიბსევი არც არაოდეს.

და მირაჯი რომ აიწვევება
აღმოდებული ხრიოკი მიწის,
(დაგრესილ) მათრახს გადაეუქერ
მე ამ ჩემს აქლემს და ავაჩქარებ.

და მირონინებს თავმოწონებით,
როგორც მეჯლისზე ტურფა მხევალი,
თავის უფალს რომ აუფრიალებს
როკვისას თეთრი სამოსის კვლთებს.

45. განა ხევ-ხუვებს ვესახლები, დაშინებული,
არა, შველად რომ მომიხმობენ, თავს არ ვიზოგავ.

თუ მომაკითხავ საფიხვნოში, იქ დამინახავ,
ღვინის ღუქანში თუ მომძებნი, იქ წამაწყდები.

როდესაც ტომი შეკრება სრულად
(საქმეთა თვისთა მოსახსენებლად),
ყოვლად მაღალი, სახელოვანი
სასუფეველის თავში მიხილავ.

ვარსკვლავებივით (სახე) ნათელი
არიან ჩემი მეინახენი.
მწუხრზე მხევალი მოდის მუტრიბი
ზაფრანისფერ თუ კრელ მოსახამში.

ღრმად ამოკრილი გულისპირიდან,
მეინახენი რომ ეხებიან,
მოჩანს სალუქი და შიშველი
მკერდის სინაზე.

50. ვუბრძანებთ ოდეს, გვასმენინეო,
თვალმიბნედილი გვიგალობს წყნარად.

ხმას აათრთოლებს და ჩაგესმება
პირმშოდაკარგულ ძუაქლემთა შესმინება.

ღვინოს ვსევამდი და მოვილხენდი,
ვყილდი, ვფლანგავდი საკუთარსა თუ სამემკვიდროს.

ვიდრემდის მთელმა სათვისტომომ არ მომიკვთა
და მუნიანი აქლემივით აღმოვჩნდი მარტო.

მაგრამ ვხედავ, რომ მიწის შვილნი ზურგს არ მაქცევენ,
არც ბინადარნი ტყავის ფართო სარაფარდისა.

55. რაისად მკილაფ, ბრძოლად რომ დავალ
და არ ვაკლდები დროსტარებასაც,
მითხარი, განა ხელგეწიფების.
რომ მომანიჭო მე უკვდავება?

და თუ არ ძალგიძს, ამაცილო მე აღსასრული,
დაე გავფლანგო, რაც ხელთა მაქვს, დავასწრო სიკვდილს.

თუ არ სამი რამ ცხოვრებაში
ვაუკაცისათვის.
არად ჩავადგებ, ვფიცავ შენს ბედს,
როლის მოვლენ კირისუფალნი.

მათში ერთია, დავასწრო მკიცხველთ,
შეცვა წითელი, რომ შუშხუნებს წყლის შერევისას.

მოვახტე წინაფეხებმოდრეკილს,
შველად რომ მიხმობს შეკირვებული,
იმ კალის მგლის დარს, რომ გააღვიძებ
და წყურგილესკენ გაექანება.

60. ანდა გავლიო ჯანღიანი ღლე,
ო, საამოა ღლე ჯანღიანი!
საესე და სალუქ (შხეთუნახავთან)
სვეტებზე შედგმულ სარაფარდაში.

სამაჯურები და საწვივენი
ამკობენ მისთა მკლავთა და წვივთა —
აბუსხველათის თუ უშარის ხის
ჯ. სრიალა რტოთა დასაღარებელთ.

სიცოცხლეშივე დაიოკებს წყურვილს გულუხვი,
ხვალ, თუ მოვეკდებით, ნახავ, ვინ არს ჩვენგან მწყურვალი.

ვხედავ, საფლავი პურაძვირის, ხელმოშპირნისი
ესეთივეა, ვით მფლანგველის; ხელგაშლილისა.

იხილავ ორ ბორცვს და ორთავეზე
მძიმე, ერთურთზე დალაგებულ ფიქლის ლოდებს.

65. ეხედავ, სიკვდილი რომ გულუხვსაც ირჩევს თავისად,
ითვისებს ძუნწის, უკეთურის თავ-ქონებასაც.

ეხედავ, სიცოცხლე ის საუნჯეა,
ყოველდამე რომ რალაც აკლდება,
რასაც დღენი და დრონი ძარცვავენ —
ბოლოს და ბოლოს ისიც გაქრება.

სიკვდილი, ვფიცავ მე შენს სიცოცხლეს,
ვაუკაცს ერთხელ რომ კიდევ 'ასცილდეს,
მაინც მიშვებულ ქამანდს წააგავს,
ორივე ბოლო ხელთ რომ უპყრიათ.

რა არის ჩემს თავს, ბიძაშვილი ჩემი, მალიქი,
მიილტვის, მიდის, როგორც კი მე მივეახლები.

მლანძღავს, არ ვუწყვი, რად ავსიტყვაობს,
ან რად მათრევდა მე მთელ ტომში კურტ იბნ მაბადი.

70. მან მე იმედი გარდამიკვეთა
სიკეთის ყოვლის, რასაც ველოდი,
თითქო სიკეთე კამარებიან
სამარტვილეში დავასამარეთ.

რაისთვის, განა მითქვამს რაიმე,
რა ჩავიდინე, გარდა იმისა,
მაბადის აქლემთ რომ ვეძიებდი,
არ მივატოვე უგულისყუროდ?

ნათესაობამც დამემოწმება, —
ვფიცავ შენს ილბალს, თუ შეგეშთხვევა.
საქმე ისეთი, ძალისხმევა რომ დასჭირდება,
მე იქ ვიქნები.

და კვლამიგულონ ქომაგთა შორის,
ძნელბედობისას თუ მომხმობენ.
მეც გავაფთრდები, თუ მომხდურებმა
გამძვინვარებით შემოგიტიეს.

არ დავიქადებ, თუ შებღალავენ
    ღირსებას შენსას ბილწსიტყვაობით,
შენთა მოსისხლეთ შევასმევ უმალ
    მე სიკვდილის მორევთა სასმისს.

75. რა დავაშავე, რომ გამკიცხეს ვით ღამნაწივე,
ცილი ღანწამეს სულ უბრალოდ და მოჰიკვეთეს?

ჩემი უფალი რომ მალიქი არ ყოფილიყო,
ღარდს გადაყრიდა, მადროვებდა ხვალამდე მაინც.

მაგრამ უფალი არის ჩემი სულთამხუთავე,
თუმც მადლიერი თავს ვწირავ და ვემუდარები.

გუკაცისათვის ნათესავის უსამართლობა
ინდური ხანჯლის ჩაცემაზე უფრო მწარეა.

მაშ, დამანებე, ვიყო ჩემი ზნის
    და მადლიერი დაგიჩეზოდნი,
თუნდაც შორს იყოს თვით ღარღადის ძირს
    მიუწვდომელი ჩემი ხარგაი.

80. ვიქცევი კაის იბნ ხალიდად,
    თუ მოისურვებს ჩემი უფალი,
აბრ იბნ მარსადად გარდავიქცევი,
    თუ მოისურვებს ჩემი უფალი.

შევიქმნებოდი ღიდად მდიდარი
    და მეწვეოდნენ
ვაჟიშვილნი კეთილშობილნი,
    თვით თავადნი სხვათა მთავართა.

თქვენ როგორც უწყით, მე გახლავართ კაცი ჩაუქი,
ისეთი მარდი, ვით ფიცხელი ასპიტის თავი.

ღამიდეჟს აღთქმა, რომ არ შევიხსნა
გაფხავებული, ორლესული, ინდური (ხმალი).

შურისგებად რომ
    შევიმართები,

მეორე ღაცვრ არ დამჭირდება,
განა ის შეშის საჩეხი არი?!

85. იგი ერთგული მოძმეა ჩემი,
არ ააცილებს თავის სამიზნეს.
თუ თქვეს — „ნელაო“, „აღეასრულეო“,
ფხზ მახვილისა პასუხს მიაგებს.

შენ დაინახავ, ოდეს ტომი საჭურველს ისხამს,
უძლეველი ვარ, მისი ვადა თუ ხელთ მიპყროა.

ბევრჯერ დამფრთხალან ბელადები მძინარე რემის,
გაფხავებულით, ამოწვდილით რომ ჩამივლია.

გამოუვლია მსუქან აქლემს, ცურმშრალს, ვეებას,
ჯოხივით ხმელი ბერიკაცის ხვასტავს უკეთესს.

ხოლო როს ჩლიქნი და კანჭები დასცვივდა აქლემს,
თქვა: „ხედავ, სამანს გადახვედი სამართლისასა“.

90. „როგორ ფიქრობთო, რა მივაგოთ შეზარხოშებულს,
განზრახ რომ გეჩაგრავს, უსამართლოდ რომ გვეძალება“.

თქვა: „დაანებე, დე შეერგოს, უარესს იზამს,
მძინარე აქლემთ მოშორებით თუ არ დაიკერთ“.

ქალიშვილები მერე მთელი დღე
ნაკვერცხალსა და ლადარში სწვაუნდენ
(მის უშობელ) ჩვილს,
მსუქანი კუზის ნაწილები სწრაფად მოჰქონდათ.

და თუ მოვკვდები, დამიტირე, მბადის ქალო,
როგორც მეკუთვნის და საკინძე ჩამოიხიე.

არ წარმომსახო მე ისეთ კაცად,
ზეობის ზრახვა რომ არ ჰქონია,
ვისაც ჩემსავით არ უვარგია,
არ უბრძოლია ბრძოლაში ჩემებრ.

95. ზანტი — საგმირო საქმეებში,
ლანძღვაში — მალი,
ვაუკაცთ დასიღან თავლაფდასხმულს
კინწისკერით რომ გააბეებენ.

რომ ვყოფილიყავ ასე მხდალი ვაუკაცთა თვალში,
მე მომხდურები დამჯაბნიდნენ თითო კაცი თუ მეგობრებით.

მაგრამ მე მტერი სიმამაცემ შემომიფანტა,
გულოვანებამ, სიწრფელემ და გვარიშვილობამ.

და, ვფიცავ შენს თავს, მოქუფრული არ არს დღე ჩემი,
არც ღამე ჩემი — უსასრულო, მწუხარებისგან.

ბევრჯერ ღირსებას რომ ვიცავდი (ფიცხელ ბრძოლაში),
მტრის მუქარასა და ზიფათში, ვაიძულებდი თავს დავმდგარიყავ

100. იქ. საღ ვაუკაცსაც აკრთობს დაღუპვა,
გული ელევა შიშისაგან და ეკუმშება.

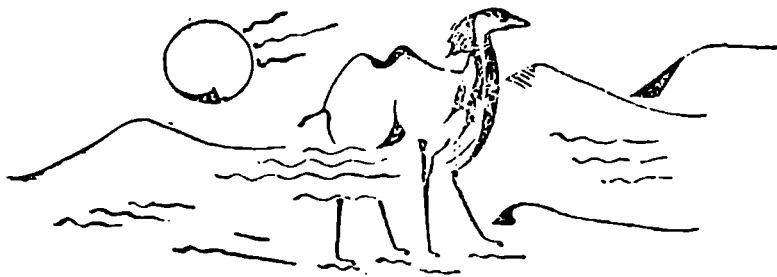
ბევრჯერ ცეცხლისპირ დავლოდებივარ, რომ მოვიგებდი
ჯვითელს, გამომწვარს და უიღბლოს ხელში ვუდებდი.

გაგიმელავენებენ დღენი იმას, რაც არ უწყოდი,
მოგიტანს ამბებს ის, ვისთვისაც შენ საგზალი არ მიგიცია.

მოგიტანს ამბებს ის, ვისთვისაც არაფერი მიგიყიდი
და არ დაგიტქვამს არაოდეს დრო შეხვედრისა.

შენმა სიცოცხლემ, სხვა არა არი
წუთისოფელი თუ არა ვალი.
და, როგორც შეძლო, მოიმარაგე
სულის სარჩენად ქველი საქმენი.

105. კაცის შესახებ ზურას იკითხავ,
შენ მის მეგობარს შეავლე თვალი,
რადგან როგორი ზნეც აქვს მეგობარს
ისევე იცვლის ზნეს მეგობარი.

ზუპაირი

ზუპაირი იბნ აბუ სულმა (დაახლ. 530—627) ეკუთვნოდა მუზა-იანას ტომს, რომელიც ჰიჯაზში მომთაბარეობდა. მთელი მისი ოჯახი პოეტური ნიჭით გამოირჩეოდა. ცნობილი პოეტი იყო მისი მამი-ნაცვალი ავს იბნ ჰაჯარი (პირის მეფის ამრ იბნ ჰინდის თანამედრო-ვე, რომლის კარზეც ცხოვრობდა). ზუპაირის დისწული იყო თავისი მარსიებთ (ნატირალეები) განთქმული პოეტი ქალი ალ-ხანსა. ხოლო ვაჟმა — ქაბ იბნ ზუპაირმა შემდეგში სახელი გაითქვა როგორც მუ-ჰამად მოციქულის მეზობტე პოეტმა. ძუნწი ცნობები ზუპაირის ცხოვრებაზე ძირითადად მისი მუალაკის შექმნას შეეხება. მუალაკა შეუქმნია აბსელებისა და ზუბიანელებს შორის ატეხილი ე. წ. ორმოცწლიანი ომის დასასრულს. ეს ომი VI ს. II ნახევარში ყოფი-ლა. არაბული გადმოცემები ომის საბაბად ასახელებენ მარულას, რომელზეც აბსელებსა და ზუბიანელებს შეუჭირბრებიათ ორი კვი-ცი — დაპისი და ღაბრა. გამარჯვებული მხარე ას აქლემს მიიღებდა. ამ შეჭირბრის დროს ატეხილ ცხარე კამათს მოჰყვა მკვლელობა, რისი შედეგიც იყო მრავალწლიანი სისხლის ღვრა ამ ორ ტომს შორის. მუალაკა დაკავშირებულია შემდეგ გარემოებასთან: ორ მდიდარ ზუბიანელს — ჰარიმ იბნ სინანსა და ჰარის იბნ ავფს, რომელთაც არავის სისხლი არ ემართა, გადაუწყვეტიათ ზავი. ჩამოეგდოთ ამ ორ ტომს შორის. ამ მიზნით დაზარალებული თანატომელებისათვის თავიანთი ჯოგიდან სამი ათასი აქლემი გადაუციათ, როგორც დია (ჯარიმა, რომელსაც უხდის მკვლეელი მოკლულის ნათესავებს). სწო-რედ მათ შექებას მიუძღვნა ზუპაირმა თავისი მუალაკა, რომელიც,

დაკანონებული წესის თანახმად, იწყება მიტოვებული სადგომის აღწერით (1—6) და სატრფოს — უმ ავფის განშორების გახსენებით (7—15). მეორე, ძირითადი ნაწილი (16—45) ეძღვნება ჰარიმისა და ჰარისის ღვაწლის აღწერას, მათ ხოტბას. ამასთან, პოეტი დარიგებით მიმართავს ზუბიანელებს, რომ არ დაარღვიონ მშვიდობიანობა, დაივიწყონ შურისძიება და ომი; აღწერს ჰუსაინ იბნ დამდამს. მესამე ნაწილი (46—62) აბსტრაქტულ მსჯელობას შეიცავს, ერთგვარად დიდაქტიკური ხასიათისაა და ლაკონური, აფორისტული სტილით გამცნობს ბედუინთა საზოგადოების ზნეობრივ იდეალებს..

ნუთუ უმ ავფის ნაკარვალ დადუმებულა
აღ-მუთასალიმს, აღ-დარიჯის ხრიოკ ტრამალზე?

სამყოფი მისი რაკმათანში ჩამოჰგავს სვირინგს,
წარხოცილსა და განახლებულს მაჯის ძარღვებზე.

აჟ ფართოთვალა (ნიაშორნი), თეთრი ქურციკნი
ლიან უწყვეტად, ნუკრნი ბუნავს მიატოვებენ.

ვიდექი მასთან, ოცი წელი გარდასულიყო,
დიღხანს ვფიქრობდი და ეს ვანი ძლივსღა ვიცანი.

5. ვიცან ლოდები გამურული, ქეაბს რომ ადგამდნენ,
თხრილი სადგომთან, ჯერ ნაპირებიაურღვეველი.

ვუთხარი მაშინ მის სამყოფელს გაზაფხულისას:
დილა კეთილი, კარ-მიდამოვ, მშვიდობა შენდა!

ო, მეგობარო, ტანტრევენებში თუ ხედავ ასულთ
ჯურსუმის ზემოთ, მალლობის გზას რომ დადგომიან!

გასცდნენ აღ-კინანს, მისი ფლატე დატოვეს მარჯვნივ,
ბევრი ვიარე აჟ ახსნილ თუ აკრძალულ (ჯამთა)!

გაუკიდიათ ფარდაგები უძვირფასესი და თხელი ფარჩა,
ლიაწითელი აშიები სისხლისფერია.

10. გადაუხვიეს ას-სუბანზე, თხემზე გავიდნენ,
ატყვიათ კეკლუცთ ნებიერი ცხოვრების კვალი.

ადგნენ ცისკარზე, გაემართნენ განთიადისას,
ვადი რ-რასის ვზა არ ეშლებათ, როგორც ხელს პირი.

ფაზიქი კაცი შვებას ჰპოვებს მათი დანახვით,
ნატიფ სანახავს — გამჭირაბი მკერდტელის თვალი.

რჩებოდა ყველგან შალის ჩენჩი, სადაც ჩამოხდნენ,
და ჰგავდა წითელ, დაუსრესავ მოცხარის მარცვლებს.

ცისფერი წყაროს ანკარა წყალს როცა მიადგნენ,
დააგდეს კვერთხი მოსულისა, კარვის დამდგმელის.

15. ას-სუბანიდან გადმოვიდნენ და გადაკვეთეს
ყოველ კაინურ, ახალ, ფართო (უნაგირებზე).

ვფიცავ წმიდა სახლს, სახლს, რომელსაც ირგვლივ უვლიან
მისი ამგებნი კურაიშის, ჯურჯუმის ტომის

ნამდვილი ფიცით, რომ ჰეშმარიტად
მშვენიერია ორი უფალი,
ყოველ ყოფაში რომ იხილავთ,
ზეობისა თუ უძლურებისას.

თქვენ შეარიგეთ აბსელნი და ზუბიანელნი,
ერთუროს რომ ჟღერდნენ, ფქვეს მანშიმის ნელსაცხებელი.

თქვით: „თუ შევძელით ქონებითა და ტკბილი სიტყვით
მტკიცე მშვიდობის ჩამოგდება, გადავრჩებით“.

20. და ამის გამო თქვენ აღმოჩნდით რჩეულ ადგილას,
მოძმეთა სისხლი არ გიდვრიათ, არ შეგიცოდავთ.

მაადის ტომის რჩეულებო, — სწორი გზითმც გველთ,
ის განდიდება, დიდების განმს ვინც მიადგება.

ასობით (აქლემს) იხდიან და გამრთელდნენ წყლულნი,
სისხლით მოვალე ვინც არ არის, ის რომ არიგებს.

ტომი ტომს უხდის გამოსაღებს დაღვრილი სისხლის,
თუმცა მათ შორის ერთი ქილაც არ დაქცეულა.

სამკვიდრომ თქვენმა იწყო დენა მათთან, ნადავლმა,
ნაირნაირმა — კოზაკებმა ყურდადალულმა.

25. ზუბიანელებს გადაეცით, იმათ მომხრეებს,
ჩემი შეთვლილი: „ყველა ფიცით თუ ღაფიცეთ?“

იმერტს ნუ უფარავთ, რომ დამალოთ, რაც გიღვეთ გულში,
ბევრიც რომ მალოთ. ყოველივე ჭეშყის ალაპმა.

ყოენდება დასჯა. თუმცა წიგნში ჩაინიშნება განკითხვის დღემდე.
ან დაჩქარდება და ამქვეყნად მოიკითხება.

ომი ის არის, რაც იცით და უკვე იწვნიეთ,
ის ყურმოკრული აღარ არის თქვენთვის ამბავი.

ომს რომ აჩაღებთ, თქვენ აჩაღებთ მის სიძულვილსაც,
ხარბია იგი, როს ახარბებთ, ცეცხლად ბრიალებს.

30. ჩამოგფეკავთ ომი, ვით დოლაბი საფეკავს საფენზე
შობს წელში ორჯერ ტყუპებივით უბედურებს.

ის გიშობთ ვაყებს ავბედითებს აჰმარ აღივით,
ძუძუს აწოვებს, ძუძუდანაც თვითვე იშორებს.

იმდენ სისხლს იწევს. იგი თქვენთვის და იმდენ სიკვდილს,
მოსავალს ამდენს ერაყშიაც ვერ მოიწვევს.

მშვენიერი, ვფიცავ. ჩემს თავს, ტომი, ჰუსაინ
იბნ დამდამმა რომ ის უყო, რაც არ ეგებოდა.

მას გულში მტრობა ჩაეხვია საგულდაგულოდ,
ვიღრე შემთხვევა არ მიეცა, არ ამულავნებდა.

35. თქვა: „აჲ საწადელს შევისრულებ — და თავს დავიცავ
(ცხენ)ალაგმული ათასი (მხედრით), ზურგს რომ მიმაგრებს“.

თავს დაესხა და არ შეშინდა მრავალი კარვის,
სად აფთრის დედას ჩაემუნლა, ჩასაფრებოდა.

ლომს იარაღით გადაბურძენულს, ბრძოლაში ნაცადს,
ფაფარაყრილს. და ბრკყალებდაუქნელს

და შეუდრეკელს. თუ დაჩაგრეს, სწრაფად უხდის სამაგიერონ,
სხვას ჯაბნის, თუკი შეამჩნევს, რომ თვითონ ჯაბნიან.

იალაობდნენ ურწყავ ველებზე
და როს მიაღწენ წყალზე წყურგილეს,
იგი სისხლად და იარაღად
გადმოიდვარა.

40. და მიუბრუნდნენ, ერთმანეთი რომ ამოწყვიტეს,
საძოვარს მავნეს მეტისმეტად და საზიანოს.

არ დაუღვრია, ვფიცავ შენს თავს, მათ შუბებს სისხლი
იბნ ნაპიქისა, არ მოუკლავთ ალ-მუსალამი.

ბრალი არ უძღვით მათ სათხედებს ნაფეაღის სისხლში,
არც ვაჰაბისა და არც იბნ ალ-მუხაზამისა.

ვხედავდი, სისხლის გამოსაღებს ყველა იზდიდა,
დიდძალ ქონებას ურიგებდნენ დაზარალებულთ —

იმ მკვიდრი ტომის საკუთრებას, ვისი ძალაც ხალხს იფარავდა,
როს უეცარი გასაჰირი მოადგებოდათ.

45. კეთილშობილის, თავის ბოღმას რომ ვერ დაანთხევს
ნას ბოღმიანი, ავისმქმნელი ვერას მოაწევს.

მომბეზრებია სიცოცხლის ტვირთი,
ო, გაბეზრდებ ის უეჭველად,
ვისაც ამქვეყნად უცხოვრია
ოთხმოცი წელი.

მე კარგად ვუწყი დღეს რა არის.
რა იყო გუშინ ამაზე აღრე,
მაგრამ ბრმა ვარ ხეალის წინაშე —
ხეალინდელი დღის არა რა ვიცი.

კლავს ბედი ბეცი აქლემივით, ვისაც წიხლს ჩაცემს,
ვისაც ააცდენს, დიდხანს ცოცხლობს და მიიხრწნება.

ვირც ვერ იამებს აღამიანთ მრავალ საქმიში.
ეშვით დაგლეჯენ და ტორტბით გადაჰედვენ.

50. სიქველეს ვინც იქმს ღირსებისთვის, სრულქმნის ღირსებას,
ვისაც დაგმობა არ აშინებს, იმას დაგმობენ.

ვისაც მეტი აქვს და ხალხილთვის არ ენეტება,
გაიციცხება, ზედმეტ ბარგად იქცევა მისთვის.

ვერ გაკიცხავენ, ვინც პირნათლად ასრულებს აღთქმას,
ენა არ ებმის, ვისაც გული სიკეთით უძგერს.

შიში ვერ იხსნის მას, სიკვდილი ვისაც აშინებს
და მოეწევა, თუნდ ზეცაზე კიბით ავიდეს.

გაილანძღება, ვინც სიკეთეს მიაგებს უღირსს,
ქების მაგიერ ქვეყანაზე სინანულს იძკის.

55. მას ვინც უარყოფს შუბის ბოლოს, ვალად ედება,
რომ წვერწამახულ შუბის წვეტსაც დაემორჩილოს.

ვინც იარაღით არ დაიცავს თავის ოაზისს,
დაენგრევა და თვით ითრგუნვის, ვინც სხვას არ თრგუნავს.

მტრად ჩათვლის მოყვასს, ვინც წასულა უცხოობაში,
მას, ვინც თავს პატივს არ მიაგებს, პატივს არც სხვა სცემს.

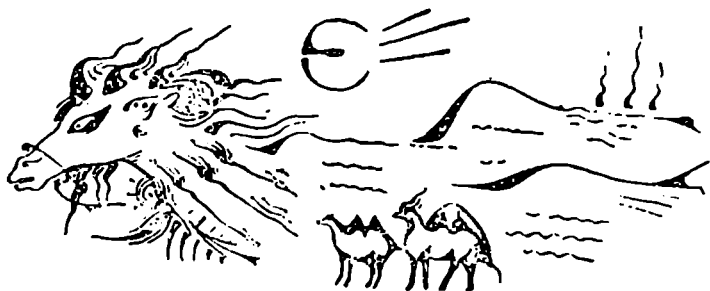
რაც უნდა მალოს ხალხისაგან აღამიანმა
თვისება თვისი, გამჟღავნდება, რომც არ ეგონოს.

მოგწონებია რაოდენჯერ კაცი მღუშარე
და მისი ნაკლი საუბარში გამჟღავნებულა.

60. ენაა კაცის ნახევარი, გული — მეორე
და რჩება მხოლოდ გარეგნობა — სისხლი და ხორცი.

არ დაბრძენდება ბერიკაცი, თუ უგუნდია,
ხოლო ქაბუჯი შეიძლება ქკუას მოეგოს.

გთხოვეთ, გვიბოძეთ, ისევ გთხოვეთ, ისევ გვიბოძეთ,
უარს ეტყვიან ერთ ღლეს იმას, ვინც ხშირად ითხოვს.

ლ ა ბ ი დ ი

ლაბიდი, ისლამამდელი ხანის „უკანასკნელი ბედუინი პოეტი“, ყველაზე გვიანდელი ავტორია მუალაკათა კრებულისა. მისი სრული სახელია აბუ აკილ ლაბიდ იბნ რაბია. ლაბიდის მამა, რომელსაც ხელგაშლილობისათვის „გაჭირვებულთა გაზაფხული“ შეარქვეს, ადრე გარდაცვლილა და იგი ბიძას აღუზრდია. ლაბიდი მოესწრო ისლამს და აღიარა კიდევ იგი, მაგრამ მთელი მისი შემოქმედება ისლამამდელ ხანას ქანუთვნება. არაბული წყაროების ცნობით, ისლამის აღიარების შემდეგ მას უარი უთქვამს პოეტურ მოღვაწეობაზე. გარდაცვლილა ლაბიდი დაახლოებით 661 წ. ამ დროს იგი ასი წლისა თუ უფრო მეტისა უნდა ყოფილიყო.

ჩვენამდე მოაღწია ლაბიდის საკმაოდ ბევრმა ნაწარმოებმა, რომელთა შორის ყველაზე პოპულარულია მისი მუალაკა. იწყება იგი მიტოვებული კარვის ნაშთებისა და სატრფოს განშორების აღწერით (1—21). ამას მოსდევს აქლემის აღწერა, რომლის სწრაფ სროლას იგი ხან ღრუბელს, ხან წყაროსაყენ გაქანებულ კანჯარს, ხან მონადირეთაგან დევნილი ფურირმის სირბილს ადარებს (22—53). შემდეგ იხსენიება ნაწილი (54—88) საკუთარი თავისა და ტომის დახასიათება.

გაუჩინარდნენ სავეანენი მისნი მინაში

ხანმოსათევი თუ ხანღაზებით სასუფეველი,

გაუდაბურდა მისი ღავლი,

მისი რიჯამი

და არ-რიანის ღარტაუები...

გაშიშვლებულა მათი კვალი, გადაცვეთილი
როგორც წარწერა უძველესი
ლოდზე ნაქდევნი.

ჩაშვებულნი ნატამალი... წარვიდნენ წელნი,
რაც დატოვეს მისთა მცხოვრებთა;
(ქამნი) ახსნილნი ამ წლებისა
და აკრძალულნი.

სწყალობდათ თვენი გაზაფხულის მნათობებისა,
მგრგვინავთ ნაუური დასდიოდათ — თქვენი და თქორი.

5. ღამით მოსული ყოველი (ღრუბლის)
და მოქუფრულთა დილის. (ღრუბელთა)
და დაისისა, რომელნიც ერთურთს
ქექა-ქუხილით ესიტყვებიან.

ვადის ველური მოსდებია ახლა ინდაუ,
მომრავლებულან ქურციკები, სირაქლემანი.

თავის ჩვილებთან დასასლებულან
აქ თვალფართონი, ახლადზვებულნი
და უდაბნოში ჯოგად დადრან
წამოჩიტილი მათი ნუქრები.

ნაკადულები აშიშვლებენ სავანეთა კვალს,
თითქო ნუსხაზე აღადგენენ ნაწერს კალმებით.

თითქო დიაცი ხელზე სვირინგს განიახლებდეს,
ქუჰლს აყრის რგოლებს და სვირინგი ზემოთ ამოდის.

10. ვიდექი იქ და ვეკითხებოდი...
მაგრამ რა ვკითხო დადუმებულთ, მყარო, მარადიულთ?!

მოშიშვლებულა... მიატოვეს განთიადისას,
ხანდაკებილა შერჩენილა, რტონი სუამის.

(მახსოვს) ათრთოლდი, ტომის ასულნი
ტახტრევენებით რომ გზად გაეშრთნენ,

გადიშალნენ ფარდების მიღმა
და ჩარდახები მიჭრიალებდა.

შესამოსელი გადმოფენილი
ყოველ შებურულ (ტახტრევის) თავზე
ჩრდილს პუნელა სვეტებს ტახტრევანისას,
ეთ კრეტსაბმელი და თხელი ფარდა.

ახდნენ გუნდ-გუნდად ვაჯრის ქურციკნი,
თუ ფურიერეშნი თუდიპის მხრისა,
ალერსიანად რომ უმსერენ
თეთრ ნუკრებს თვისას.

15. გაიჩქარეს და შეერივნენ შუაღლის მირაეს,
ბიშას ხვეულებს დაემსგავსნენ, თამარინდებს, ფიქალის ლოდებს.

მაგრამ ნაგარი რად გაგონდება,
წავიდა ოდეს, მიიქცა შორად
და ყველა ძაფი დაწყვეტილია,
დაწყვეტილია ყველა ევანი.

და თუ ფაიდას დაივანა
მურელმა ქალმა,
პიჯაზელების ღაღმა მეზობლად, —
საით მისწვდები აწ შენს ნანდაურს,

მას ორი ქედის აღმოსავლეთით,
მუჰაჯირაზე, ან ფარდაზე, ანდა რუხამში,
ან საჯაყში, თუ გაუყვა იამანისკენ
და სუფევს ახლა ეიხათ ალ-კაპრს ანდა ტილხამას.

20. ო, წარიკვეთე ლტოლვა მისადმი,
ვის ვერაოდეს ველარ მიაღწევ,
რამეთუ როცა სასო წარხდება,
შმაგი სატრფოც.ქრის სიყვარულის ბანდს;

და შეიყვარე თავდავიწყებით
მარტოოდენ ის, ვინც შენ გაამებს.
მაგრამ როდესაც წაიფორხილებს,
ან გრძნობა მისი გზას გადაუხვევს,

მატონე და გზას გაუყენე
მოგზაურობით ქანცგამოცლელი,
გრძელმა საველმა რომ დაამქლევა
და ჩამოუწმო ზურგი და კუზი.

და თუმცა ხორცი დაუყრია გაძვალტყავებულს,
თუმცა ნალებიც გასცვეთია ილაჯგაწყვეტილს,

მაინც ნიშანით აღესილია, ვით ოქროსფერი,
რომლის ფთილასაც ქალიკონი მიაფრიალებს.

25. ან ვით (კანჯარი) ჯიქანსავსე,
თეთრგავიანმა რომ დაამაკა,
სხვა ულაცთ დევნით ჩამომხმარმა,
კბენით და ჯვემით.

აჰყავს კუზიან ბექობებზე გადატყავებულს
და აბნევს (ჭაკის) ურჩობა და ჟინიანობა.

უშვებს უდაბურ თვალმისაქციელს სალაბუთის დარანებიდან
და გზის სანიშნე ლოდები აკრთობს.

თავი გაჰქონდათ წყლის მაგიერ ოდენ ცეარ-ნამით,
და ჯუმადაც რომ მიიწურა ექვსი თვის შერე,

მათ უყოყმანოდ განიზრახეს გამობრუნება
და წარმატება მუდამ ახლავს ურყევ განზრახვას.

30. გამოექანენ, ესობოდათ ჩლიქებში ნარი,
ზაფხულის ქარი უბერავდა, ჰქროდა ხორშაკი.

კორიანტელის გრძელი (კუდი) ასდევნებოდათ,
ჰგავდა დანთებულს მისი ჩრდილი, დაგზნებულის ბოლს.

ნელლით და ხმელით გაჩაღებულს,
ბორიოსაგან აბრიალებულს,
ვით იმ ცეცხლის ოლს,
ბოლქვები რომ ზე ისწრაფვიან.

მიდის ულაცი, წინ გაიგდო (ჭაკი კანჯარი), —
როდესაც (ჭაკი) ჩამორჩება, ასე სჩვევია.

და შეაღწიეს შუა ღელეს და (წყაროსთვალი)
გააპეს საესე, ხშირი ლერწმით შემოჯარული,

35. ლელიანს შუა, დაბურული, ჩრდილს რომ აფენენ
ქალის ლერწამნი დახრილნი თუ ზეაღმართულნი.

ასეთ (კანჯარს ჰგავს) თუ იმ ფურირემს,
ნადირმა ნუკრი რომ დაუგლიჯა,
ჯოგის ბელადთან დატოვებული
და სასოებით მიზარებული.

ბრტყელდრუნის ჩვილი დაუკარგავს და არ ეშვება
წრიალს და ბლავილს ბორცვებშუა ტიალ ტრამალზე.

დანარცხებული თეთრი (ნუკრისთვის),
ასო-ასო რომ ითრევენ რუხნი, მომპოვებელნი, ხარბად ჩანთქავენ.

მოულოდნელად თავს დასცხრენ, მიზანს ეწიენ,
რამეთუ წერა არ ააცდენს ისარს სამიზნეს.

40. ცრიდა, თქორავდა მთელი ღამე, თქეში ესხმოდა,
მორწყო ქვიშნარი ქალიანი გაუღარებმა.

კუდიტ კისრამდე დასდიოდა გადაუღები
იმ ღამით, ოდეს ვარსკვლავები ჯანღმა დაფარა.

და შეეფარა გაფანჩული, განაპირა მდგარი (ხის) ძირსა,
ქვიშის ბორცვებთან, რომ სცვიოდათ ქვიშა ფხვიერი.

და ლიკლიცებდა ღამის წყვდიადში
სხივმოსილი; შუქთამფინარი,
ვით მარგალიტი ზღვის (ნიჟარისა),
მძივებიდან ამოღებული.

განთიადრას გამოვიდა,
როცა განათდა და უკუნი მიმოიფანტა
და უსხლტებოდა ნოტიოზე
ფეხი, ისრის დასადარები,

45. დამწუხრებული დაძრწოდა იგი
შვიდი ღამე და
ღამის ტოლი შვიდი სრული დღე
სუაიდის ნაკადულებთან.

მერე, როდესაც რძე გაუშრა სასოწარკვეთილს,
არ გაუქრია წოვებას და ძუძუს მოწყვეტას,

და ყური 'მოჰკრა ხალხის ხმაურს, დაადრთხო ჩქამმა
მოდწეულმა შეუცნობიდან და ხალხია სამსალა მისი,

თავაწყვეტილი გაექანა, ასე ჰგონია,
ელდა წინ ელის და უკან მოსდევს.

ხოლო მოისართ,
როს იმედი გარდაიწყვიტეს,
მწრაფლ მიუხიეს ყურჩაშოყრილნი,
გაწვრთნილნი და ფერდებშიკრულნი.

50. წამოეწივნენ. მობრუნდა, რქები მოუღერა
მკრელი, სრულქმნილი, ჭოგორც (შუბი) სამპარიული.

უწყოდა, თავს თუ ვეღარ დააღწევს,
მოახლოვდება აღსასრული სიკვდილთაგან მისი კუთვნილი.

ჲი, განგშირა. მან ქასაბი, სისხლში შეღება.
დანარცხებული ბრძოლის ველზე დარჩა სახაში.

შუადღის ზეატში, როს ციალი როკავს (ტრამალთა),
ზორცენი მირაჟის მოსასხამში გაეხვევიან,

სურვილს ასეთი (აქლემით) 'ვიკლაფ,
არც გულის წუხილს უგულებელვყოფ,
არც საბაბს ვაძლევ, რომ გაკილონ
ხეში სურვილი.

55. ო, ნაფარ, ნუთუ ის არ უწყოდი, —
თუ კვანძის შეკვრა შემიძლია, გაწყვეტაც ძალშიძს.

ვტოვებ იმ იდგილთ, სად სიამეს ეღარ ეპოულობ,
აუ სული ჩემი აღსასრულმა არ მიაჯაჰვა.

არ უწყი, ღამე რაოდენი, მყუდრო, საამო
გარშემოხვეულს საამური შეინახენით

გამითევია მასლაათში;
მივსულვარ მაშინ, როდესაც სირაჯს
ალამი უკვე შეუტანია
და ღვინის ფასს აუწევია

და მიყიღია გაძვირებული
ყოველი ძველით, კუპრისფერ (ტყვით)
ან შავი (დანით) და გადმოღვრილა,
როცა საცობი მოუმსხვრევიათ.

60. რამდენჯერ დილით თავანკარას ვეწაფებოდი
და მომღერალი სიმებიანს შეეხებოდა.

მისი წყურვილით გარიყრაჟზე მამლებს ვასწრებდი,
თასს თასზე ვცლიდი, მძინარენი რომ იღვიძებდნენ.

ბევრჯერ ქარიან, ცივ განთიადს ვიგერიებდი,
რომლის სადავე ქარბორიას ხელში სჭერია.

მე ტომს ვიცავდი, საჭურველი, სხარტ (ცხენს) მიჰქონდა
და აღვირს მხარზე ვიშაპივით გადავიდებდი.

ავსულვარ ვიწრო და მტვრიანი (ბორცვის) სამზირზე,
კორიანტელი, იქ ავარდნილი, მტრის აღმებამდე გადასწვდებოდა.

65. ვიდრემდის (ღამეს) ყოვლის მფარველს გზე ხელს არ ჰყოფდა
და უკუწეით მოიცავდა საშიშ ხევ-ხუეებს.

ჩამოვივაცე, ჩემი ცხენი ყალყზე დამდგარა,
ვითარცა ზროი მაღლის, გლუვის, დამკრეთს რომ აკრთობს.

და გავაჰენე და გავდენე, ვით სირაქლემა.
როცა შეხურდა და ძვლები კი შეუმსუბუქდა,

უცახცახებდა უნაგირი, მკერდზე ხვითი გადასდოდა,
და ქათვისაგან დაუსველდნ მოსართაულები.

ყელს მოიღერებს, თითქო ლაგამს დაძგერებია,
მიჰქრის, ვით მტრელი წყურგილესკენ, გუნდს რომ მიჰყვება.

70. ბევრჯერ ყოფილა, უცხოელნი და უცნობები
რომ სასოებენ წყალობას და აკრთობთ გაკიცხვა.

სქელკისრიანნი სიძულელით იღრინებიან
და ფეხი მედგრად დაურქვიათ, ვით უდაბნოს ჯინთ.

უარმიყვია მე იმათი დავა ამაო და სიმაართლე მართლად მიცენია.
კეთილშობილნი იქაურნი ჩემთან ვერას დაიქადიან.

რამდენჯერ ხალხი მომიწვევია,
რომ აქლემები დაეკლათ და
წილი ეყარათ ტოლ ისრებზე
მაისირის მოთამაშეთა.

ვიწვევდი, ისრით აერჩიათ ხორცი ბერწის თუ შვილიანის,
იხარჯებოდა ხორცი ყველა მეზობლისათვის.

75. სტუმარიცა და მეზობელიც შორით მოსული ისეა ჩემთან,
თითქო თაბალას ჩასულიყოს უხვ გაზაფხულზე.

მოდის ყოველი მაჩანჩალა
ჩემი კარჯის წალაებისკენ.
(ჯამააქლემი) სვედასილი, —
მოკლე კონკებში და თავს მაფარებს.

და გვირგვინივით შემოერტყმიან
ჩემი წვნიანის გრძელ ნაკადებს მისი ობლები,
როცა ერთმანეთს ასკდებიან
პირის ქარები.

ოდეს შეკრბება ჯამაათი სხვადასხვა ტომის,
ყოველთვის არის ჩემი ტომიდან
კაცი ჩამქრობი უთანხმოების,
ვინც სიმძიმეს თვითონ იტვირთავს.

განმრიგებელი,
ვინც ტომს მიაგებს თავის კუთვნილს,

თავგამოდებით რომ დაიცავს მის უფლებებსა
და დათრგუნავს ზოგიერთ სურვილს.

80. მაღლითმოქმედი ყოველის ამასა
ხელგაშლილი და დიდსულოვანი.
ვინც მოიპოვებს, ვითარცა ნადავლს
ღირსებათაგან საუკეთესოთ.

შთამომავალი იმ გვარტომისა,
მამა-პაპათ რომ დაუდვინეს ადამ-წესები,
და ყოველ ხალხს აქვს თვისი ადამი
და წესი თვისი, რომელსაც მისდევს.

არ შებღალულა ღირსება მათი,
არ არის ფუჭი მათი საქმენი,
რამეთუ ვნებას არ აჰყვება
მათი გონება.

იყავ ნეტარი მით, უფალმა რაიც გარგუნა,
რამეთუ ჩვენში თვისებანი ყოველადმცოდნემ გაანაწილა.

როდესაც ხალხში განაწილდა პატიოსნება,
გამრიგებ წილი უმეტესი ჩვენ მოგვაკუთვნა.

85. და აგვიგო მან სადგომი ჭერით მაღალით
და აღმაღლდნენ იმ ჭერამდე, როგორც ყრმანი, ისე ვაჟყაცნი.

ტომს რომ იცავენ ძნელბედობისას
მოყმეები და მსაჯულნი მისნი.

გაზაფხულივით ხელგაშლილნი მეზობლისათვის;
ქვრივ-ოხერთათვის გრძელ წელეწადს გაჭირვებისა.

ეს ის გვარია, მოშურნე რომ ვერ შეაყოვნებს
და მტერს იმათგან მდაბალიც რომ არ მიემხრობა.

ამრ იბნ ქულსუმი

ამრ იბნ ქულსუმი თაღლიბის ძლიერი ტომის დიდგვაროვან ოჯახს ეკუთვნოდა. გარდაიცვალა დაახლ. 600 წ.; არაბთა ფილოლოგიური ტრადიცია ერთმანეთს უკავშირებს ამრ იბნ ქულსუმისა და ალ-ჰარის იბნ ჰილიზას კასიდებს, რომელნიც, ერთ-ერთი გადმოცემის თანახმად, მის ავტორებს ჰირის მეფის ამრ იბნ ჰინდის (554—569) წინაშე წარმოუთქვამთ. ორივე ნაწარმოები ეხება ორ მონათესავე თაღლიბისა და ბაქრის ტომს შორის ატეხილ შუღლს, რომელიც ცნობილია „ბასუსის აქლემის გამო ატეხილი ომის“ ან „ორმოცწლიანი ომის“ სახელით. (ეს მოხდა V ს. დასასრულს). ხანგრძლივმა ომმა დიდად დააუძლურა ორივე ტომი. ჰირის მეფის მუნზირ III-ის (505—554) დროს მათ შორის მშვიდობა დამყარდა, მაგრამ კეთილი ურთიერთობა, როგორც ჩანს, არ აღდგა. მუნზირის ვაჟის ამრ იბნ ჰინდის დროს (554—569) უდაბნოში გზააბნეული თაღლიბელთა რაზმი ბაქრელებმა თავის წყაროსთან არ მიუშვეს და მცდარი გზა უჩვენეს. სამოცდაათი კაცისაგან შემდგარი ეს რაზმი უწყლობით დაიღუპა. ახალი ომის თავიდან ასაცილებლად ორივე ტომმა ეს საქმე სამედიატორო სამსჯავროზე წარადგინა ამრ იბნ ჰინდთან, სადაც თაღლიბელთა ინტერესები უნდა დაეცვა ცნობილ მგოსანს ამრ იბნ ქულსუმს, ხოლო ბაქრელებისა ასეთსავე ჩინებულ პოეტს ალ-ჰარის იბნ ჰილიზას. გავრცელებული ვერსიის მიხედვით, ჯერ ამრ იბნ ქულსუმს წაუყიტხა თავისი ნაწარმოები, რომელიც ამაყი და ფიცხი ტონით ხოტბას ასხამდა საკუთარ გვარსა და ტომს; განაჩივებდა მოწინააღ-

მდეგე ტომელებს და ამრ იბნ ჰინდის საწინააღმდეგო გამოხდომებზე შეიცავდა. ეს ნაწილი, არაბ ფილოლოგთა აზრით, მას ამრ იბნ ჰინდის მოკვლის შემდეგ უნდა შეეთხზა და წაუკითხავს არა მეფის სამსჯავროზე, არამედ უქაზის ბაზრობაზე.

ამრ იბნ ჰინდი, გადმოცემის თანახმად, მოუკლავს ამრ იბნ ქულსუმს. მას შეურაცხყოფად მიუჩნევია, როდესაც მეფის დედამ ჰინდმა მოსთხოვა დედამისის — დიდებულ თავადიშვილს, ქულაიბის ძმის მუჰალჰილის ასულს, ლეილას — მომსახურებოდა, კერძო მიეწოდებინა მისთვის. ამრ იბნ ქულსუმი მყისვე წამოჭრილა ადგილიდან, მეფე მოუკლავს და სწრაფადვე მიმალულა დაუსჯელი.

ამრ იბნ ქულსუმის მუალაჟა იწყება ხამრიათით (ლზინის, ღვინის თემით, (1—8), რაც უჩვეულოა კასიდის კომპოზიციისათვის. ამ გარემოებამ საფუძველი მისცა ზოგიერთ ფილოლოგს ეჭვი შეეტანა ამ ნაწილის აუთენტურობაში. სატრფოსთან განშორებისა და თვით სატრფოს აღწერაა 9—21 ბეიტები. ამ ვრცელი კასიდის ძირითადი ნაწილი (28—103) შეიცავს საკუთარი ტომის დაცვას. მის ზოტბასა და საგმირო საქმეების აღწერას, ბაქრის ტომის დაკნინებასა და ამრ იბნ ჰინდის წინააღმდეგ ამბოხს.

გამოიღვიძე, ჰე, მხევალო, მოიტა კათხა, შეგვასვი დილით,
ალ-ანდარუნის რჩეულ ღვინოს ნუ დაიშურებ.

1
თხელს და ელვარეს შერევია თითქო ზაფრანა.
რა გულუხენი ვართ, მას წყალთან რომ შგაზავებენ!

თავდავიწყებულს დაავიწყებს თავის საწადელს
და განუქარვებს ფიქრს, გულში რომ დარდად ატარებს.

ხედავ, ქვაწვიაც ნირწამხდარი, შეწუხებული
ფულს არ იზრგავს, როცა ღვინო ჩამოატარეს.

5. შენ აგვაცდინე თასი, უმ ამრ, დარიგებისას,
მარცხნით კი არა, თასი მარჯვნივ ჩამორივდება.

ამ სამეში, უმ ამრ, უარესი ნუთუ შენი მეგობარია,
რომ გამომტოვე, არ შემასვი დილის ფიალა.

რამდენი თასი დამოკლია მე ბაალბექში,
დამასკოსა და კასირინაში!

(შეგვასეი თორემ) მოვვადგება კარზე განგება,
და სიკვდილის შვილთ ჩვენი ხედრი თავს დაგვატყდება.

ჰოი, ასულო, ტახტრეენიანო,
შეჩერდი, ვიდრე განმშორდებოდე,
მე გაგ.ნდობდი ამბავს სარწმუნოს
და შენც სიმართლეს გამიმელავნებდი.

10. შეჩერდი, გკითხო, რად განიზრახე,
რომ დაგეწყვიტა ჩვენი ევანი,
იმად, უეცრად რომ გაემგზავრე,
იუ უღალატე ერთგულს შენდამი.

გეტყოდი (იმის) საძულველ დღეს,
ხმლის დაკვრასა და შუბით ჩეხეაში,
ვით გაიხარეს გული შენმა
ბიძაშვილებმა.

დღე ხვალინდელი, დღევანდელი, თუ ზეგინდელი
საწინდარია შეუცნობის, რაიც არ ეუწყით.

განმარტოებულს თუ ეახლები,
შენი მიჯნური განახებს მკლავთა,
განრიდებული დვარძლიანთა
ბოროტ და ავ თვალს.

გამოზაფხულის მსუყე ველზე
ნაიალადარ,
ყელმოღერებულ და ფერნათელი
ნორჩი კოზაკის ფეხების სადარს.

15. უნახეს გულ-მკერდს ვით ზარდახშას სპილოს ძვალისა,
მკერდს, მოალერსის ხელები რომ არ შეხებია.

გვერდებს მოქნილი, აშოლტილი, ნაზი ტანისას,
ამოზურცული, მძიმე გავის ზიდვა რომ უჭირს.

განახებს თეძოთ, კარები რომ ევიწროვებათ
და წელს წერწეტას, გონება რომ დამაკარგვინა.

სპილოსძელისა თუ მარმარის წვივებს, —
ისმის წკრიალი მის წვივებზე სამკაულისა.

არ უდარდია ჩემი დარდით იმ დედაქლემს,
კვნესით რომ უხმობს და დაეძებს დაკარგულ პირმშოს.

20. ასეთი დარდი არ უნახავს ჰალარა (დედას),
ცხრიდან ერთიც რომ აღარ შერჩა დაუმარხავი.

მე გამახსენდა ტრფიალი სიყრმის
და მოგონებამ ნატვრით ამავსო,
ოდეს ვიხილე, ერეკებოდნენ
სალამოისხანს საპალნიან იმის აქლემებს.

აჰა, გამოჩნდა ალ-იამამა
და ჩვენ წინაშე წამოიმართა,
როგორც მახვილი, რომ იშიშვლებენ
და ქარქაშიდან აიწვევრება.

ჰეი, აბუ ჰინდ, არ აჩქარდე, მშვიდად გვისმინე,
ამოგვასუნთქე, რომ გიამბოთ საქმე სარწმუნო —

ვით მოვიტანეთ დასარწყულებლად
უსპეტაკესი თეთრი დროშები,
დაბრუნებისას როგორ წავიღეთ
გაჟღენთილი და წითლად ნალესი.

25. ბევრი ყოფილა გრძელი (ბრძოლის) დიდებული დღე,
ოდეს მეფის წინ არ გვეწადა ქედის მოდრეკა.

ბევრი ყოფილა ბელადი ტომის,
ხელისუფლების გვირგვინის მფლობეი,
სხვას რომ იცავდა თავშეფარებულს,
თვით უძებნია თავშესაფარი.

ვტოვებდით ცხენებს ზეზეულად,
შებორკილს თვისი მოსართავეებით,
დაღლილობისგან სამ ფეხზე მდგარს,
ცალფეხმოკეცილს.

ჩამოვიტანეთ ჩვენ კარვები ზუ ტულუპში, აშ-შამათისკენ;
გებრძოლით დუშმანთ ჩვენ იქიდან და გავფანტავდით.

და დავასხიპეთ ყველას ეკალი,
ვინც გაბედა და მოგვიახლოვდა.
შემოგვყმუოდნენ ტომის ძაღლები.
აბჯარასხმულნი რომ ვერ შეგვიცნეს.

30. როდესაც დოლაბს მოვატრიალებთ
და მივაყენებთ ტომს რომელიმეს,
მათ ამ ბრძოლაში ფქვილივით
ფქვავს ომის დოლაბი.

და არის ნაჯდის აღმოსავლეთი
ამ დოლაბისთვის ფქვილის საფენი,
პეშვი მარცვალი, შიგ რომ ყრიან,
მთელი კუდაა.

თქვენ მოგვადექით სტუმართ სადგომში,
გაგიმასპინძლით ჩვენც სასწრაფოდ, რომ არ გელანძღეთ.

ჩვენ დავაჩქარეთ მაშინ თქვენი გამასპინძლება განთიადისას-
ისეთი ბრძოლით, ყველა რომ მოგფქვათ.

ჩვენ ნადავლს ჩვენსას ტომს ვუწილადებთ
და ხელს არ ვახლებთ იმის ქონებას
და რასაც ტომი დაგვაკისრებს,
ყოველს ვიტვირთავთ.

35. თუ შორს არიან მეომრები, შუბს დავაძგერებთ,
და მახვილს დავკრავთ, თუ დავგფარეს, შემოგვეჭარნენ.

შუბებს ხატურსა, რუხს, მოქნილსა და წვერწამახულს,
ანდა ვიშიშვლებთ (მახვილს) თეთრად მოელვარესა.

და ისე სცვივა ძირს ვაჟკაცთა თავის ქალები,
თითქოს საპალნე დაასკდაო მიწას ღორღიანს.

ასე ვუპობდით თავებს დუშმანთა,
ასე ვცელავდით, ვსხიპავდით კისრებს.

თქვენ დაინახეთ სიძულელი სიძულელის წილ,
ის გამოძლავნდა ისე, როგორც სენი ფარული.

40. მაადის ტომელთ უწყიან კარგად —
მემკვიდრეობით გვერგო სახელი
და შუბით ვიცავთ ჩვენ ჩვენს დიდებას,
ვიდრემდის ცხადი არ შეიქნება.

ოდეს ბოძები ტომის კარავთა
დგამს დაემხოზა სარაფარდათა,
ვიცავთ მეზობელს,
მათ, ვინც თავი შემოგვაფარა.

თავს ვაყრევინებთ უმრწყალოდ ჩვენს მოსისხლეებს
და აღარ უწყის მტერმა, როგორ მოგვიგერიოს.

მახვილი ჩვენი, მტერთა მახვილი
ტრიალებს სწრაფად, ვით ხის ხმლები ბავშვების ხელთა.

სამოსი ჩვენი, სამოსი მტერთა
იღებებოდა თავდასხმისას მეწამულ ფერად.

45. და მაშინ, ოდეს ტომს აღარ ძალუძს
წინ რომ წავიდეს, საფრთხე რომ ელის,

აღვიმართებით თავდასაცავად ისე,
ვიფარცა ციცაბო რაპვა, დაეჯაბნით მტერსა

კბატუკთ, დიდებად რომ მიაჩნიათ ომში სიკვდილი
და ქალარა ხალხს, ბრძოლებში ნაცადს.

ბრძოლაში ვიწვევთ მთელ ხალხს ერთიან,
რომ ძეთა ჩვენთა ძენი მათნი მოუუგერიოთ.

იმ დღეს, როდესაც შიში შეგვაკრთობს,
ჩვენ შვილებს მტერმა არა ავნოს რა,
გუნდი და გუნდი ჩვენი მხედრობის
ისწრაფვის დილით მათ გასაფანტად.

50. ზოლო იმ დღეს კი, როს აღარ გვაქვს შიში შვილების,
თავდასახმელად ვემზადებით იარაღით აღკუთრვილები.

ვთელავთ სწორსა თუ ოღრო-ჩოღროს, მიწას ვესწორებთ,
ჯუშამ იბნ ბაქრის ტომის გმირის წინამძღოლობით.

პეი, ჯერ ტომებს არ სმენიათ და არ იციან,
რომ შევმღრკალიყოთ, ან ოღეს-მე დავქანტულიყოთ.

პეი, არავინ შემოგვბედოს ჩვენ უმეცრებით.
თორემ ვუჩვენებთ უმეცრებას მასზე უმეტესს.

როგორ ინებე, პოი, ამრ იბნ ჰინდ,
თქვენი თავადის მსახურნი ვიყოთ?!

35. როგორ ინებე, პოი ამრ იბნ ჰინდ,
რომ ყური უგდო მახეზღარებს და დაგვაცნინო?!

შენ გვემუქრები და გვექაღნები, მაგრამ იცოდე, თვითონ
გვიფრთხილდი,
ჩვენ ღელაშუნის მოახლენი როდის ვყოფილვართ?!

ჩვენმა შუბებმა, ძტერს შენამღე არ დაანება,
რომ შეემუსრა ძალი ჩვენი და გაეტეხა.

შუბს რომ მართავენ — ხდება ხოლმე — რკინის სპყარი
გამოუსხლტებათ და ძალუმად მოიღუნება.

მოიღუნება, მობრუნდება, გარეღრიალებს
და გამსწორებელს გაუხეთქავს თავსა და კეთას.

40. ნუთუ გსმენია ჯუშამ იბნ ბაქრის გვარის შესახებ,
რომ დაერღვიოს წინაპართა ძველი აღთქმანი?

ვართ მემკვიდრენი ჩვენ ალკამა იბნ საიფისა,
ვინც ჩვენ დიდების სიმაგრენი დაგვიმორჩილა.

მე მემკვიდრე ვარ მუჰალჰილისა
და უმჯობესის, ზუჰაირისა, —
საუკეთესო მოსახვეჭელის —
მათი სახელის და დიდებისა!

ათაბრსა და ქულსუმისა.
შთამომავალი მათი ყველას,

ჩვენ მიგვიღია მემკვიდრეობად
მემკვიდრეობა კეთილშობილთა.

ჩვენ ვართ ზუ ლ-ბურას მემკვიდრეები.
ჩვენი მცველისა. შენ რომ გიმენია,
ზუ ლ-ბურას, ვისი მეოხებითაც
ჩვენ სხვებსაც ვიცავთ ვაჭირებისას.

65. ჩვენგანი იყო იმაზე ადრე ქულები,
ღვაწლითმოსილი.
ო, არ არსებობს ამ ქვეყანზე
ქება-დიდება, რომ არ გვრგებია.

თოკი გაწყდება, საბელით რომ დავაბამთ აქლემს,
ანდა კისერი მოტყდება დაბმულს.

ჩვენ ვიცავთ ალთქმას იმათზე უკეთ,
ვასრულებთ სიტყვას, თუ დაგიფიცეთ.

იმ დილას, ოდეს ხაზაზაში ბრძოლა გაჩაღდა,
ვეხმარებოდით ნიზარელებს ყველაზე უკეთ.

ზუ ურატაში დავამწყვდიეთ ხვასტაგი ჩვენი,
მეწველთ, ახოვანთ რომ ეცოხნათ ხმელი ულუფა.

70. ვართ განმგებელნი, როს გემორჩილებენ,
დამსჯელები ვართ მაშინ, ოდეს გვეურჩებიან.

ჩვენ მივატოვებთ, რაიც გვარისხებს,
მივიღებთ იმას, რაც გვანიჭებს სიამოვნებას.

მარჯვენა მხარე გვეჭირა მაშინ,
როს შევეჩახეთ ჩვენ იქ ერთმანეთს
და ძმანი ჩვენნი იდგნენ მაშინ
მარცხენა მხარეს.

ეკეთენენ იმათ, შეუტრის. ვინც გვერდზე ყო
და ჩვენც მივუხდით, ვინც მოგვეახლა.

და გამობრუნდნენ ბაქრელები ტყვეებითა და ღარი ნაღავლით.
ჩვენ გამობრუნდით შებორკილი სელმწიფეებით.

75. ო. ფრთხილად, ფრთხილად, ბაქრის ტომელნო,
ნუთუ ამბავი არ გსმენიათ ჩვენი სარწმუნო?!

განა არ უწყით, ჩვენი რაზმები
შუბს აძგერებენ ერთმანეთს და ისარს ესვრიან.

გეტარავს ჩაფხუტი და ჩაფხუტის ქვეშ
იმანური ქული ტყავისა,
ჩვენ ხელთ გვიპყრია, რომ ილუნება
და იმართება, ხმლები, დარტყმისას.

გემოსავს (ბეგთარი) ფართო, ელვარე,
ნაოქს რომ იყრის აშურმასთან, სარტყელის ზემოთ.

და მხედრები რომ გაიხდიან
ჯაჭვის პერანგებს,
იხილავ, კანი გაშავებიათ,
ტანზე დიდხანს რომ არ იშორებდნენ.

80. და ნაოქები ჯაჭვის პერანგის
ისე ღელავს და ისე ელვარებს,
ნაკადულს ქარი რომ დაუბერავს
და მის ზედაპირს აამლეღვარებს.

შიშის დღეს დილით მივაგეღვებთ მოკლებალნიანთ,
ჩვენ რომ დუშმანმა წარგვტაცა და გამოვიხსენით.

მოდგნენ ტაიქნი შეჯავშნულები,
წაჰყარეს ჯაჭვნი ბალანაშლილთა.
იყვნენ დაღლილნი და გაცვეთილნი,
როგორც აღვირის კვანძი კეთაზე.

მემკვიდრეობით გვერგო ისინი,
ჩვენი მამაცი მამებისაგან
და ჩვენც, როდესაც დავიხოცებით,
მათ დავუტოვებთ ჩვენს ვაჟიშვილებს.

კვალად მოგვდევნენ (ბრძოლის ველზე) თეთრნი, ლამაზნი.
ფრთხილად ვართ, მტერმა არ დაიყოს, არ დაამდაბლონ.

85. იმათ პირობა ჩამოართვეს თავის მეუღლეთ,
თუ შეხვდებიან ნიშანდებულ მტრების მეომრებს,

მათგან ნადავლად წარიტაცონ თეთრნი და ცხენნი
და წამოასსან ტყვენი, რკინით დაბოროცილები.

ნახავ, აშკარად გამოვდივართ, ჩაუსაფრებლად,
ტომი ყოველი ჩვენი შიშით თავშესაფარს ეძებს მეზობლად.

მირონინებენ, მივლენ ნელა ჩვენი ღიატნი,
ზურგი უღელავთ, თითქო მთერალნი ერწევიანო.

საქმელს უყრიან ჩვენს რაშებს და ასე ამბობენ:
„ნუშე ყოფილიყოთ ჩვენი ქმრები, თუ ვერ დაგვიცავთ“.

90. ჯუშამ იბნ ბაქრის გვარის ქალები! —
შეხამებია მათში ერთმანეთს
ჩამომავლობა, თვინიერება,
მშვენიერება და სილამაზე.

ყველაზე უკეთ ქალს დაიცავს მახვილის დაკვრა,
რიკტაფელასებრ რომ ჰოისვრის დასხეპილ ხელ-ფეხს.

მთელი მიღეთის სულდგმულები სულ ერთნაირად
თითქო ამოწვდილ მახვილებში გაგვიჩენია.

და მიგორავენ ძირს თავები, თითქო მინდორზე
ბურთს აგორებენ სალალობოდ მძლავრი ბიჭებთ.

მაადის ტომმა კარგად უწყის, თუ დაინახეს,
რომ აღიმართა ველზე ჩვენი სარაფარდები,

95. გავუშლით სუფრას, როდესაც დავძლეეთ
და თუ განსაცდელს დაგვატეხენ, გავცამტვერებთ.

ჩვენ ავუკრძალავთ, რასაც ვინებებთ,
დავბანაკდებით, სადაც ვინებებთ.

მივატოვებთ და ძღვენს არ
მაგალებთ იმისგან, ვისაც განუჟრისხდებით

ანთარა

ანთარა იბნ შადადი (დაახლ. 525—615 წწ.) ეკუთვნოდა აბსის ტომს. იგი იყო შვილი აბსის ტომის სახელოვანი მეომრის შადადისა და შავკანიანი აბსინიელი მხევლის ზაბიბასი. ისლამამდელ არაბებში მონა ქალის შვილიც მონად ითვლებოდა. ამიტომ ანთარა მონათა შავ სამუშაოს ასრულებდა და მწყემსავდა აქლემებს. უიმედოდ უყვარდა მშვენიერი აბლა. მტრული ტაის ტომის ერთ-ერთი თავდასხმის დროს მამამ სთხოვა ანთარას მტრის მოგერიებაში დახმარებოდა თანატომელებს. როგორც ამას ერთ-ერთი არაბული წყარო გადმოგვცემს, ანთარას უთქვამს: „მე მონა ვარ და ჩემი საქმეა აქლემების მოწველა და არა მტერთან ბრძოლა“. მაშინ მამას იგი გაუთავისუფლებია და ანთარას დიდი გმირობა გამოუჩენია ამ ბრძოლაში. გადმოცემის მიხედვით, იგი მონაწილეობდა აბსელებისა და ზუბიანელების ე. წ. ორმოცწლიან ომში და მამაცი და შეუდრეკელი მეომრის სახელი მოუხვეჭია. გარდაცვლილა დაახლოებით ოთხმოცდაათი წლისა, მტრის ხელით განგმირული. ანთარას შესახებ უამრავი თქმულება იქმნებოდა საუკუნეთა მანძილზე — მის სიყვარულზე აბლასადმი, მისი გასათვარ გმირობაზე. ზეპირი გადმოცემებისა და ჰიჯრის პირველი საუკუნეების ფილოლოგ კომენტატორთა ცნობების საფუძველზე, დაახლ. XII საუკუნეში ქვაროსნული ომების დროს სამწერლო ენაზე დამუშავდა უზარმაზარი, 32 ტომიანი რომანი „ანთარას ცხოვრება“.

ანთარას მუალაკა. გადმოცემის თანახმად, შეიხზული აბსელებსა და ზუბიანელებს შორის ატეხილი ომის დროს და ცოცხლად გადმოსცემს ამ ომის ზოგერთ სცენას. იწყება იგი სატრფიალო ნაწილით, რომელიც აბლას ეძღვნება (1—22), რასაც მოსდევს აქლემის აღწერა (22—34). ძირითადი ნაწილია ფახრი (35—79) — საკუთარი თავის შექება, თავისი გმირობის, ხელგაშლილობის, მორიდებულობის აღწერა, სადაც დროდადრო იგი კვლავ სატრფოს მიმართავს და მასზე ლაპარაკობს (35, 36, 44, 47, 58—61). იგი წარმოადგენს ერთგვარ ლირიკულ აღსარებას სატრფოს წინაშე, და თუ ამრ იბნ ქულსუმის ფახრი — ქადილი და საკუთარი ღირსებების ფიცხი აღწერა ერთგვარი საბრძოლო ყიჟინაა მტრის დასათრგუნავად, ანთარას ქადილი — ეს არის სურვილი, რათა იგი უკეთესი მხრით დაინახოს სატრფომ. საზოგადოდ, მისი კასიდებისათვის დამახასიათებელია ფაქიზი ლირიზმის შერწყმა გმირულ მოტივთან. ანთარას ლექსები: ომაიანთა დროს მუსლიმთა საბრძოლო სიმღერებად იქცა.

ნეტა თუ დარჩათ მგოსანთ რამე შეუქებელი,
ან თუ გეცნობა ეს სამყოფი, რომ ჩაფიქრდები?

აბლას სავენევ აღ-ჯივაში, თქვი-ღა რაიმე,
დილა კეთილი, აბლას ვანო, შენდა მშვიდობა!

აქ შევაჩერე ძუ აქლემი, გოდოლის დარი,
შეყოვნებულის საწადელი რომ ამეხდინა.

ო, იმ დროს აბლას აღ-ჯივაში დაედო ბინა,
ჩვენს ოჯახს — აღ-პაზნს, ას-სამანსა, აღ-მუთასალიმს.

5. სალაში ვუთხარ გარდასული დროის ნატამალს,
ყრუტს, უკაცრიელს, რაც ღატოვა უმ პაისამმა.

აწ მბდღვინავ (ლომთა) სანახებში გაჩერებულა
ო, გამიძნელდა მოახლება, მახრამის ქალო.

მოულოდნელად შემეცვარდა, მიმაინებს მუსრს რომ ვავლეზდი,
ველარც გავაბხელ, მამაშენის ხიცოცხლეს ვფიცავ.

დაისაკუთრე შენ ჩემს ვულში, სხვა არ გეგონოს,
სატრფოს ადგილი, მიჯნურთა სათაყვანებლისა.

ვით ვინახულო, როს გაზაფხულის იალაღად მისი ოჯახი
უნაიზათანს დაემკვიდრა, — აღ-ღაიღამს ჩვენიანები!

10. შენ განშორება განგეზარახა, მყისვე ვიგრძენი —
თქვენი აქლემნი შეეკაზმათ უკუნ ღამეში.

შევშფოთდი მეტად, მეზარგულნი მისი ოჯახის
ხიხშიმის მარცვლებს რომ ცოხნიდნენ სადგომებს შორის.

მეწველი იყო თუმც იმათში ორმოცდაროი,
შავი, ვითარცა კუპრისფერი ბუმბული ყორნის.

შენ დაგატყვევა მისმა ბაგემ თეთრად ელვარემ,
რომლის ამბორი ტკბილია და გემო საამო.

როგორც ათარის ქალათიდან მუშკის უბენი,
შეგაფრქვევს სურნელს ბაგეთაგან მისი კბილები.

15. ანდა მდელო, შხაპუნამ რომ ააბიბინა,
შეუბღალავი ღრემლისაგან და უთელავი.

და აწვიმს თეთრი, ქალწულივით ხელუხლებელი,
და ტოვებს მერე ღირჰამივით მბრწყინავ გუბებებს.

თქეში ესხმის და ედინება; ყოველ სატამოს
შეუჩერებლად ჩუხჩუხებენ წყალნი მდელოზე.

ზუზუნებს ბუზი იმ მდელოზე განმარტოებით,
თითქო ღიღინებს ნაღვინევი, კაცი ნასვამი

ფეხს ფეხზე უსვამს კრიმანქულით, თითქო ცალხელა
დაიხარაო, ცეცხლს აკვესებს კვესაბედიდან.

20. აბლა ბალიშზე განისვენებს დილა-სადამოს,
მე ღამეს ვათევ ზურგზე შავის, შეკაზმულისა.

ჩემი ბალიში უნაგბრია
მძლავრტოვებიან, გვერდებსავსე, ახოვან (ცხენზე).

ეგებ მის სადგომს შადანურმა მიგაღწევიწისო,
ურძეობისთვის განწირულმა, სიბერწისათვის;

კუდს რომ მხნედ იქნევს მედიდური,
თუმც ურბენია მიელი ღამე
და ქვიშის გროვებს ფშვნის მმუსვრელი
სწრაფი ჩლიქებით.

თითქო ყურმოკლე (სირაქლენა) შებინდებნას
ფშვნის და შემუსრავს ქვიშის გროვებს თავის გარშემო.

25. თავს აფარებენ სირაქლემას მისი ბარტყები,
ვით იამანის აქლემთ რემა -- აჯამს, ენაბრგენილს

და მიჰყვებიან მის კინკრიხოს, ვით ჰაზრდილობელს
მოზარდახული ტანტრევანისას

თავმომცრო, კვერცხებს მიაკითხავს ზუ ლ-უშაირას
და ჰგავს შავ მონას, ყურებდაპრილს, გრძელქათიბიანს.

ად-დუპრადანის წყალი შესვა და გაუხვია,
ად-დაილამის წყალსატევებს გვერდი უქცია.

თითქო უტია, გაიწია, გაერიდაო
კატას თავდიდას, ადევნებულს, ღამით მჩხავანას.

30. განრისხებული რომ მობრუნდება,
ის ხახასა და წინა ფეხებს შემოაგებებს.

აგურით ნაგებს დაუმსგავსა გრძელმა მგზავრობამ
მალალი (კუზი), სარაფარდის სვეტთა სადარი.

არ-რიდას პირას ჩაიმუხლებს ლიწინ-ლიწინით,
თითქო დაღეწილ ლელიანში ჩაიმუხლათ.

როგორც ვაჟინი, ანდა კუპრი შესქელებული,
ცეცხლშენთებული ქვაბის გვერდებს რომ გადმოუვა,

ისე ეღვრება განრისხებულს (ოფლი) კისერზე,
ფიცხელს, მედიდურს, მოჩხუბარი კოზაკის სადარს.

35. შენ ჩემ წინაშე საბურველიც რომ აიფარო,
მე აზარიანი მეომრების შეპყრობა ძალმიძს.

სოტბა 'შემასხი იმისათვის, რაც უწყი ჩემზე,
კეთილი ზნის ვარ, უსამართლოდ თუ არ მიჩვენენ.

თუ მაწყენინეს, ჩემი წყენა არ ეამებათ,
მწარე იქნება საგემებლად, როგორც შერანგი.

შემისვამს ღვინო, როს ჩამცხრაღა ხვატი შუადღის
ბრჭყვიალათი და ამოტვიფრულით

და მოხაზული ყვითელი მინით,
მაჩცხნივ თავდაცულ მბრწყინავ სურას რომ უერთდება.

40. ქონებას ვფლანგავ, არ ვიზოგავ, ღვინოს როცა ვსვამ,
სამაგიეროდ სახელს ვიხვეპ, არა აკლდება.

და მე ფხიზელსაც არ მაკლია ხელგაშლილობა,
შენ უწყი ჩემი გულუხეობა და ხასიათი.

რამდენჯერ ქმარი ღამაზმანისა
ძირს დამიგდია დამარცხებული
და ჩახოტირის ტუჩივით სტვენდა
მისი გულმკერდი, -სისხლი რომ სჩქედდა.

მე დავასწარი
შუბის ძგერება
და ტყის ყაყაჩოს ფერად ეღაღდა
მისი ორქოლი წყლულის ზეფფება.*

ნუთუ არ ჰკითხავ შენ მეომრებს, თუ არ უწყოდნი,
ჰოი, ასულსო მალიქისა, მას, რაც არ უწყი.

45. რომ არ ვშორდები (რაშის) უნაგირს
მალემსრბოლის და ახლენილს,
ომში დაქრილის, ბუმბერაზები
სულმოუთქმელად თავს რომ ე-სმინან.

ხანდახან 'შუბის საძგერებლად განეცალკევდები,
ხან ვუერთდები მშვილდდაჭიმულთ, მრავალრიცხოვანთ.

შენ ის მოგიბრობს, ბრძოლის ველზე ვინც კი უფაღდა,
ბრძოლაში მედგარს, მერიდება წილის აღება.

ბევრი ყოფილა აბჯარასხმული,
• ვისთან შებმასაც ყველა გაურბის,
ის ლომგულებიც, უკან დახევა
და დანებება რომ არ სჩვევიათ,

დამიჯაბნია და (სათხედი) სწრაფად ჩამიცემს,
მტკიცედ შეკრული, გამართული და საიმედო.

50. გამიგლეჯია მძლავრი ლახვრით ჯაჭვის პერანგი,
ვერ აღუკვეთავ კეთილშობილს შუბის ძგერებას!

ნადირთ ზვარაკად დამიგდია, რომ გადაელრღნათ
მაჯები მისი, მშვენიერი მისი თითები.

ბევრჯერ რგოლები სრული აბჯრის ხმლით მიკვეთა
ღირსების მცველის, გულოვანის, ნიშანდებულის

მკვირცხლის, კისკასის, დაზამთრებისას
ხელში ძელის ისრებს რომ აიღებდა,
ძირს რომ აგდებდა სირაჯთა აღმებს
და გაჰკიცხაედნენ (გულუხვობისთვის).

რა დაინახა, რომ ჩამოვხდი მძი გულისთვის,
კბილი დაკრიჭა, მაგრამ განა გასაღიმებლად.

55. მე შევეყარე, დღე რომ ენთო და სისხლისაგან
თითქო ენდროთი შეიღება თხემით ფეხთამდე,

შუბი ვკარი და წამოვაგე
წმინდა ფოლადის, სწრაფად გამკვეთ, ინდურ (მახვილზე).

იყო ვეება, თითქო ცადაწვდილ
ხეს ჩაეცვა მისი სამოსი.

ფეხთ ესხა ხამლი მოუთრიმლავი,
ტყუპის ცალი ნუ გეგონებათ.

ო, ნიამორი, მისაწვდომი, ვისაც ნება აქვს,
ჩემთვის არამი, აღკვეთილი ნეტამც არ იყოს!

ჩემი მხევალი მივუგზავნე, ასე ვუთხარი,
— წადი, გამიგე, მომახსენე მისი ამბავი.

60. თქვა,—დავინახე, დაუდევრად იცავს მტერიო,
და ნიამორი მსროლელისთვის მისაწვდომია.

თითქო ნუკრის ყელს მოიღერებს, რომ მოიხედავს,
წამოჩიტულის, თეთრი ფერის ნიამორისას.

გადმომცეს, ამრი შენ სიკეთეს არ გიმადლისო,
სისაძაგლეა მადლისმქმნელის უმადურება.

მე ეუფრთხილდები დარიგებას ბიძაჩემისას
დილით, ბაგე რომ გათეთრდება დაკრეჭილ პირზე,

ბრძოლის ქარ-ცეცხლში, სად გასაჟირს ლომგულოვანნი
არ უჩივიან და ყიჟინით ეგებებიან.

65. როს ამიფარეს შუბებისგან თავდასაცავად,
მე არ შევმდრკალვარ, გამიჭირდა ოლონდ წინ წასვლა.

ოდეს მტერის ბულში შემომესმა, რომ აზეურდა
მურას ძახილი და რაბიას ორი წულისა,

იმ დროს, როდესაც მუჰალიმელნი
იღვწოდნენ თავის დროშების ძირას,
ხოლო სიკვდილი ჩასაფრებოდა
მუჰალიმიანთ იმავე დროშებთან,

დავრწმუნდი, მათი შერკინებისას
შეიქნებოდა ისეთი დარტყმა,
რომ ფრინველიც კი დატოვებდა
ბუდეში ბარტყებს.

ოდეს ვიხილე;
ხალხმა ერთად შემოგვიტია
და, აქეზებდნენ ჩვენზე ერთმანეთს,
დაუწუნარი ბრძოლით შევები.

70. დაიძახებდნენ „ჰე, ანთარაო“
და სათხედები დუშმანთა ჩემთა
გულმკერდში ჩემი შავი (რაშისა)
ბაგირებს ჰგავდა ჭაში ჩაშვებულს.

შეუჩერებლად ვაჯახებდი ბედაურის მკერდს,
ვიდრე სულ სისხლის სამოსელით არ შეიმოსა.

და გადაიქცა მკერდში შუბთა ძვლებისაგან
და შემომჩვილა ცრემლითა და წყნარი კიხვინით.

რომ შეძლებოდა საუბარი, დაიჩვილებდა,
იტყოდა რასმე, საუბარი რომ შეძლებოდა.

მაგრამ განკურნა სული ჩემი, სენი განუვლტო
მხედართ ყიჟინამ, მიდი, ანთარ, შეუტეო!

75. ფხვიერ მიწაში ეფლობოდნენ
კაჭებიცა და ულაყებიც, ბალანმოკლე, გრძელი რაშები.

მყავს თვინიერი აქლემები, წავალ, სადაც მსურს,
გონება ჩემი შემეწევა, მტკიცედ წარვმართავ.

ო, კეშმარიტად, მე მეშინია,
არ მოგკვდე, ვიდრე არ დავინახავ,
რომ შეტრიალდა ომის ბორბალი
დამდამის ორი ძის წინააღმდეგ.

ლაფში რომ სვრიან ჩემს ღირსებას, თუმც მე არ ვლანძლავ,
აღთქმას რწმ დებენ, სისხლს დავღვრიითო, თუმც არას ვერჩი.

ლაე, თუნდ მლანძღონ, მათი მამა მე დამიგდია
ნადირო ზვარაკად და ყოველი ვეება ძერის.

ალ-ჰარის იბნ ჰილიზა

ალ-ჰარის იბნ ჰილიზა ალ-მაშჰარი ბაქრის ტომს ეკუთვნოდა. გარდაიცვალა დაახლ. 570 წელს. მისი მუალაჟა დაკავშირებულია ბაქრისა და თაღლიბის ტომს შორის „ბასუსის აქლემის გამო“ ატეხილ ზემოხსენებულ ორმოცწლიან ომთან. ჩვენამდე მოღწეული ძუნწი ცნობების მიხედვით, ალ-ჰარისის თავისი მუალაჟა წაუყიფნავეს ამრ იბნ ჰინდის წინაშე, რომელსაც უნდა განესაჯა ორი მოშულარი ტომი. გადმოცემის თანახმად, ალ-ჰარის იბნ ჰილიზამ თავისი კასიდით შეძლო მისი მიმხრობა. მისი კასიდა, რომელიც ორატორული ზელოვნებისა და საგმირო პოეზიის იშვიათ ნიმუშად მიაჩნიათ არაბებს, შეიცავს ცნობებს ისლამამდელ არაბთა ზოგიერთ ისტორიულ თუ პოლიტიკურ ამბავზე, ამდენად მას გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება როგორც თავისი ეპოქის ისტორიულ დოკუმენტს.

იწყება კასიდა პოეტის გრძნობების აღწერით სატრფოს განშორების გამო, იმ ადგილების მოხსენიებით, სადაც მან ხელებოდა (1—8), რასაც მოსდევს აქლემის მოკლე აღწერა (9—14). კასიდის ძირითადი ნაწილი (15—82) წარმოადგენს იმ ბრალდებების უარყოფას, რასაც მას თაღლიბელნი და მათი პოეტი ამნ იბნ ქულსუმი უყენებდა, საკუთარი ტომის ღირსებებისა და გამაჩვენებლათა ჩამოთვლას, ამრ იბნ ჰინდის ზოტბას, სადაც იგი ამრ იბნ ჰინდის ყურადღებას მიაქციეს იმ მტრობას, რაც თაღლიბელთა და ჰარის მმართველთა შორის არსებობდა, ლაპარაკობს ემ სამსახურზე, რაც მისთვის ბაქრის ტომს გაუწევია.

გვეუწყა ასამ, გამგზავრება რომ განიზრახა,
წასვლის მოლოდინს სხვისას თავი შეეუწყენია.

წავიდა, ერთად რაც ვიყავით ხრიოკ შამაში,
უახლოესი მის ვანთაგან იყო ალ-ხალსა,

ალ-მუჰია და ას-სიფაჰი, სამყოფნი მისნი,
ბორცვნი ფათაკის, ალ-ვაფა და ვანი აზიბის.

და მღელღები ალ-კატასი, ვადი შ-შურბუბი,
ალ-აბლა და აშ-შუბათანი.

5. აწ მას ველარ ვჰვრეტ, ვისი ნახვაც მე აქ მჩვეოდა,
დღეს გონმიხდილნი მე ამაო ცრემლად ვიღვრები.

სწორედ შენ თვალწინ გააჩალა შებინდებისას
ჰანდმა კოცონი, რომ მაღლობი ენიშნებინა.

შორით შევნიშნე ხაზახაში ცეცხლის კიაფი,
ველარ მოგეწვდებოდა მისი სითბო, გერ ჯღირსები!

დაენტო საბრით ალ-აკიკს და შახსაინს შორის,
ბარწყინავდა იგი ისე, როგორც შორი ნათელი.

რალას გააწყობ, გულზე დარდის განსაქარვებლად
მივმართავ მყოვარს, სწრაფი სრბოლა რომ სამჩატებს,

10. (აქლემს), მალემსრბოლ სირაქლემას რომ მოგაგონებს,
ბარტყების დედას, უდაბნოს მკვიდრს, მაღალ-მაღალსა.

ყური მოუკრავს ჩქამისათვის შეღამებისას,
შეშინებია მონადირის — ბინდი დგებოდა.

თავაწყვეტილი გაექანა, ჩლიქთა ცემისგან
ფეხდაფეხ მტვერი ბურუსივით ასდევნებია.

და კვლავ აჩნდება ჩლიქების კვალს კვალი ახალი,
სწრაფად გააქრობს მას უდაბნო, წაშლის, წარხოცავს.

შუადღის ხეატში ფიქრთ გასართველად
მე აი, ასეთს მიეყავარ გზაში,
როს დარდიანი ჰგავს ბრმას, სვედავსილს
(სიკვდილისათვის განწირულ აქლემს).

15. ავი, ამბები მოგვივიდა განსაცდელისა,
შეგვაწუხა და დაგვადონა ჩვენ ამ ამბებმა.

ალ-არაკიმნი, ძმანი ჩვენნი, აგვმხედრებიან
და მათ სიტყვებში გამოსჭვივის შეუუვალობა.

ადარ არჩევენ უბრალოსა და ბრალიანსა,
და უცოდველსაც ადარ არგებს უცოდველობა.

ამბობენ, თითქო ვყოფილიყოთ თანამზრახველნი,
მტარველნი მათი, ქულაიბი ვისაც მოუქლავს.

და სადამოს რომ განიზრახეს (ჩვენზე თავდასხმა),
დილით ავარდა და გაისმა მათი ყიჟინა.

20. ვერ გაარჩევდით, ვინ უხმობდა, ხმას ვინ აძლევდა,
ცხენების კიხვინს, შეყვირებას აქლემებისას.

ჰეი, მოლაყბევ, ამრთან ენად რომ გაიკრიფე,
ცილისწამებას განა დიდი დღე უწერია.

შენ არ გეგონოს, შეგვაშინო, ამრს რომ აქეზებ,
ო, ჩვენი მტრები უფრო აღრეც ავსიტყვაობდნენ.

მაგრამ სიძულვილს გადავურჩით, ჩვენ აღგვამაღლა
შეუპოვრობამ, უქრობელმა ღირსებამ ჩვენმა.

ო, ბევრჯერ თვალი დაუყენა ამ დღეზე აღრეც
ადამიანებს სიძულვილმა, მედიდურობამ.

25. კირი მრავალი, თავს რომ გვატეხს უამთა სიავე,
ჩვენ ვერას გვაკლებს, ვით ღრუბლები ელვარე მწვერვალს,

მწვერვალს კირთამძლეს, ბედისწერა რომ ვერ შემუსრავს.
მწვერვალს კაცთაგან მიუვალსა და შეურუეველს.

გვარიშვილებით ირამიანს მსუდანი ეპრეზიან,
 ჯარს ამბობენ დიდებულნი მასთან სეცამ

ხელმწიფე დიდად სამართლიანა, კაცთა შორის აღმატებული,
არ არის ხოტბა საქადრისი მისი ამჟღეყნად.

ԴԱՅ ՄԵԼ ԵՍԽՐՅՈՒՄ — ՆԱԿՅԷ ՆԱԳԱՅՈՒ, ԽԵՄԵՆ ՄՈՋԵԱՆԴԱՅԵՄ
 ԸՆԴ ԴԱՄԱԴՈՒՆ ԸՐՈՇԻՆԱՆԻ ԵՍԷ ԴԱՆՆՋՈՒՆ.

30. თუ გამოიკვლევთ, რა ყოფილა მილჩასა და ას-საციბს შუა, ნახავთ, იმათში ცოცხლებიც და მკვდრებიც არიან.

თუ იკისრებენ, ის ბრძოლები გამოიძიონ,
ჩვენ რომ გადაგვხდა, ბრადლიანა და უბრალოსაც დაინახავენ.

თუ არას იტყვიოთ თქვენ ჩვენ განო, ჩვენც თვალს დავხუჭავთ, ისე. თითქოსდა თვალში ბეწვი ჩაგვივარდაო.

თუ უარყავით, რასაც მოვითხოვთ,
აბა, ვინ არის, თუ გვეტყვიდნენ; ჩვენზე მაღალი.

ნუთუ არ გახსოვთ ის დღეები, ხალხს რომ ძარცვავდნენ, თავს რომ ესხმოდნენ და გმინავდა ტოპი ყოველი?!

35. როს ამოვრეკეთ აქლემები
ალ-ბაჰრეინის პალმებიდან, ვიარეთ ვიღრე ალ-ჰისამდე,

გადავუხვიეთ თაშმისკენ და აკრძალულ (თვეს) მხეგლებად გვყავდა უკვე მათი ქალიშვილები.

ძლევა მოსილი არ დადგება ვაჟე ადგილას,
და დამდაბლებულს არას არგებს სწორად სიბილი.

ვერ გადაარჩენს ჩვენგან ლტოლვილს ვერც მთის მწვერვალი,
ვერცა (ტრამალი) ტრიალი და ქველთორიანი.

ის არს ხელმწიფე, მოკვდავები ვინაც დათრგუნა,
მოკვდავთა შორის მისი სწორი არ იპოვება.

40. თქვენ არ გინახავთ გაჭირვება
ჩვენი ხალხივით.

ოდეს მუნზირმა გაილაშქრა, ჩვენ არ ვყოფილვართ
ამრ იბნ ჰინდის ქვეშევრდომები.

თაღლიბელთაგან ვინც კი მოკლეს, მისი სისხლი ისე წავიდა,
თითქო ქვიშაში ჩაიკარგა მისი კვალიო.

ეს მაშინ მოხდა, როს ჩამოხდა ალ-ჰლიაში,
მაისუნას სარაფარდაში.
იყო ალ-ავსა სამყოფელი
უახლოესი.

უპოვარნი და გალახაკები ყველა ტომიდან
შეკრბენ იმასთან, ორბებივით შემოესხვიან.

წარუძღვა იმათ, საგზლად ჰქონდათ წყალი და ლელქი,
ბრძანება ღვთისა კირში აგდებს ავისჩამდენებს.

45. როს შვეაობრობით მოისურვეთ ბაქრზე თავდასხმა,
თვით გადმოღენა თქვენთან თქვენმა ზრახვამ დიდგულმა.

მოულოდნელი და უეცარი არ ყოფილა მათი თავდასხმა,
დილის მირაჟმა და დღის შუქმა წამოსწია და დაგანახათ.

ჰეი, მოლაყბევ, ამრ იბნ ჰინდთან ენა რომ მიგაქვს,
ცილისწამებას ნუთუ ბოლო არ მოეღება.

მასთან, ვინც უწყის ჩვენი ღვაწლის სამი საბუთა,
თითოეული გადამწყვეტი იყო იმათგან.

ერთი — შაკიკის აღმოსავლით, ოდეს მოვიდა
მაადის ტომი, ყველა გვარი თავისი აღმით.

50. აპყარასხმულნი კაისს ორგელივ შემოხვეოდნენ
კარაზიელი წინამძღოლით, სალ კლდეს რომ ჰკავდა.

ბევრჯერ ჰაბუქნი კეთილშობილნი,
რომელთაც ვერა დააკავებს რა
და ვერაფერი მოეგერიებს
თეთრი და გრძელი (სატევრის) მეტი,

გაგვიდენია შუბის დარტყმით, სისხლად დაღვრილან,
თითქო გახვრეტილ თულუხიდან წყალი მოჩქეფსო.

რომ შევიმწყვდიეთ საჰლანის მთის უღრან კლდეებში,
სისხლით ფეთქავდა, შეეღებათ თეძოს ვენები.

მტერს შუბებს შუბლში
ვადგერებდით
და ისე თრთოდნენ შუბის ტარები,
ვით ჭაში სათლი, ღრმად ჩაშვებულნი.

55. ო, უწყის ღმერთმა, რაც მათ ვუყავით,
სისხლის ამღებიც არავინ დარჩა.

მერე შევებით ჰუჯრს, ვგულისხმობ, უმ კატამის ძეს,
რაზმი რომ ჰყავდათ ჟანგმოღებულ, სპარსულ ჯავშნებში.

წითური ლომი იყო იგი ბრძოლის ველზე, ჩქარით მავალი
და გაზაფხულის წვიმის თქეში მტერიან გვალვაში.

ჩვენ დავიხსენით ბორკილიდან იმრუ ლ-კაისი,
დიღხანს რომ იყო ტყვეობაში, გაჭირვებაში.

და ახლდა ალ-ჯავნს, ბანუ ალ-ავსის ოჯახის ალ-ჯავნს,
მისი რაზმი სალი კლდის დარი.

60. ჩვენ არ შევმკრთალვართ ბრძოლის მტვერში, როს უკუივლტნენ
და გიზგიზებდა ბობოქარი ცეცხლი ომისა.

დასანთ ბატონი გადავეცით ალ-მუნზირის წილ,
სხვა რა გზა გვქონდა, სისხლი იყო გაუზომელი.

და ცხრა მთავარი მივუყვანეთ, კეთილშობილი,
ო, იყო ძვირადღირებული მათი ნადავლი.

ჩვენ ვშობეთ ამრი, ნათესავი, უმ უნასის ძე;
როდესაც ძღვენი საქორწინო კარზე მოგვადგა.

ნათესაობას ასეთნაირს
მოაქვს ხალხისთვის რჩევა კეთილი

უსამანო და თვალუწედენელო —

თითქო უღაბნოს მოსდევს უღაბნო

65. გადაივიწყეთ პედიდურობა

და სობრამვესაც ნულა იგონებო,
თორემ სიბრმავე თუ დაიჩემო,
მართლა სიბრმავეით დასნეულდებით.

თქვენ გაიხსენეთ ზუ ლ-მაჯაზის დაპირებანი,
ის თავდებობა და აღთქმანი, იქ რომ დაიდო.

ძალმომრეობას მოერიდეთ, უსამართლობას,
ენება ნუ წაშლის მას, ეტრატზე რაც დაწერილა.

იცოდეთ, იმ დღეს, როს ჩვენს შორის შუღლი სუფევდა,
აღთქმა რომ დავდეთ, თანასწორნი ვიყავით მაშინ.

სხვის ბრალს ჩვენ გვადებთ უსამართლოდ, ტყუილუბრალოდ —
ქურციკს რომ ჰკლავენ შესაწირი ბატენის მაგიერ.

70. ჩვენ რად უნდა ვზლოთ, თუ გაგძარცვეს ქინდის მხედრებმა,
ნუთუ ჩვენა ვართ დამნაშავე, ბრალი ჩვენ გვადევს?

რად უნდ აგვიდონ იადის ბრალი,
დატვირთულ აქლემს საპალნეს რომ წამოაკიდებენ?

ჩვენიანები არ ყოფილან ხმლის დამკვრელები,
არც კაისი და არც ჯანდალი, არცა აღ-პიზა.

ჩვენ რა წილი გვაქვს ათიკელთა დანაშაულში,
უბრალონი ვართ მათ წინაშე, ეს თქვენ იშუთლეთ.

თქვენ თავს დაგესხათ შუბრებით ზელში,
ოთხმოცი კაცი თამიმის ტომის.
და დაებუდა სიკვდილის მყისიერს
იმ მეომართა შუბრების წვერზე.

75. აკუწეს თქვენი მეომრები და გაირეკეს დიდი ნადავლი —
მარეკების ჯმა გაგაყრუებდათ.

განა ჩვენ გვაწევს პანიფის ტომის
ან იმ მებრძოლთა დანაშაული,
მტკრიანმა (გვალვამ, წელმა მშვიერმა),
საძარცვ-საგლეჯად რომ გადმოდენა?

ნუთუ ჩვენ გვაწევს კუდას ბრალი?
არა, ცვარიც კი არ მოგვხვედრია ჩვენ იმათი ავკაცობისა.

მერე მოვიდნენ ქედმოდრეკილნი,
ის, რაც წაგვართვით, დაგვიბრუნეთო,
მაგრამ არ მისცეს აღარაფერი
არც ხალიანი და არცა თეთრი.

ო, ჩვენ ხალხს როდი დაურღვევია
შეუვალობა აკრძალულ თვეთა
რიზაჰის ტომის ხრიოკ ნიტაზე
იმათი წყევლა არ მოუმკია.

80. და გამობრუნდნენ მათგან ძლეულნი
და ხერხემალგადამტკრეულნი.
(სისწლის აღების) მწვავე წყურვილს
წყალა ვეროდეს ვერ დააოყებს.

მერე მხედარნი შემოესიათ აღ-ფალაკითურთ,
მათ არ ჰქონიათ სიბრალული და შეწყალება!

ის არს მეუფე. იგი იყო ჰიარაინის ბრძოლის დღის მოწმე,
იმ საზარელი ხიფათის და უბედურების.

ან-ნაბილა აზ-ზუბიანი

მისი სრული სახელია ზიად იბნ. მუავია აზ-ზუბიანი (ზუბიანელი). ან-ნაბილა მისი ზედმეტი სახელია და ნიშნავს „ნიჭიერს, გენიალურს“. ცხოვრობდა იგი დაახლ. 535—604-610 წწ., ეკუთვნოდა ზუბიანის ტომს. ან-ნაბილა ერთ-ერთი პირველი კარის პოეტია არაბული ლიტერატურის ისტორიაში, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა კარის პანეგირიკულ პოეზიას. მას მიაწერენ სიტყვებს — „მე ისეთი კაცი ვარ, თავის დღეში რომ მდებოდა არ შემაქიაო“. იგი მოღვაწეობდა ჰიარის სამეფო კარზე, ამრ იბნ ჰინდსა და მის მემკვიდრეებთან. განსაკუთრებით ახლო ურთიერთობა ჰქონდა ნუმან V-სთან (580—602), რომელიც მფარველობდა იმ დროის გამოჩენილ პოეტებს. ნუმან V-ის კეთილგანწყობილებით შეშფოთებულმა ან-ნაბილას მტრებმა მოახერხეს მათ შორის განხეთქილების ჩამოგდება. ამას საფუძველად დაედო როგორც პოლიტიკური მიზეზები—ან-ნაბილას სიმპათიები ჰიარის მოწინააღმდეგე ლასანიანთა არაბული სამეფოს მმართველისადმი, ასევე მისი საზოტბო კასიდა მიძღვნილი ნუმანის მეუღლის დედოფალ მუთაჯარისადმი. სადაც იგი წრეგადასული აღფრთოვანებით აღწერდა დედოფლის სილამაზეს. ნუმანმა განიზრახა მისი მოკლა. ან-ნაბილამ გაქცევით უშველა თავს და თავი შეაფარა ლასანიანთა კარს დამასკოში. შემდეგში მან მოახერხა შერიგებოდა ნუმან V-ს და ჰიარაში დაბრუნებულიყო. ან-ნაბილას ეკუთვნის მრავალი პანეგირიკი, საზოტბო კასიდა მიძღვნილი როგორც ჰიარის მმართველების, ისე ლასანიანები-

სადმი. ნუმან V-სთან შესარიგებლად დაწერილი მისი კასიდა, შესული მუალაკათა რიცხვში.

მისი მუალაკა, რომელიც საზოტბო კასიდის კლასიკურ ნიმუშად ითვლება, იწყება მიტოვებული ნაბინაეარის აღწერით (1—6). შემდეგ აღწერს აქლემს, რომელმაც რგი ნუმანთან უნდა მიიყვანოს, ადარებს მას ქურციკს და თავის წარმოდგენაში ხატავს ამ ქურციკზე ნადირობის სცენას (7—19). ძირითადი ნაწილი კასიდისა (20—50) ნუმან V-სადმი მიძღვნილი ზოტბაა, რომელიც აღწერს მის ძლიერებას, ხელგაშლილობას, სიბრძნეს, ადარებს რა მას ხან ბიბლიურ მეფე სოლომონს, ხან წყალუხვ მდინარე ევფრატს.

ო, მათას ვანი აღ-აღიას და ას-სანაღსა
გაუდაბურდა რა ხანია, ვარდამოსდა მარად მედინი.

ვდგავარ მწუხრის ქამს, რომ ვიკითხო აქაურებზე,
დუმს გაზაფხულის იალალი, — არაფინ არი.

არცა რა მოსჩანს გარდა გალისა, ძლივსღა რომ ვარჩევ
და ჰაუზისდარ ხანდაცისა გათხრილ ყამირზე.

შემოდგომა მიწაყრილი,
მხევალს ნიჩბით რომ დაეტყენა ერთ დროს ნოტიო.

5. გზა გაეწმინდა ნაკადისთვის, ხელს რომ უშლიდა
კარვის კარამდე აეწია, საწყობ თახჩამდე.

დაცარიელდა, ერთხელ დილით გზას გაუდგნენ აქაურები
და მოსრა იგი ლუბადივით ბედის ბორბალმა.

ზურგი აქციე მას, რასაც ჰვრეტ — დაბრუნება არ უწერია,
დაადგი რახტი კანჯარის დარს, მაგარ ზურგიანს,

ისრის სამიზნეს ხევარიელი, მკვრივი სორცისთვის.
ვით კოჭონაქი პალმის თოკზე, ღრქაალებენ მისი კბილები

თითქო ქურციკი. შეუკაზმავთ მფრთხალი, ეულო
ჩემი პალანით დღის მიწურულს სუშამის ველებზე

10. ვაჯრის ქურციკი კრელკანჭება, თხელი, ბზვინვარა
ვით სატევარი სწორუპოვარ ხმლის ოსტატისა.

ღამე დააცხრა ორიონით მწუნრის (ღრუბელი)
და ქარბორიამ გადმოდენა სეტყვა ყინულის.

მონადირის ხმამ შეაშფოთა და გაათია
მან ზეზეულად გათოშელმა, შეძრწუნებულმა.

და მიუსია მონადირემ ქურციკს ძაღლები
და გააქროლეს ის წერილყოქა, მრთელმა (ფეხებმა)

ეცა ღუმრანი, მონადირის წაქეზებული,
როგორც მებრძოლი, შუბს რომ ჩასცემს მამაცს, აბჯრიანს.

15. რქა დააძგერა მას ქურციკმა და გაუყარა,
ნემსს რომ აძგერებს ბეითალი ბარძაყს მტკივნეულს.

და ქურციკის რქა, გამოჩრილი ძაღლის ფერდიდან,
იმ შამფურს ჰგავდა, მთვრალეები რომ მწვადში ტოვებენ.

და ღრღნიდა რქის წვერს, ტრიალებდა, იკლავნებოდა
შავთუშავესა, მაგარსა და მოუგრეხელზე.

მისი სიკვდილი რა იხილა მალი ვაშიკმა,
და არ ძალუძდა შურისგება, სისხლის აღება,

გულმა უაზრა, აწ იმედი არღა არისო,
ხომ ვერ გადარჩა შენი მოძმე, ვერ ინადირა.

20. ნუმანს ასეთი ძუაქლეში მიგალწევივნებს,
მას აღმატებულს ხალხსა ზედა ახლო თუ შორთა.

კეთილისმქნელი მისი დარი არ მეგულება
კაცთა მოდგმაში, ერთიანად, გამოუკლებლივ.

თვით სულაიმანიც, ვისაც არქვა-უფალმა ღმერთმა,
დაადექ სულდგმულთ და მათ ცოდვათ ზღვარი დაუდევ.

დათრგუნე ჯინნი, ვის თადმური ავაგებინე,
სვეტებიანი და ფილებით დამშვენებული.

ვინც შენ წინაშე ქედს მოიდრეკს, უყავ წყალობა
და სწორ გზაზე გამოიყვანე.

25. ვინც განგიდგება, ავისმკმნელი ისე დასაჯე,
რომ შეიზღუდოს, თუმც სიძულვილს გულს ნუ ჩაიდებ,

გარდა სწორისა, ან გასწრება. ვისიც გწყურია,
როგორც ბედაურს, სამანისკენ რომ მიისწრაფვის.

განსაჯე სწორად, ვით განსაჯა
ტომში ასულმა, როს დაინახა,
რომ მიფრინავდა წვიმის გუბისკენ
მტრედების გუნდი დასარწყულებლად,

თქვა, „ეს მტრედები ამ ჩვენს მტრედს რომ მიემატოსო,
რასაც მივიღებთ, ის შუაზე გაიყოფაო“.

და მთაგრეხილის ორ კიდეში როცა მოემწყვდნენ,
არ მოაშორა ბროლის დარი, საღი თვალები.

30. დათვალეს, ნახეს, ისე იყო, ვით მან დათვალა,
ოთხმოცდაცხრამეტს არც აკლდა და არცა სკარბობდა.

მისი მტრედიც რომ მიემატა, ასი შეიქნა.
აი, რა სწრაფად გადათვალა ქალმა ისინი.

გასცემს ნუშანი უშურველად მრავალ საბოძვარს
და უწყალობებს ტურფა ასულს ძვირფასმზითვიანს.

გასცემს საჩუქრად ას ხორცხვავრიელს,
თუდიპის სადანს, სქელი ბალნით რომ შეუმკია.

მხეველებს — შველის დართ, სიგრილეში გასათუთებულთ,
სამოსის კალთა. კეკლუცად რომ ელამუნებათ.

35. და ცხენებს, ფიცხად რომ მიქრიან თავის აღვირში,
როგორც ფრინველნი, სეტყვის ღრუბელს რომ გაუბრიან.

— აქლემთ თეთრონებს, გახედნილებს, მუხლებგაშლილებს,
ჰირის ახალი უნაგირით რომ შეუკანზავთ.

ო, არა, ვფიცავ, ვის ქააბას ხშირად ვეწები.
იმ სისხლს, რომელიც მის სამსხვერპლო ლოდზე იღვრება,

მას, კინც უბოძებს შეუვალობას

უმწეო ფრანგელთ, მეჭის მხედარნი.
აღივსიანად რომ ეხებიან
ას-საადის და აღ-ლილის წიად,

თუ გულში მედოს, სასტრეველად რაც არ მიგანის,
ხელიმც გამისმეს და მათრახი ვერ დამეპიროს.

40. უფალმან ჩემმან მომიღლინოს მწარე სასჯელი,
ცილისმწამებლის, მოშურნეთა გასახარებლად.

ხალხის კორია, მე ეს ჭირი რომ შემამთხვია,
ცილისმწამებით მე გულ-ღვიძლი დამწყლულებია.

ნუ აჩქარდები, მტლად ღაგედოს შენ მთელი ხალხი,
ყველა, რასაც ვფლობ — ქონებაა თუ შეილებია.

ო, ნუ დამორგუნავ შენი ძალით, უბადლოთა,
თუნდ ჩემი მტერი ყოველი მხრივ შემოგდგომოდეს.

თავად ფურათი, ქარები რომ დაუბერავენ
და გააქვთ ქაფი ნაპირებზე ტალღებს აქოჩრილს.

45. ოდეს აღავსებს ყველა ვადი შოდიდებული
და მოაქვს მასში მცენარენი, ბალახ-ნაფოტი,

შეშინებული ჩაჭრენია საჭეს მენავე,
დავიწყებია დაღლილობა და გასაჰირი,

არ არის ისე ხელგაშლილი, როგორც ნუმანი,
დღეს რომ გიბოძებს, ხვალაც მოგცემს, არ ღაინანებს. —

გეჟადნებაო, ასე მითხრეს, აბუ კაბუსი,
როდესაც ლომი იღრინება, ვერ დამშვიდდება.

ეს არის ხოტბა, თუ შეისმენ, კარგი იქნება,
ქუთხეულ იყავ, ანგარებით არ მომიძღვნია.

50. ეს არის თხოვნა პატეების, თავის მართლება,
თუ არ შეისმენ, მისი მოქმედება დასაყვება.

ალ-აშა

მისი ნამდვილი სახელია მაიმუნ იბნ კაისი. ალ-აშა; რაც ბეცს, თვალნაკლულს ნიშნავს, მისი ზედსახელია. ცხოვრობდა დაახლ. 570—625 (29) წწ. აღიზარდა მდიდარი პოეტური ტრადიციებით ცნობილ ჰირის არაბულ სამთავროში. ცუდა მხედველობის გაშო იგი იძულებული ყოფილა თავისი პოეტური ნიჭი სარჩოს მოსაპოვებლად გამოეყენებინა. ან-ნაბილასაგან განსხვავებით, სახოტბო კასიდებს ის უძღვნიდა ყველას — დიდებულსა თუ მდაბიოს, ამიტომ ამბობდნენ არაბები მის შესახებ — „ნადირობს ყველაფერზე, ბულბულიდან წერომდეო“. თავს ირჩენდა სახოტბო ლექსებში აღებული გასამრჯელოთი. შემოვლილი ჰქონია სირია; მესოპოტამია, ირანი. მოხეტილად ცხოვრება საშუალებას აძლევდა ახლო გაეცნო ყველა კულტურა, რაც კი იმ დროს არაბეთის ნახევარკუნძულზე არსებობდა. მის პოეზიაში ხედავენ ქრისტიანული კულტურის გავლენას, ისლამის იდეებსა და გამოთქმებს; სპარსული კულტურის კვალს, ლექსიკაში — არამეიზმებსა და ირანიზმებს, რაც მის ლექსებს ეგზოტურ ელერადობას ანიჭებდა.

ალ-აშას დივანი შეიცავს ისლამამდელი პოეზიის თითქმის ყველა ეანრს. განსაკუთრებული ადგილი უკავია სახოტბო კასიდებს. არაბულმა წყაროებმა შემოგვინახეს გადმოცემები მისი ზოტბების გასათვალისწინებლად. ერთი გადმოცემის თანახმად, მას ზოტბა უძღვნიდა ღარიბი და გაჭირვებული კაცის, ვინმე მუჰალაჟისათვის, რომელსაც გაუთხოვარი ქალიშვილები ჰყოლია. ამ ზოტბას ისეთი

შთაბეჭდილება მოუხდენია, რომ მალე ყველა ქალიშვილს ღირსეული სასიძო გამოსჩენია.

ერთ-ერთი გადმოცემის თანახმად, ალ-აშას სიცოცხლის ბოლოს ისლამის აღიარება განუზრახავს, შეუთხზავს ხოტბა მუჰამადისადმი და წასულა მედინისაკენ, სადაც იმყოფებოდა იმ დროს მუჰამადი. მაგრამ მუჰამადის მტრებმა დაიყოლიეს (ასი აქლემი შეაძლიეს) და უკან გამოაბრუნეს, რადგან ალ-აშას მიმხრობა გააძლიერებდა მუჰამადსა და მის რელიგიას — ისლამს, რომელსაც ის ქადაგებდა.

ალ-აშას შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სატრფიალო და ღვინის თემას. ამის გვერდით ვხვდებით პესიმისტური რეფლექსიით აღსავსე თემას — სიცოცხლისა და ამ ქვეყნის შესწრაფლ-წარმავლობასა, ყოველივე არსებულის გარდუეალ ხვედრზე — მოსპობასა და განადგურებაზე.

ალ-აშას მუალაქა, რომელიც ათ-თიბრიზის მიხედვით 64 ბეიტს შეიცავს, იწყება სატრფოსთან განშორების — მისი გამგზავრების აღწერით, რასაც სატრფოსა და მასთან ურთიერთობის აღწერა მოსდევს (1—23). შემდეგ მოდის ლხინის, უდაბნოს, აუდრის აღწერა (24—43), მუჰარა ბიძაშვილის ძაზიდ შეიბანელის მიმართ, რომელიც ფახრსაც — საკუთარი თავის განდიდებას შეიცავს (44—64).

გამოეთხოვე ჰურაირას,
ქარაფანი წასვლას აპირებს,
გამოთხოვებას თუ გაუძლებ,
აღამიანო.

ო, მოციმციმე, ხშირდალა, ბაგეელვარე!
აბიჯებს ფრთხილად, ვით ჩაფლული, ჩლიქმოცვეთილი.

მეზობლის კარავს რომ დატოვებს, გამოცურდება
როგორც ღრუბელი — არ შედგება, არც აჩქარდება.

მოტრიალდება, სამკაულის ისმის წკრიალი,
თითქოს ნიაფმა იქ იშრიკი ააჩხრიალა.

5. ის იმას არ ჰგავს, მეზობლებს რომ სძულთ მისი სახე,
საიდუმლოს რომ გამოსტყუებს თავის მეგობარს.

მიზნედილია და ძალ-ღონეს რომ არ იკრებდეს,
მეზობელს როცა ეგებება, ვერ ადგებოდა.

თანატოლთან რომ ერთობა თუნდაც ცოტა ხანს,
დაიქანცება, უორთის ზურგი და ქვედაწელი.

რა სალუქია!

კვართი არ წვდება თეძოვებზე, წელზე სრული აქვს.
როს წამოდგება,
გეგონება, გადატყდებაო.

ო, რა კარგია სარეცელზე მოქუფრულ დილით
კაცის საამოდ, არც უხეში, არც უამური.

10. კენარი, ნორჩი, მკლავგაწართული
ნახად აბიჯებს, თითქო ეკლებს ერიდებაო.

როს წამოდგება, მუშკის სუნი შემოგველება,
მოგაფრქვევს სურნელს სუმბულისას სახელოები.

არ არის ბორცვზე მწვანე მდელო ბალახოვანი,
უხვად რომ ესხმის მაწვიმარი, გადაულები,

მზეს რომ უცანის იქ ვარსკვლავი ცვარ-ნამიანი,
ფურცლის გვირგვინად გადაშლილი და გაფურჩქნული.

დღისით იმაზე მშვენიერი, სურნელოვანი,
არც უკეთესი, საღამო რომ მოახლოვდება.

15. მოულოდნელად შემოიყვარდა, მას კი სხვა უყვარს,
იმ სხვას კიდევ სხვა და იგი არა.

ის სხვა ქალი კი მის ბიძის ვაჟს შეჰყვარებია,
მისთვის მკვდარსა და გახელებულს მისი გულისთვის.

მეც მეტრფოს ერთი, მაგრამ გული მისკენ არ მიწევს.
ასე შეგვეყრა განგმირულნი ჩვენ სიყვარულმა.

ჩვენგან ყოველი სატრფოს ელტვის. მაჩლობელია
თუ შორეული, ის დასდევს, თუ თვითონ დასდევენ

პირს იჭყევს ანლა ჰურაირა და ხმას აღარ გვცემს,
უგზურებაა, უმ ხელაად, ვის თოკს გაჰყვები?

20. ხედავ, ბეცი ვარ, იავარმქმნა ბედის ტრიალმა,
წუთისოფელი ვერაგია, გაუტანელი.

ჰურაირას რომ მივეახლე, წამოიძახა:
„ვაი შენ, ვაჟო, და ვაი მე, რა დღე მადგასო“.

თუ მხედავ, ხამლი რომ არ მმოსავს, ფეხშიშველა ვარ?
— მე ასე ვცხოვრობ, ხან მაცვია, ხან კი არაა მაქვს.

ბევრჯერ ყოფილა, კარვის პატრონის
დაუდევრობით მისარგებლია,
და გავსხტომილვარ, თუმც თავის კარავს
ჩემგან იცავდა თავგამოდებით.

ბევრჯერ ყოფილა — გამომყოლიან,
წინ მიეუძღოდი ყმაწვილკაცობას,
ჩემთან ყოფილა და თან მხლებია
დარდიმანდი და თვალმაქციერი.

25. დილით სახამრეს მივადგებოდი
და მზარეული უკან მომდევდა,
კაცი მარჯვე და გერგილიანი,
სხარტი და მარდი და გულმოდგინე.

იმ კაბუკებში, ახოვანებით
ინდურ მახვილს რომ დამსგავსებიათ,
იმათ უწყიან, ერთი გზა ელის
ყველას — მქონებელს და უპოვარსაც.

წამოწოლილნი ვსევამდით მხესა, ვმუსაიდობდით,
იყო ნოტიო საწრეტელი იმ სასმელისა.

და მხოლოდ მაშინ ფხიზლდებოდნენ გაშლილ სუფრაზე,
როს შესძახებდნენ: „კვლავ მოიტაო“,
სვამდნენ ზედიზედ, სულმოუთქმელად,
თუ ნელა-ნელა ცოტას წრუპავდნენ.

და მოიჩქარის ხელში სასმელით,
მოარბენინებს კათხებიანი,
ფეხებზე შარვალწაკაპიწებულს,
გარჯილს, კალთაც რომ აუქეცია.

30. ბევრი ყოფილა სმაშეწყობილი
(უდი), წინწილას ხმას რომ აძლევდა,
მხევალი სადა შესამოსელში
იმ ჰანგს გალობას ააყოლებდა.

ბევრი უდაბნო უკაცრიელი,
მოშიშვლებული ფარის ზურგივით,
სად ღამელამობით განაპირაზე
ისმის ჯინების გნიაჲ-ღმუილი.

34. სადაც ზაფხულის პაპანებაში
ვერვინ გაბედავს, ფეხი შეადგას
თუ არ იგი, ვისაც სიღინჯე,
დიდი სიფრთხილე დამგზავრებია.

35. გადამილახავს ქანცგამოცლილი,
თუმცა ფიცხელი, სწრაფი (აქლემით).
მძლავრი მუხლები, ფართოდ ეშლება —
შენიშნავ, თუკი დააკვირდები.

36. თუ ხედავ ღრუბელს ცის კიდეზე, ღამით რომ ვუჰკვრეტ,
თითქო ნაპირებს. ცეცხლის ალი მოკიდებია.

მას სხვა ღრუბლები მოჰყვებიან ელვით ადვსილნი
და იღვრებიან გადაუღებ ნაკადულებად.

მას რომ ვუტყერი, ვერ მომაცდენს ვერც საუბარო,
ვერცა სიახე თახისაგან, მოუცლულობა.

ვუთხარი მსმელებს, ღურნაში რომ გამომთვრალიყვნენ
შეხედეთ-მეთქი, თუმც ნასვამი რას დაინახავს!

40. მერე ამბობდნენ, ჩამოიქცაო
ნუმარასა და ბატნ ალ-ხალსაო,
ალ-ასჯადიას, ალ-აბლასა,
არ-რიჯალსაო.

წაულეკია თურმე ას-საფჰი,
თურმე ხინზირიც მისი ბურკათი,
გადაუღია ბოლოს არ-რამბას
და ალ-ჯიბალიც გადარჩენილა.

გადასწედო მია რავედ ალ-კატას, დაუტბორია
ქვიშის ბორცვები ალ-ღინასი, ვაკე-ტრამალი.

და დაარწყულა ის ადგილები,
საითყენაც მიისწრაფოდა,
შეაცრიელი, ცხენთა რემა
და აქლემებიც გვერდს რომ უვლიან.

მაზიდს უთხარი, შეიბანელს ჩემი შეთვლილი,
„აბუ სუბაით, შენ სიავეს არ მოეშვები,

445. ხელს არ აიღებ ღირსებაზე ჩვენს წინაპართა?“
ვერას დააკლებ, ჭიხვინებენ ვიდრე აქლემნი.

იმ ხარჯიხვივით, კლდეს რომ ურქენს ერთ მშვენიერ დღეს,
ვერას დააკლებს და თავის რქას თვითვე მოირყევს.

ჩვენზე აქეზებ მასუდის გვარს და მისთა მოძმეთ,
რათა დაღუპო. შეხვედრისას, შენ განზე გადგე.

მე გაგახსენებ, ჩვენი მტრობა თუმც ძლიერია,
თქვენ შემწეობა გითხოვიათ, როცა გიჭირდათ.

შუბებს დაამსხვრევს ჩვენი რისხვა ზუ ლ-ჯადანის,
ასე დაღუპავ შენ იმათ და მარტო იქნები...

50. შენ ვერ დაჯდები მოსვენებული,
რადგან (ომის) ცეცხლს შენ შეუკეთე
და მერე ერთ დღეს შევლას ითხოვ
და ქედს მოიდრეკ.

ასადის ტომელთ შეეკითხე, იმათ რციან —
მოაღწევს შენთან ომთა ჩვენთა ხმა და ამბავი.

ჰკითხე კუშაირს, აბდ ალ-ალაჰსა, ყველას ერთიან,
ჰკითხე რაბიას ჩვენზე, აბა როგორ ვირჩები;

ვიბრძვით მანამდე, სანამ არ გავუღუტო,
მოძალადენი არიან თუ უგუნურები.

ალ-ჯაშირიას, ქაპფის ოჯახში —

რომც არ იბრძოლონ, მუდამ ყოფილა,
ვინც ზრუნავს მათთვის, თავს გამოიღებს.

(შენ კი მათ შორის არ ჩაითვლები).

55. მე ვფიცავ იმას, ვისი ჩლიქებიც

ბულს აყენებენ, როს ისწრაფვიან,
ო, იმას, ვისაც მსუქან ნახირს
მიურეკავენ, —

თუ მოკლავთ ბელადს, გმირს გამოჩენილს,
მისსავე ბადალს განგიგმირაეთ და შურს ვიძიებთ.

თუ თავს დაგვატეხთ ომის განსაცდელს,
ხელს ვერ ავიღებთ თქვინი ხალხის სისხლის დაღერაზე.

არ მოგვეშვებით? მოძალადეს ვერ მოგაშორებს,
თუ არა შუბის დაძვრება, ყოვლის მმუსვრელი.

დამარცხებული ვიდრე გდია ტომის ბელადი,
ხელით იცავენ ქალნი მისნი, რომ არ გათვლონ.

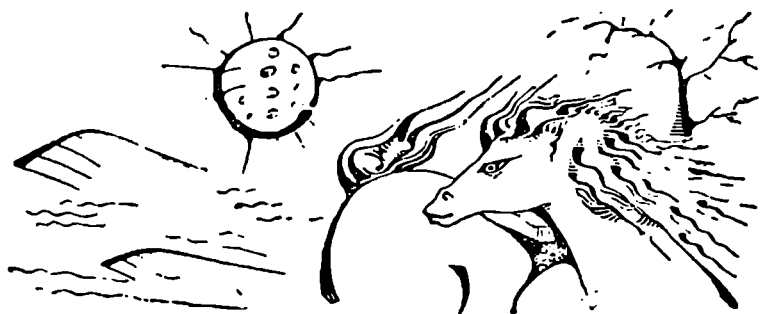
60. (ხმალი) ინდური დაეწია განსაგმირაელ
თუ გამართული და მოქნილი შუბი ხატური.

თქვენ ირწმუნებით, თითქო ომზე ხელი აგველოს,
ჰე, ხალხო, სწორედ თქვენნაირებს გავაცამტვერებთ.

ჩვენ ალ-ჰინეის ღლეს დაუფარავად
ფუტაიმას ორივე მხარეს
მივაკენებდით, როგორც მხედარნი,
არც უძღურნი და არც უმწეონი.

ამბობენ, შუბით გადაგდენითო,
შუბის ძვრება ჩვენც კარგი ვიციოთ.
თუ ჩამოხდებით და ხმალს იშიშვლებთ,
ჩვენც მაშინვე ხმალს შემოგაგებებთ.

გამოგვიშიგნავს, შეგვიღებავს სისხლით კანჯარი,
ჩვენ შუბებს გმირი, გოლიათი წამოგებიო.

აბიღ იბნ ალ-აბრასი

არაბული წყაროები მეტად ძუნწ ცნობებს შეიცავენ აბიღ იბნ ალ-აბრასის შესახებ. დაიბადა დაახლ. 455 წ., გარდაიცვალა დაახლ. 545 წ., ნაჯდში. იყო ასადის ტომელი, რომელსაც იმრუ ლ-კაისის მამა ჰუჯრ იბნ ალ-ჰარისი მართავდა. აბიღ იბნ ალ-აბრასი მისი დაახლოებული პირი ყოფილა და მას ლექსებს უძღვნიდა. შემდეგში აბიღ იბნ ალ-აბრასი ჰირაში გადასულა. ჩვენამდე მოაღწია მისმა მეტად მცირე ლექსებმა. განსაკუთრებით საინტერესოა მისი ფახრი (საკუთარი თავის ქება), აღწერა — ვასფი, ბრძნული სენტენციები, ნატორალის ჟანრი.

მისი მუალაკა, რომელიც 48 ბეითს შეიცავს, იწყება მიტოვებული კარვის ნაშთებისა და პოეტის გოდების აღწერით (1—17). ერთ-დმერთიანობის მოხსენიებისა და დიდაქტიკური სენტენციების შემდეგ (8—25) გადადის აქლემის აღწერაზე (26—33). ამას მოჰყვება ცხენის აღწერა, რომელსაც ის არწივს ადარებს და არწივის მერ მელაზე განადირების სურათი (34—48).

გაუდაბურდა, დაიცალა სრულად მალჰუბი,
ვერვის იხილავთ აზ-ზანუბსა, ალ-კუტაბიას.

არცა რაქისსა ან სულაიბათს,
ალ-კალიბის ქას, ზათუ ფირკაინს.

ადამიანი აღარ კაჟანებს
ახლა არღას და კაფა ჰიბირში.

ხალხის მაგიერ აქ ნადირი დაბუდებულია
და მისთვის ნირი შეუცვლია მრავალ განსაცდელს.

5. აწ მიწა ესე სამემკვიდროდ სიკვდილს შთენია.
ყოველი, ვინც აქ გაჩერდება, დაიღუპება.

სულს განუტევენ, ან მოკლავენ. ამ ადგილებში
ხცე აუგია იმისათვის, ვინც გათვრდება.

თვალეზი შენნი ცრემლს აფრქვევენ
და ხეებს ჰგვანან წარსვალნი გზანი ცრემლების.

ხევს მოდიდებულს ან ნაკადულს შეუჩერებელს,
ბექობიდან რომ დაეშვება უფსკრულისაკენ.

ანდა იმ ფშანსა,
ნაღვარეზე რომ მირაკრავებს.

10. ან წარსადინელს პალმის ჩეროში,
მის ძირას რომ მიიკლანება.

გწვავს სიყვარული, თუმც სად ძალგდის ყმაწვილკაცობა.
სად შეგიძლია, როს კადარამ დაგცა თავზარი?!

თუმც დაუცლიათ აქაურებს ეს ადგილები,
ეს ხომ პირველი აღარ არის, ან საკვირველი.

ნუ გაგაოცებს, ეს მხარე რომ გაუცაცურდა,
მიწას სიბერწე დაეხედა, გვალვა, შიმშილი.

განიძარცვება აქ ყოველი, სეებდენიერი,
გაუცრუდება, თუ ჰქონია ვისმე იმედი.

15. აქლემის პატრონს აქლემები-ოხრად დარჩება
და ვისაც რა აქვს დასაყარგი, დაიკარგება.

ყველა წასული ხომ ოდესმე უკან ბრუნდება,
სიკვდილს წასული არაოდეს მობრუნებულა.

განა ერთია სიბერწე და შვილიერება,
ან იღბლიანი უიღბლოს თუ დაედარება?!

ხალხის მახვეწარს მოიყვებენ, მოიშორებენ,
არ გაწბილდება მხოლოდ ღმერთის მავედრებელი.

ალაჰისაგან იპოვება ყველა სიკეთე,
ნათქვამი სიტყვა ზოგიერთი მეტისმეტია.

20. (ღმერთი ერთია) ალაჰს არ ჰყავს თანაზიარი,
უწყის ყოველი სვაშიადი გულთა ფარული.

იყავ, როგორც გსურს, — სიძაბუნით მიულწვევით,
რაც მარჯვესა და გერგილიანს ვერ შესძლებია.

ვისაც ცხოვრებამ ვერ შეაგონა,
(ხალხი იმას ვერას შეასმენს
და არას არგებს, კეჟუბათვის
ძალდატანება.

ო, არას არგებს, თუ არ მოსდგამს გონიერება,
ბევრჯერ ყოფილა, რომ მოყვარეც მტრად მოქცეულა.

იქ, სადაცა ხარ, იმ ქვეყანას ეყავ მეოხად
და ნურასოდეს ნუ იტყვი, რომ ყარიბი ვარო.

25. ზოგჯერ შორეულს, გაღმობვეწილს ხელს გაუწვდიან,
ახლობელსა და თანაზიარს არ იკარებენ.

კაცს სანამდისაც სული უდგას, სიტრუეშია,
გრძელი სიცოცხლე მისთვის მწარე განსაცდელია.

ო, დამყაყებულს მივდგომივარ რამდენ წყურგილეს,
იყო ხრიოკი გზა სავალი, ხიფათიანი.

მტრედის ბუმბული მოზნეული ირგვლივ ეყარა,
ძვერდა ძალუძად გული, შიშით შეძრწუნებული.

დილაადრიან მალიად რომ გადამიჭრია,
მე თან მხლებია ჩორთითმსვლელი, ზორბა, ვეება,

30. კანჯარისდარი, მძლავრზურგიანი,
მისი ჯიდაო ქვიშის ბორცვს რომ დამსგავსებია.

ერთი წელია, ეშვა კბილი რაც გამოჰრია,
ადარც ჩვილია უსუსური, არც ბებერია.

თითქო ის იყოს თეთრფერდება ხვადი კანჯარი,
ნაიარევად რომ აჩნია კვალი კბილების.

ანდა მოზვერი, რუხამაზე რომ იალალობს
და გარს ევლება ქარბორია აზვავებული.

წავიდა ის დრო, ოდეს (ცხენი) მიმაქროლებდა,
შკერდგანიერი, მალეშრბოლი,

35. მკვიდრად აღნაგი, გამჰრიახი, ცხენი ისეთი,
ფაფარი რომ თვალს არ უბნელებს.

ის თითქო ზეთით გაუპოხიათ,
თვინჯერია, ლბილია და მეტად მოქნილი.

ჩამოჰგავს (არწივს) მსწრაფლშემტევსა, სწრაფად მომძევნელს,
რომლის ბუდეშიც ხმება გულნი ფრინველებისა.

მას მთელი ღამე მშიერმწყურვალს გაუთევია,
როგორც დედაბერს, შვილები რომ ამოსწყვეტია.

ცოვ გარიჟრაჟზე შემცივნებულს განთიადისას
ბუმბულიდან ყინული სცვივა.

40. რა დაინახა, ხრიოკ ტრამალზე
მიცუნცულებდა მელა მალიად,

მსწრაფლ შეიბერტყა ბუმბული და შემოტრიალდა —
ო, ახლო იყო, ღირდა გაფრენად!

კუდი აპრიხა მელამ, ჩქამით დაშინებულმა —
ასე იქცევა ელდანაკრავი.

წამოუფრინდა გავეშებული
და გაეშურა მელისაკენ მყისვე არწივი.

მელა გაცოცდა მის დანახვაზე
შიშით თვალეზგადმოკარკლული.

45. წამოეწია და ზედ დააცხრა,
ქვეშ.მოიქცია შეპყრობილი, შეძრწუნებული.

ძირს დაანარცხა, გადაადო
და მელას დრუნჩი დაუფატრა ღორღმა, კენკებმა.

მოუტრიალდა, აიტაცა,
მერე გაუშვა შიშისაგან ზარდაცემული.

ერთი დაჰყივლა და ბრჭყალი რომ ფერდებს ჩაასო,
ას უთუოდ გულს გაუგლეჯდა.

1. შდრ. A. Bloch, *Qasida*, Asiatische Studien, II, 1948, გვ. 106—32, გვ. 122
2. გოეთეს (შან გერმანულად თარგმნა მუჰამადი ჯოუნის მიერ არაბულიდან. შესრულებული ინგლისური თარგმანიდან) „დასავლურ-აღმოსავლურ“ ლოკალური სატრფოსთან გაყრისა და გამოთხოვების თემის გარკვეული ადგილი უკიდურეს იმრულ-კოსის, ტარაფას, ლაბიდის გავლენით. იხ. K. Mommsen, *Goethe und die Moallakat*, Berlin. 1960.
3. E. de Bruyne, *Études d'esthétique médiévale*. 2. Bruges, 1946, გვ. 294.
4. უფრო დაწვრილებით არაბული მეტრიკის შესახებ იხ. G. Weil, *Grundriss und System der altarabischen Poesie*. Wiesbaden, 1958 და S. Meredith-Owens and G. Weil, 'Arud'. — *The Encyclopaedia of Islam*. N. ed. Leiden, 1958, 1. იხ. აგრეთვე ა. სილაგაძე, *არუდი*, ქსე თბილისი, 1975 ტ. I.
5. M. Hartmann, *Metrum und Rhythmus. Die Entstehung der arabischen Versmasse*. Giessen, 1896.
- 5a. A. J. Arberry, *The Seven Odes*. London, 1957. გვ. 251.
6. M. C. Bateson. *Structural Continuity in Poetry*. Paris, The Hague, 1970. გვ. 23.
7. K. Petraček, *Die Vorbereitungsperiode der arabischen Literatur*, *Acta Universitatis Carolinae-Philologica*, 3, 1964, 35—51. *Orientalia Pragensia* II.
8. G. v. Grunebaum, *Kritik und Dichtkunst. Studien zur arabischen Literaturgeschichte*. Wiesbaden, 1955. გვ. 20.
9. R. Jakobí, *Studien zur Poetik der altarabischen Qasida*, Wiesbaden, 1971. გვ. 2.
10. „ილარებულა როგორც ღღეს, ისე ძველად, რომ კაცი რომელმაც პირველად შეკრიბა ეს შეილი ლექსი და შეიტანა დამოუკიდებელ ანთოლოგიაში, იყო ვინმე პამბალი, წოდებული ალ-რაჰიადი (მთქმელი)“, წერს არაბური გვ. 16.
11. M. B. Alwan, *Is-Hammad the Collector of the Mu'allaqat?* IC, 45(1971, 263—265). I. Kister, *The Seven Odes. Some Notes on the Compilation of the Mu'allaqat*, RSO, 44(1963, 27—36.) შ. ალვანი კატეგორიულად უარყოფს პამბალის მიერ აღნიშნული კრებულის შედგენას. შეილი მუჰალაის შედგენის დროს, შემდგენლის ვინაობას, შედგენის მიზანსა და ცვლილებებს, რომელიც კრებულმა განიცადა, ახალ შუქს ჰფენს კისტერის გამოკვლევა. სხვადასხვა არაბულ წყაროში დაცული ცნობების სკრუპულოზური ანალიზის საფუძველზე იგი მიდის იმ დასკვნამდე, რომ მუჰალაკათი ცნობილი უნდა ყოფილიყო პამბალზე დიდი ხნით ადრე. განსაკუთრებით საინტერესოა ის ცნობა, რომელსაც შან მალაკალია ბრიტანეთის მუზეუმში დაცულ ამაღლ იზნ აბუ ქაჰირ ტაიფურის თხზულებაში „ქითაბ ალ-მანსურ ვა ლ-მანსურ“, საიდანაც ჩანს, რომ პირველადი კრებული შედგენილი ყოფილა ომაიანთა ღირსსტის (661—750) ფუქემდებლის ხალიფა მუჰიია იზნ აბუ სუფიანის (მარტაჟა 661-680 წწ) დროს.

12. I. K i s l e r, იქვე, გვ. 36. ებ
13. Th. N ö l d e k e, Beiträge zur Kenntniss der Poesie der alten Araber, Hano-
nover, 1864. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არაბულში ნაზმ ნიშნავს ასხმულ ანუ
წყობილ მარგალიტსა და ლექსს, პოეზიას. ხოლო ნასრ-დაბნეულ მარგალიტებს
და პროზას ერთდროულად.
14. Ch. L y a i l, Translations of Ancient Arabic Literature, London, 1930.
15. A r b e r r y, იქვე, გვ. 22.
16. О т б о р и ы е (როგორც ამას თარგმნის ე. კრაჩკოვსკი: И. Ю. Крачков-
ский и Арабская поэзия, Изд. соч. т. II, М. Л., 1956, გვ. 247.
თუმცა ლეგენდას, რომ მუალაყებს ქააბას ეკელღზე ჰქილებდნენ, როგორც ჩანს,
საფუძველი ჯერ არ გამოცლია. ცნობილი არაბი ლიტერატორი უმარ ფარუხი,
ეყრდნობა რა ნასირ ად-დინ ალ-ასადის გამოცელებას, აცხადებს: "საფუძველს
მოკლებული არ უნდა იყოს, რომ მუალაყებს იწერდნენ და ჰქილებდნენ ქააბაზე,
თანახმად უამრავი გადმოცემისა ("უმარ ფარუხი, თარგმ. ალ-ადაბ ალ-არაბი
ბაირუთი, 1965 წ. გვ. 75).
17. შუა საუკუნეების არაბი ფილოლოგები და კომენტატორები ხშირად აღნიშნა-
ვდნენ აზრთა სხვადასხვაობას ამა თუ იმ ბეითის მიკუთვნების გამო სათანადო
ავტორისადმი. ასე მაგ. იმრუ ლ-კაისის მუალაყის 49—52 ბეითებს არაბი ფი-
ლოლოგები (ალ-ასმა'ი. დაახლ. 740—63 წწ.: აბუ ჰანიფა ად-დინავარი (გარდ.
895 წ.) და იბნ კუთაბა (828—889 წ.) მიიწერდნენ თააბატა შარანს (VI ს).
ას-სუქქაბრის აზრით კი, იგი იმრუ ლ-კაისს ეკუთვნის და ჩართული აქვს მის
მუალაყაში. შემდეგ სხვებმა შეიტანეს. მაგ., ათ-თიბრიზი (13, 21) და მუ-
ჰამად ალ-ხატაბმა. შტრ. აშ-შანკიტი, — შარქალ-მუ'ალღათ ალ-ამრ ფა-
ახხარ კა'ილინა. ალ-კაპირა, 1938 წ. პიქრით, გვ. 57.
18. W. A h l w a r d t, Bemerkungen über die Aechtheit der alten arabischen
Gedichte, Greifswald, 1872.
19. D. S. M a r g o l i o u t h, The Origins of the Arabic Poetry, JRAS, 1925.
გვ. 417—449.
20. ტაჰა ჰუსაინ, ფი ლ-ადაბ ალ-ჯამილ, ალ-კაპირა, 1968-
(პირველი გამოცემა 1926 წ.).
21. შტრ. И. Ю. Крачковский и, Таха Хусейн о донсламской поэзии арабов и
его критики, Изд. соч. т. III. М.—Л., 1956. Arberry, დასახ. ნაშრომი, Дж. Т.,
Монроу, устный характер донсламской арабской поэзии, в: Арабская
средневековая культура и литература, М., 1978, გვ. 93—142.
22. A r b e r r y, იქვე, გვ. 230—245.
23. იქვე, გვ. 239.
24. იქვე, გვ. 241.
25. დას. ნაშრ. გვ. 125.
26. იქვე, გვ. 197.
27. K. V o l l e r s, Volkssprache und Schriftsprache im alten Arabien, Strassburg,
1906.
28. A r b e r r y, დას. ნაშრ. გვ. 241, Монроу დასახ. ნაშრ. გვ. 96. გ. ფონ გრიუ-
ნებაუმის აზრით, ჩრდილო არაბეთში ორი lingua franca (უნივერსალური ენის)
არსებობა უზრუნველყოფდა ურთიერთკავშირს. სხვადასხვა დიალექტზე მოლ-
აპარატზე ბედუინებს შორის. ერთი — ზეპირი ურთიერთობის. ქოველდლიური
კონტაქტების, ვაჭრობის ენა, რომელიც შესაძლოა პროზასაც ემსახურებოდა.
ეს იყო პოეზიის ცენტრების "ქალაქური" ენა. მეორე — სტილიზებული, გასა-
შუალებული ვარიანტი ჩრდილო და ცენტრალური რაიონების ბედუინთა მეტ-
ყველებისა იყო "მადალი"; კერძოდ, პოეზიის ენა. Г. Э. фон Грюнебаум, под-

იროდა არაბისკი ერთიანობა დონსლამსკი პერიოდი. პ: Основные черты арабско-мусульманской культуры. М., 1981 გვ. 20.

29. ამ თეორიის დახასიათება და მისი გამოყენების პერსპექტივებია ისლამურულ არაბული პოეზიის შესასწავლად იხ. Монроу, დას. ნაშრომი, გვ. 98—100.
30. ამდენად, დღესაც ძალაშია ე. კრაჩკოვსკის სიტყვები "Едва ли в настоящее время кто-нибудь из ученых сомневается, в том, что часть произведений так называемой донсламской поэзии подложна. Однако отсюда остается еще очень большой шаг до признания всей донсламской поэзии за позднюю подделку (И. Ю. Крачковский, დასახ. ნაშრომი გვ. 197.) (ხაზი ავტორისა).
31. W. Ahlwardt, Über Poesie und Poetik der Araber, Gotha, 1856, გვ. 30. სხვაგან აღნიშნავს, რომ იგი აღწერითია და არა ლირიული, Bemerkungen über die Aechtheit, გვ. 22. მონროუს აზრით (დასახ. ნაშრ. გვ. 126), ძვ. არაბული პოეზია ლირიულ-აღწერითი ხასიათისაა.
32. I. Lichtenstädt, A Modern Analysis of Arabic Poetry, IC. 15, 1941. გვ. 432.
33. E. Bräunlich, Versuch einer literargeschichtlichen Betrachtungsweise altarabischer Poesien, Der Islam, 24, 1937; 201—69, გვ. 244.
34. ლაიელის სიტყვით, "ძველი არაბული პოეზია არასოდეს ყოფილა ნარატიული და ირატორი აქვს მსგავსი ეპიკური ხასიათისა". იტ. R. Jacobi-ს მიხედვით. დასახ. ნაშრ. გვ. 207.
35. R. Jacobi — იქვე, გვ. 208—211.
36. ამ უკანასკნელ გარემოებას რ. იაკობი აღიარებს, მაგრამ იქვე განსაზღვრავს კასიდების ჟანრის შტაიგერის მიერ შემუშავებული პოეტის ძირითადი ცნებების მიხედვით. იქვე, გვ. 209.
37. აღმას, ან-ნაბილა აზ-ზუბაიანისა და აბიდ იბნ ალ-აბრასის მუალაჟათა ბეითები მითითებულია ათ-თიბრიზის მიხედვით. Ch. Lyall (ed) al-Tibrizī, A Commentary on Ten Ancient Arabian Poems. Calcutta, 1894. ზოლო დანარჩენები — აზ-ზაფჰანის მიხედვით. აზ-ზაფჰანი, ქითაბ შარჰ ალ-მუ'ალაჟათ, ას-საბ', მიყრა, 1315 წ. ჰიჯრით. ციფრი პოეტის სახელის შემდეგ აღნიშნავს ბეითის რიცხს. მაგალითებში უმეტესად გამოყენებულია აწკარდული თარგმანი.
38. შტრ. Н. Н. Пурцеладзе, К отражению социально-культурных превращений в поэтическом приеме создания образа в арабской поэзии, Arabische Sprache und Literatur im Wandel, Halle (Saale) 1979. გვ. 195—200.
39. შტრ. W. Fischer, Farb- und Formbezeichnungen in der Sprache der altarabischen Dichtung, Wiesbaden, 1965. გვ. 354. ერთდგომი შემთხვევა, როდესაც სხვა სიტყვას, „ჩრდილს“ უკავშირდება. აღნიშნული აქვს მასვე, იქვე. გვ. 355.
40. იქვე, გვ. 314.
41. აზ-ზაფჰანი, დასახ. ნაშრ. გვ. 37.
42. თ. ერისთავი, თავცეტხლას მიღმა-მთელი სამყარო. ლიტერატურული საქართველო 1978, 10 თებერვალი.
43. გრ. წერეთელი, ბერძნული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, ტფილისი, 1927 წ. გვ. 77.
44. Е. М. Мелетинский, «Эпда» и ранние формы эпоса, М., 1968, გვ. 117—119.

45. ზღრ. P. B. Гордезანი, Проблемы гомеровского эпоса, Тбилиси, 1979, გვ. 244.
46. W. Fischer, დასახ. ნაშრომი გვ. 316.
47. იქვე, გვ. 314.
48. იქვე, გვ. 316.
49. აზ-ზაჰანის აღნიშნული მოვლენა განხილული აქვს როგორც სინტაქსური ელიპსის (ჰაზფ) ერთ-ერთი სახეობა. იმავე რიგისა, როგორც მაგ., წინადადებაში ზმნის ან ნათესაობითი ბრუნვით განსაზღვრული სახელის გამოტოვება, როდესაც კონტექსტიდან ისედაც ცხადია მისი მნიშვნელობა (დასახ. ნაშრ. გვ. 18—21). ათ-თობრივი ანალოგიური ზედსართავების განმარტებისას მიუთითებს მათ საგნობრივ მნიშვნელობაზე (დასახ. ნაშრ. გვ. 54). ან აიგივებს ზედსართავს არსებითთან, ან ზედსართავის გვერდით ასახელებს ნაგულისხმევ არსებობას. იშვიათად შენიშნავს, რომ მოკვეცილია წინადადების რომელიმე წევრი (გვ. 34). საინტერესოა ალ-ანბარის კომენტარი ამ მოვლენის ევალიფიკაციის თვალსაზრისით. იგი მიიჩნევს, რომ ასეთ შემთხვევებში ზედსართავი ცვლის არსებითს, მას ამ უკანასკნელის ადგილი უკავია (შარ! ალ-მუ'ალაკა ტარაჰათა, კუსტანტინოპოლი, 1329 წ. პოქრით, გვ. 31—33). მართებული ჩანს მათ მიერ ამ მოვლენის ევალიფიკაცია როგორც სინტაქსური ელიპსისა, ოღონდ ერთ სიბრტყეზე განხილვა ამ მოვლენისა ელიპსის სხვა სახეებთან მიზანშეწონილი არ ჩანს, რადგან ამ შემთხვევაში ელიპსის სტილისტური ფუნქცია აკისრია, განსხვავებით მისი სხვა სახეებისაგან.
50. Th. Nöldeke ამასთან დაკავშირებით შენიშნავს: “ამ უკანასკნელი გარემოების გამო ნაციონალური არაბული ლექსიკონები უეიდურესობამდე იბერებოდა. Die semitische Sprachen, Leipzig, 1898, გვ. 58. აქედან მოარული წარმოდგენა იმის შესახებ, თითქოს არაბულში “აქლუმს”, სამი ათასი სინონიმი ჰქონდეს, “ხმალს”, ოთხასი და ა. შ. მაშინ; როდესაც ეს სიტყვები წარმოადგენდა ამა თუ იმ პოეტის მიერ საგნის თვისების აღნიშვნას და მხოლოდ გარკვეულ პოეტურ და არა ყოველგვარ, კონტექსტში მიუთითებენ ეს ზედსართავები არსებითს, არიან მისი რეპრეზენტატები.
51. О. Сениковский, Русский перевод ляхновской моаллаки, в: А. Кривский, Арабская литература в очерках и образах, М., 1911, 230—240, გვ. 232.
52. И. Ю. Крачковский, Арабская поэзия, Изб. соч., т. II, М.-Л. 1956, გვ. 253.
53. W. Fischer, დასახ. ნაშრ. გვ. 40.
54. Б. Я. Шндфар, Образная система арабской классической литературы, М., 1974, გვ. 21, 36.
55. И. Ю. Крачковский, იქვე.
56. I. Lichtenstädler, Das Nasīb der altarabischen Qasīde, Islamica, 5, 1932, 17—96.
57. W. Fischer, დასახ. ნაშრ. გვ. 20, რომელიც ამ საკითხს შედარებით ვრცლად ეხება. გამოკვლევაში “ფერისა და ფორმის აღნიშვნა ძველი არაბული პოეზიის ენაში”, იგი შეეცადა დაედგინა სემანტიკური ბუნება ფერისა და ფორმის აღნიშვნელ ზედსართავების საერთოდ, განურჩევლად იმისა. იზმარება ეს ზედსართავი სიმბოლოს სახით. თუ უბრალოდ მსაზღვრელის ფუნქციით. პირველი მას შიანია სტილით შეპირობებულ მაიკივებელ დახასიათებად და უწოდებს ხან მეტონიმას (გვ. 20), ხან ეპითეტს (გვ. 40), ხან შემცვლელ სიტყვას (Ersatzwort) (გვ. 41). იგი

არჩევს ნიშანთა (სიტყვათა) პრ-მარულ და სეკუნდარულ მნიშვნელობას ან სახელ-
წოდებას (Benennung), რაც, მისი სიტყვით, პოლისემიის საფუძველს წარმოად-
გენს. (მაგ., გერმ. სიტყვა Flügel ნიშნავდა „ფრთას“. ამ უკანასკნელთან მსგავ-
სების გამო მუსიკალურ ინსტრუმენტს — როიალსაც დაერქვა იგივე სახელი.
ამდენად Flügel-ის პრიმარული მნიშვნელობაა „ფრთა“, სეკუნდარული — „რო-
იალი“, ორივე მოქმედი და მყარი გერმანულში). მაგრამ ფიგერი სეკუნდარულ
მნიშვნელობად მიიჩნევს არა მხოლოდ პრიმარული მნიშვნელობის საფუძველ-
ზე აღმოცენებულ მყარ მეორად მნიშვნელობებს, არამედ ზედსართავთა იმ ნე-
ბისმიერი, არამყარი მნიშვნელობით ხმარებასაც, რასაც ადგილი აქვს არაბულ
პოეზიაში ზედსართავით არსებითის შენაცვლებისას. მაგ. ქაენ-ის პრიმარულ
მნიშვნელობად მიჩნეულია „ფერვანი, მქანე ფერის მქონე“, სეკუნდარულად —
„ინტენსიური შავი, თეთრი, მწვანე, ყუვისფერი“ (გვ. 30). სეკუნდარულად არის
მიჩნეული აგრეთვე ქაენ-ის სხვადასხვა სპორადული მნიშვნელობა, რასაც ის
იძენს სხვადასხვა პოეტურ კონტექსტში: „ჩამავალი მზე“, „ღლე“, „აუპრით-
შეფერილი ღოქი ან სათლი“, „მთის მწვერვალი“ (გვ. 31) და სხვა.

58. Н. М. Фильштинский, Арабская литература, сб. Литература восто-
ка в средние века, ч. II, М., 1970, გვ. 224.
59. მეტაფორული ზედსართავი, ჩვეულებრივ, ძალიან იშვიათად გვხვდება სხვა ზე-
დსართავთა რიგში (შდრ. R. Jacobi, დასახ. ნაშრ. გვ. 149—150).
60. უფრო დაწვრილებით ამ საკითხს ეხებით Н. Н. Пурцеладзе, К пониманию
одной особенности семантики доисламской поэзии арабов, Problemy
Literatur Orientalnich, Warszawa, 1974, გვ. 131—141 და სიმბოლო-მუა-
ლაკათში, აღმოსავლეთმცოდნეობა, თსუ შრომები, ტ. 186, გვ. 99—115.
61. შდრ: Н. Н. Пурцеладзе, К пониманию поэтического символа у Абу
Нуваса, Семитские языки, вып. 2, ч. 2, М., 1965, გვ. 645—656.
62. ამგვარად ნახშიარი ზედსართავები გვხვდება ყურანში, „ათას ერთი ღამის“ იმ ნა-
წილებში, რომელსაც გარითმული პროზით არის შესრულებული, ალ-ჰარიის
„მაკამებას“, აბუ ლ-ალა ალ-მაარის „რისნალთ ალ-ლუფრან“-ში და სხვ.
63. ამ პრობლემის სხვადასხვა ასპექტი განხილულია უკანასკნელ წლებში გამოქვეყ-
ნებულ ნაშრომებში: რ. იაკობი, დასახ. ნაშრ., ბ. შიდფარი, დასახ. ნაშრომი,
ფილშტინსკი (И. М. Фильштинский, Арабская литература в средние
века, М., 1978), კუდელინი (А. Б. Куделин, Средневековая арабская поэ-
тика, М., 1983).
64. ქითბ ალფ ლაღლათინ ვა ლაღლათინ, ალ-ამირა ალ-ტუმანიია, ტ. III., 1358 წ.
პირით, გვ. 39.
65. იმრუ ლ-კას, დივან, ბაღრუთ, თარღის გარეშე, გვ. 170.
66. И. Ю. Крачковский, Абу-л-Фарадж ал-Ба'Ва Дамасский, М., 1914,
გვ. 156, 157.
67. Г. В. Рамишвили, Языкознание в кругу наук о человеке, Вопросы фи-
лософии, 6, М., 1981.
68. И. Ю. Крачковский, Арабская поэзия, Изб. соч., т. II, გვ. 258.
69. შდრ: «Она покажет... свои стройные белые руки девиственницы, которые
так свежи, что вырастили зелень в пустыне» (Шидфар, დასახ. ნაშრ.
გვ. 16), ან «Ты руки свои бы открыла мне белые, живые, как вешняя эта
долина» (Арабская поэзия средних веков, М., 1975, გვ. 54, перевод
А. Ревича). შდრ. აგრეთვე — «Она покажет тебе руки—ветви пальмы»,
Аравийская старина, М., 1983, გვ. 52, თარგმანი ა. ა. დოღინანასი. ზოგ

- თარგმანი ეს აღვილი მართებული არის გაცემული. შტრ. მაგ. Arberry. დასახ. ნაშრ. გვ. 204. ასევე ფრანგულ თარგმანში Jacques Berque-სა. Les dix grandes odes arabes de l'Andalous, Paris. 1979, გვ. 78.
70. Arab and Persian in the golden age, გვ. 65.
71. Памятники арабской поэзии, гл. 95, а. რევიჩის თარგმანი. იგივე ადგილი ზუსტად არის გაცემული და გადმოტანილი სენიოვის აღრიცხვით თარგმანში. დასახ. ნაშრ. გვ. 234.
72. შტრ. ქება მეორე. ქებათა-ქება. თარგმანი ზ. კიკნაძისა, "არმაღანი", თბილისი, 1965 წ. გვ. 67.
73. М. Э. Матвее, Древнеегипетские мифы. М.,-Л., 1956 г., გვ. 47.
74. იქვე, გვ. 162.
75. როგორც ამას აღნიშნავს ჟ. არბერი, შეიძლება მუალაჟის ერთ-ერთი საუკეთესო თარგმანის ავტორი ინგლისურ ენაზე. დასახ. ნაშრომი, გვ. 253.
76. Мокроу, დას. ნაშრომი, გვ. 104.
77. შტრ. А. Крыжский, Арабская литература в очерках и образцах, М., 1911, გვ. 320—21 და R. Nicholson, A. Literary History of the Arabs. Cambridge, 1962 გვ. 103.
78. ალაზნარი, დასახ. ნაშრომი.
79. აზ-ზაფიანი დასახ. ნაშრომი.
80. ათ-თიბრიზი — დასახ. ნაშრომი.
81. აქმად ალაზნარი აზ-ზაფიანი, დასახ. ნაშრომი.
82. ქასან ას-სანდუბი, შარჰილენ იბრი ლ-კაეს, ბაჰრუთ, 1982
72. შტრ. ქება მეორე. ქებათა-ქება. თარგმანი ზ. კიკნაძისა, "არმაღანი", თბილისი, გვ. 253.
83. ბოგრაფიული ცნობები იბრი ლ-კაისისა და სხვა პოეტების შესახებ ამოღებულია აზ-ზაფიანის, ათ-თიბრიზის, უმარ ქარაჟის, რ. ნიკოლსონის და პანანა ალ-ქაზურის დასახ. ნაშრომებიდან.

იბრუ ლ-კაისი

71. შენერდით — ტექსტში ეს სიტყვა ორობითი ბრუნვის ფორმითაა წარმოდგენილი. კომენტატორის (აზ-ზაფიანი, გვ. 2) სიტყვით, აქ პოეტი მიმართავს თავის ორ თანამგზავს, შეიძლება ერთიც იგიულისმგებოდეს, რადგან პოეზიის ენაში დასაშვებია ორობითის მხოლოდობით რიცხვის მნიშვნელობით ხმარება.
- 1—2. აღდაზული, პავშალი, თუღიპი, აღმეკრა — ადგილის სხეულებია აქ მისი კვალი ჟერარ გამქრალა, რადგან არავის დაქარბორია აღაგალაჟ კეიშას ღარავდა — ერთ-ერთი ას-სნით, კვალი არ ქრებოდა, რადგან, როგორც ერთი, მაგ. სამხრეთის, ქარი (არავი) მას მიწას გადაფარებდა, საბრძანბრო, ჩრდილოეთის ქარი (ქარბორია) კვალს მიწას ატოლდა (აზ-ზაფიანი, გვ. 3).
- 3—4. ეს ბეთები თარგმნილია ათ-თიბრიზის მიხედვით. აზ-ზაფიანისთან არ არის.
3. გორვალის შავი მარცვლები — ტექსტშია ძილქილი (ათ-თიბრიზი გვ. 3. ან კილქილი (ას-სანდუბი, გვ. 144), რაც ას-სანდუბის მიხედვით არის შეყნარე შავი სურნელოვანი მარცვლებით. ეს უნდა იყოს Piper nigrum — საბასულხან ორბელიანთან — მეორეაღა, დილექტებში — გორვალა (ა. მაყაშვილი, ბოტანიკური ლექსიკონი, თბილისი, 1960 წ. გვ. 58)
- ბ 2 შერანგი — კოლოქინთი, cucumis colocynthis. მაგარნაქუქიანი მწარე ნაყოფია, რომლის სიმწარე აღმაიანს ცრემლს ადენს.

შენიშვნებში ც. ფრები 1, 2, 3 და ა. შ. აღნიშნავს ბეთის რიცხს.

7. უმ ალ-უვაიჩისი და უმ არ-რაბაბი — ქალის სახელებია. შანა-ლი — ადგილის სახელია.
- 10—12. დარათ ჟულჟული — ტბის სახელია. ძველი არაბი რაიების გადმოცემით, აქ მოხსენებულია შემდეგი ეპიზოდი: იმრუ ლ-კაისი ეტრფოდა უნაიზას, ბიძამისის ასულს, მაგრამ ვერ შეძლო მასთან შეხვედრა და ურთიერთობის დამყარება და აი, როდესაც ტომი გზად გაემართა, ტბასთან შეყოვნებულ ქალიშვილებს, რომელთა შორის უნაიზაც იყო, იმრუ ლ-კაისი წამოეწია და სამოსი დაუმაღა. ამასობაში ისინი ტომს ჩამორჩნენ და მოშვიდათ. იმრუ ლ-კაისმა მათ თავისი აქლემი დაუტოლა და გაუმასპინძლდა. უნაიზა იძულებული გახდა თავისი ტახტრევანით წაეყვანა იმრუ ლ-კაისი (მდრ. აზ-ზაუზანი, გვ. 2).
19. ფატიმა — ქალის სახელია: ზოგიერთი კომენტატორის სიტყვით, იგი უნაიზას სახელია, ხოლო უნაიზა ლაიზა (ზედსახელი); სხვების აზრით, უნაიზა და ფატიმა სხვადასხვა ქალის სახელებია (აზ-ზაუზანი, გვ. 9).
23. ბეკრი ყოფილა მზეთუნახავი — სიტყვასიტყვით „კერვის კვერცხი“. აზ-ზაუზანის სიტყვით, აქ იგულისხმება ქალი თავდაცული—კვერცხით მთელი, ე. ი. ქალწული, ან ქალი, რომელიც გარეთ არ გამოდის (მზეთუნახავი) და დაცულია როგორც კვერცხი დედის ბუდეში, ან ისეთივე წმინდა ფერის მქონე, — როგორც აქვს სირაქლემას კვერცხს, რომლის „სითეთრეს ოდნავი სიყვითლე ურგვია“ (მდრ. სპილრძელისფერი — ნ. ფ.) (აზ-ზაუზანი, გვ. 11). ჩაკეტილი, დამალული ქალი, რომელიც არ ეჩვენება მზეს, არც ხალხს“ (ათ-თიბრიზი, გვ. 13).
25. ვიშაპი — თვალ-მარგალიტით მორთული ტყავის სარტყელი ქალისა, რომელსაც მხარზე გადაჰყავდნენ ისე, რომ მისი ბოლოები წელზე შეკრულიყო. თვალნი და მარგალიტები ერთმანეთისაგან ოქროს ვარაყით, მარჯნით ან სხვა რაიმეთი იყო გამოყოფილი.
32. ოტოლი პირმშო (ნიჟარისა) სპილოს ძეღის ფერის — მარგალიტი.
33. ვაჭრა — ნადირთ მდიდარი ადგილი მექის და მედინის შორის.
37. წვივი ლერწამი, ნახარებ (პალმის ჩეროში) — აქ პაპირუსის ლერწმის ღერო იგულისხმება. ჩრდილში ნაზარდი პაპირუსი ფერით წმინდა და მშვენიერია.
38. არიმოსეის სადა სამოსში — ეს იმას ნიშნავს, რომ იგი მაღალი წრის, ნებიერი ქალია, რომელსაც დილით შეუძლოა დიდხანს იძინოს, არავის ემსახუროს. საშინაო სამოსში გამოწყობილი და პირიქით, მას ემსახურებიან (აზ-ზაუზანი, გვ. 17).
39. სალუქი, დაუკოჟრავი — თითებს აღნიშნავს. ზაბი — ადგილის სახელია. თამრინდის ხის წვირები — წვრილია და სწორი — ჰგავს თითებს.
45. შეყოვნებული, გრძელი ლამე, რომელსაც აქ პოეტი გაზმორებისას გაჰიმნულ ცხოველს აღარებს, არაბულ პოეზიაში მკმუნვარე და უძილო ღამის სინონიმია. ძილგატეხილს ეჩვენება, რომ ვარსკვლავები ადგილს არ იცვლიან.
47. მახზული — მთის სახელია.
- 49—52 — ამ ბეიტებს ზოგიერთი არაბი ფილოლოგი სხვა პოეტს, თააბატა შარანს (VI ს.) მიაწერს (მდრ. აზ-ზაუზანი, გვ. 21).
50. ვადი — მშრალი კალაოტი, რომელიც ივსება ზამთრის წვიმების დროს.

53. მხეტამბორკავი, ბალანჭოკლე, ახოვანი, თავდაშხ-
მელი, უკუმქცევი, შემტევი, უკანდამხევი, ქურანი,
ხმელ-ხმელი, ფიცხი, მკვირცხლი, მკერდგანიერი — აქ
იგულისხმება ცხენი, რომელსაც პოეტი აღწერს ისე, რომ მის სახელს არ
ასახელებს.
55. ზეგარდმოვლენილი — აქ, კომენტატორთა სიტყვით, იგულისხმება
წვიმა, რომელიც სხტება ლოდზე, ან კაცი, რომელიც სხტება სიხ ლოდ-
ზე დაქდობისას (აზ-ზაფხანი, გვ. 24), ან ფრინველი, ან ნაკადული (ათ-თი-
ბრიზი, გვ. 22).
62. საპატარძლოს ნელსაცხებლის ლოდი — სიძი ქვაა, რომელ-
ზედაც ნელსაცხებელსა თუ სხვა რაშეს ნაყუვენ.
64. დეკარი — ლოდა, რომელსაც წარმართი არაბები აღმართავდნენ ვითარცა
კერპს და გარს უვლიდნენ როგორც ქაბას, როდესაც ქაბასაგან მოშორებით
იმყოფებოდნენ.
65. იამანური მარგალიტი — თეთრია და კიდეები შავი აქვს, როგორც
თეთრ ქერცოკს, რომელსაც შავი ფეხები და შავი ყბები აქვს, ბიძე ბის
ნე ბიერა — სიტყვა-სიტყვით ტექსტშია — „ბიზი, რომელსაც ტომში ჰყავს
ბიძეები ღედისა და ბიძეები მამის მხრიდან“. ასეთი ბავშვის ყელსაბაში უფრო
დიდი იყო, ვიდრე სხვებისა.
73. დარიჯი და ალა-ზიბი — ადგილის სახელებია.
74. კატანი, ას-სითარი და მაზბელი — მთებია, რომელთა შორის დი-
დი მანძილია (აზ-ზაფხანი, გვ. 31).
75. ჩანაპბელი — ხის ჩიშია. ქუთაიფა — ადგილის სახელია.
77. თამა — სოფლის სახელია.
78. საბირი — მთის სახელია.
80. დამარგული, გუდიანი, იამანელი — აქ ვაჟარს აღნიშნავს.

ტარაშა

1. ხავლა — ქალის სახელია, საჰმადი — ადგილის სახელია.
  2. მალიქიური — მალიქის ტომისა, ტექსტშია მალიქია, რაც შეიძლება
გავიგოთ როგორც მალიქიური, ისე მალიქელი. აქ, აზ-ზაფხან-ის სიტყვით
(გვ. 36), იგულისხმება მალიქიანნი — ქალბის ტომის ერთ-ერთი გვარი. ხოლო
ათ-თიბრიზის აზრით (გვ. 35), აქ იგულისხმება გარკვეული პაროვნება მალიქ
იზნ სად იზნ ღუბაისა. ალ-ანბარი ორივე შესაძლებლობას უშევს (გვ. 25). სხვა-
დასხვა თარგმანში ეს სიტყვა სხვადასხვაგვარად არის გაგებულნი. ზოგთარგმანში,
(მაგ. ხოლმოგოროვი, იხ. А. Крымский, История арабской литературы в
оперках и образах, М., 1911, გვ. 182, დოლინინა (გვ. 29), გაგებულა,
როგორც „მალიქიელი ქალი“, პოეტის სატრფო — («палакити мои мели-
ки»). ასე ესმის იგი აზ-ზაფხანის. ზოგ თარგმანშია — როგორც ტაბტრე-
ნები მალიქიელთა ან მალიქიელის აქლემებისა (The litters of the maliki
camels, არბერი, გვ. 83 და ბეიტსონი, გვ. 143). ჩვენ ამ უკანასკნელ გაგებას
ვემხრობით. იგივე აზ-ზაფხანი აქვე აღნიშნავს, რომ პოეტი „აქლემებსა და
მათზე ტაბტრევენებს აღარებს დიდ ხომალდებს“ (შაბბაჲა ლ-იბილა ჟა'ალაჲჲჲ
8. მუალეები

ლაშქვლიყა ბის-სეფენა ლ-¹ზაში. ასევეა სხვა კომენტარებშიც (თ.თ.ბ. რაზი, გვ. 30, აღმზარბი, გვ. 25).

ადგილი — ბარჩენში მცხოვრები ცოლის სახელია, რომელიც — კაცის სახელია, რომელიც ადვლის ტონს ეყვითლება. ზოგჯერაც ცნობით, იგი სხვა ტომადან ყოფილა (აზ-ზაზანი, გვ. 26).

ფაიადი — ერთგვარი თამაში. ქვეშეში ჩაფლავებს იოზე სავანს. გერე ქვამის შუახე ყოფენ და მოთამაშებ ენდა გამოცნობს. რომელ ნახევარშია ჩაფლული სავანი.

6. არაქი — შარალი ბეჩქია. აქ პოეტი სატრფოს, მის ყელს არაქ-საქენ ყელ-გაწვდილ. ყელმოღერებულ ნაპირს აღარებს.

6—7. ნორჩი, მუქუხეება, წამოჩიტილი — ნორჩ ნაპირს ან ქუტყეს, ნურს აღნიშნავს, რაც თავის მხრივ ღამაში ასეღის, სატრფოს მეტა-ფორაა.

9. საღებავი არ გადასცლია — არაბი ქალები ქველ-ო იღებოდნენ ტუჩებსა და ღრძილებს, რომ კბილებს უფრო თეთრი გამოეჩინათ.

11—37. მოხრილი, მალეშსაბოლი, ხვადისდარი, მკერდარი, ეღალწვერიანი, ქედმოუღრკეველი, აღერებული, გრძელ-კისერა, მთროღვარე, მკერცხელი, მარდი, მკერდარი, ნახოტიარი — ამ ზედსართავებში აღწერილია აქლები, რომლის სახელიც აქ არ მოიხსენიება.

12. ბერჯული — ჭრელი ქსოვილის სამოსი.

13. ლონის დარს — ლონი „მამალ აქლემს“ ჰქვია (სულხან-საბა ორბელიანი, „სიტყვის კონა“, თბილისი, 1919, გვ. 35).

15. სმირი წვიმებით გაეღწნთილი — იგულისხმება ვადი — ხევი, მღი-ნარის შშრალი კალაოტი, ველი.

16. სტეფოთელილი და წითური — იგულისხმება მამალი აქლემი, ლონი.

23. რუმელი — ბოზნტიერი, ბერძნული.

26. მადალი, ამოხნეკილი — აქლემის კეზი.

29. დიქლა — მდ. ტაგრისი.

31. შამერი — სირიელი (შამი — სირია). ნატრი — საქონლის გამოყვანილი, მოთარბებული ტყავი.

33. შეშლოთებული, ნუკრანი — შველი, ქურციკი.

35. პაქლი — აფილის სახელია.

42. ვაზა ხევისუხეებს ეკისახლები, დამინებული — ხეგ-ხევეებში, მოფარებულ აფილას მშობარა ბედუნი სახლებოლა, რომელსაც მტრისაც ეზინოდა და სტუმრისაც.

48. ვარსკვლავებრივით (სახე) ნათელი — აზ-ზაზანის სიტყვით (გვ. 21), აქ სმირი ვარიანტი დასაშვებია. თეთრი პირიკიანს მქონე — ანუ კეთილ-შოილი ჩამომავლობის ადამიანი, თავისუფალი იუდის ბერ ნაშობი, რომელმაც მას თავისი კანის ფერი გადასცა და არა მონაქალის, მკეველის შვილი. ან უმწიკლო რეპუტაციის (პირნათელი) ადამიანი, რომელსაც სირცხვილი არ ექამია და ამის გამო ფერი არ უცვლია; ან თეთრშებლა, საღ-ო ცხენი-ვით ცნობილი და სახელგანთქმული კაცი.

54. მიწის შვილნი — უპოვარი და გლანკნი, ბინადარი ტყავის ფარის სარაფადრისა — მღიდრები და გავლენიანი ადამიანები.

59. წითელი — იგულისხმება ღვინო.

60. წინაფეხებში ოღრეკილი — ცხენი.
69. ეურტი იბნ მახადი — მამაკაცის, ტარაფას ძმის სახელია. ზოგიერთ ევრსიაში (მაგ. ათ-თიბრიზი, გვ. 46 და ალ-ანბარი, გვ. 102) — აბადი. გაღმოცემის თანახმად, „ტარაფასა და მის ძმას ჰყავდათ აქლემები, ერთ ღლეს ერთი მწყემსავად, მეორე ღლეს — მეორე. ტარაფა რომ მოსულა, ძმას უთქვამს — უგულისყურად რატომ ეკიდები აქლემებს, ხომ არ გგონია, ვინმემ რომ წაიყვანოს, შენი ლექსები დაგიბრუნებსო. ტარაფას მიუგია, — სულ აღარ მოვალ და ნახე, ლექსებმა თუ არ დამიბრუნოსო, მიუტოვებია აქლემები და მართლაც, ისინი მეზობელ ბედუინს წაუყვანია“. ერთ-ერთი ევრსიის თანახმად, ეს აქლემები მახადისა ყოფილა. „ტარაფას თავისი ბიძაშვილის, მალიქისათვის უთხოვია, მის მოძებნაში დამეხმარეო, იმას კი გაუღამდავს და უთქვამს, დაუღევრად ეძებ, თავს არ იწყუხებო“ (ათ-თიბრიზი, 46). ეს და შემდეგი ბეითები წარმოადგენს ტარაფას მიერ თავის მართლებას ამ ინციდენტის გამო.
79. დარლადი — მთის სახელია.
80. კაის იბნ ხალიდი, ამრ იბნ მარსადი — მდიდარი და მრავალშვილიანი, გავლენიანი თანამოძმენი ყოფილან ტარაფასი. ერთ-ერთი ევრსიის თანახმად, ამრ იბნ მარსადი ტარაფას ბიძაშვილი ყოფილა, რომლის შვილებსა და შვილიშვილებს მისთვის ათ-ათი აქლემი უწილადებოდათ, და ასე ტარაფას ასი აქლემი შეუგროვებია (ათ-თიბრიზი, გვ. 48, ალ-ანბარი, გვ. 112—113).
101. ევითელი, გამომწვარი — სათამაშო ისარი გამომწვარი ძელისა: ამ ბეითში საუბარია მაისირის ისრებზე. მაისირი აზარტული თამაში იყო ბედუინებში. მამაკაცები ყიდულობდნენ აქლემს, დაკლავდნენ, გაყოფდნენ 10 ან 28 ნაწილად. მოთამაშენი გამომწვარი ძელის ისრებს ჩაყრიდნენ ტომარაში და რიგ-რიგობით ამოიღებდნენ. ვისი ისარიც აქლემის რაიმე ნაწილს მოიგებდა, აქლემის საფასურს არ იხდიდა, ხოლო წაგებული აქლემის საფასურს იხდიდნენ მთლიანად. ტარაფა აქ თავის ხელგაშლილობას აღწერს, როგორ უთმობდა თავის მოგებას უიღბლო მოთამაშეს.
- 104—105-ე ბეითები — აზ-ზაფანის ტექსტში არ არის. თარგმნილია ათ-თიბრიზის მიხედვით. ზოგიერთი გაღმოცემის თანახმად, იგი ეკუთვნის ისლამამდელ პოეტს ადი იბნ ზეიდს (ათ-თიბრიზი, გვ. 52).

ზუჰაირი

1. უმ აფფი — პოეტის სატრფოს სახელია. ალ-მუთასალიში, ალ-დაროჯი — ადგილის სახელებია.
2. (არ)-რაქშათანი — ადგილის სახელია.
6. მის სამეფო ფელს გაზაფხულისას — მომთაბარე არებები წელიწადის დროის მიხედვით იცვლიდნენ იალალსა და ადგილ-სამყოფელს. ისლამამდელ პოეზიასა და, საერთოდ, კასიდებში, ჩვეულებრივ, სწორედ გაზაფხულის პერიოდებზელი სადგომი, კარვის ნაშთებია ხოლმე აღწერილი.
7. ჟურსუმი — წყლის სახელია.
8. ალ-კინანი — ბორცვია. ახსნილთუ აქრძალულ (ყამთა) — აკრძალული ან წმინდა (პარამ) ეწოდება იმ თევებს (მთეარის კალენდრის I, VII, XI, XII თევებს), როდესაც ადამით აკრძალული იყო მტრულ პოქ-

მედება. და სისხლისღვრა. „ახსნილი“ (პაღლ) ნებადართული — ღანაჩენი

თვეებია, როდესაც ეს აერძალა აღარ მოქმედებდა.

10. ას-სუ ბანი — ზეგანია.

11. ეადი რ-რასი — ვადის, მდინარის მშრალი კალაპოტის სახელია.

14. დაადღეს კვერთხი — კვერთხის დაღდება განერების მუწყებელია.

15. კაინური — კაინის ტომისა, სხვა ინტერპრეტაციით აქ „კაინი“ („კაინ“ ხელოსანთა ოსტატი) ოსტატურად ნაშლავს, კერძოდ, ოსტატურად ნაბლავ უნაგირს აღნიშნავს (აბ-ზავზანი, გვ. 63.).

16. ვეიცავ წმიდა სახლს — იგულისხმება ქააბა. მეტეორული წარმოშობის შვიი ქვა და ტაძარი მექაში, რომელიც ჭერ კიდევ წარმართობის დროს წმიდა ადგილად იქნა მიჩნეული არაბთა მიერ.

17. ორი უფალი — იგულისხმება ჰარიზ იბნ ს-ბანი და ჰარის იბნ აჯფი, რომელთაც ეძღვნება ეს ზოტბა. ის პირები, რომელთაც აბსისა და ზუბიანის ტომი დააზავს ე. წ. „დაპისისა და ღაბრას“, ან „რომოდნოვანი ომის“ შემდეგ და იყისრეს მოკლულთა სისხლის გამოსაღები, თემცა თვითონ არავის სისხლი არ ემართათ.

18. ჟქეეს მანშიმის ნელსაცხებელი — ე. ი. და-ხოცენ. მანშიმი ნელსაცხებით მოვაქრე ქალის სახელია. ეს გამოთქმა ანდლზად იქცა, რადგან ის, ვინც მისი ნელსაცხებელი იხმარა, ბრძოლაში დაიღუპა (აბ-ზავზანი, გვ. 63).

21. შაადის ტომი — შაად იბნ ადნანი ითვლება ფუჟემდებლად ნიზარის ტომისა, რომელსაც ეკუთვნოდნენ ზემოხსენებული (იხ. განმარტება 17) პარიმი და ჰარისა.

22. სისხლით მოვალე ვინც არ არის, ის რომ არ იცებს (მდრ. შენიშენი, 17).

27. თუმცა წიგნში ჩაიბნინება — იგულისხმება ბელისწყობის წიგნს, სადაც, არაბთა რწმენით, ჩაიბნინება ადამიანის ყოველგვარი საქმე. კეთილი თუ ბოროტი, რათა განკითხვის დღეს ყოველივე მოეკეთოს.

31. აჰმარადი — აჰმარი ადრის ტომიდან. აჰმარ, რაც აქ „წითურს“ ნიშნავს, ზედსახელია კუდარ იბნ სადაფისა, რომელსაც „აქლუმის დამკვლელსაც“ უწოდებენ. აქ იგულისხმება უპყველესი ბედუნური ლეგენდა სამუდის ტომის დაღუპვის შესახებ, რაც ყურანშიც არის. თქმულების თანახმად, ღმერთმა ძველ არაბულ ტომს, სამუდს მოეცლინა წინასწარმეტყველი სალიმი, რომელიც ერთდმერთიანობას ქადაგებდა. მან თან მოიყვანა წმინდა აქლუმი და ბრძანა, რომ გაფრთხილებოდნენ. მაგრამ კუდარ იბნ სადაფმა აქლუმი დაჟღა, რისთვისაც სამუდის ტომი ღმერთმა აღჯავაზარ საგან მიწისა. შუასაუკუნეების არაბი ფილოლოგის ალ-ასმანის აზრით, ზუბარს აქ შეეცდომა მოსდის, როდესაც აჰმარს ადრის ტომელად მიიჩნევს, რადგან ხანაშელილეში იგი სამუდის ტომიდან იყო. იბნ იაზიდის აზრით, ეს შეცდომა არ არის, რადგან სამუდის ტომს უკანასკნელ ადგელები ეწოდება, ხოლო ადრის ტომს — პირველი ადგელები და ასევეა ეს ყურანშიც (მდრ. ათ-თობრიზი, გვ. 61).

33. ჰუსაინ იბნ დამდამი — შერას ტომელი ყოფილა. იგი უარს ამბობდა დაზავებაზე და, როდესაც დასაზავებლად შეიყარნენ, მან ერთ-ერთი შეიპყრო, შეკრა და მოკლა.

36. აფთრის დედას ჩაემუხლა, ჩასაფრებოდა — აფთრის დედა აქ სიკვდილს, ბელისწყობის ნიშნავს.

46. ო. გაბეზრდება ის უეშველად — ტექსტშია — „მაბა. ნემც გყავს“,

- რაც აზ-ზაჰნანის სიტყვით (გვ. 70), უხეში გამოთქმაა. ნიშნავს ნაბიჯვარს. მაგრამ აქ იხმარება მნიშვნელობით „უთუოდ, უპიკველად, აუცილებლად“
55. მას, ვინც უარყოფს შუბის ბოლოს, ვალად ედება, რომ წვერწამახულ შუბის წვეტსაც დაემორჩილოს — გადმოცემით, როდესაც არაბთა ორი რაზმი შესვლებოდა ერთმანეთს, შუბს ბოლოთი გადაატრიალებდნენ დაზავების ნიშნად. თუ ვერ დაზავდებოდნენ, შუბს წვეტით გადმოაბრუნებდნენ და წვეტით ელვტდნენ ერთმანეთს (აზ-ზაჰნანი, გვ. 81).

ლ ა გ ი ლ ი

1. მინა — ადგილის სახელია ნეჭდში. ღველი, რიქამი — ბორცვებია.
2. არ-რიანი — ბორცვია.
3. (ყამნი) ახსნილნი... დი აკრძალულნი — (მღრ. განმარტება ზუპირი, 8).
4. მგრგვინავი — აქ საადრო ღრუბელია.
6. ინლაუ — მცენარეა.
7. თვალფართონი — აქ ფურიერმნი.
10. მყარნი, მარადიულნი — აქ ლოდები იგულისხმება.
11. ხანდაკე ბილა დარჩენილა, რტონისუშამის — ბედუინები კარავს ირგვლივ თხრილს ავლებდნენ, რომ წვიმის წყალი შიგ ჩაწრეტილყო და კარავში არ შეედწია. სუშამი კი ერთგვარი მცენარეა ძირს დაზნექილი ბალახოვანი ტოტებით, რომელსაც კარავს ირგვლივ შემოაწყობდნენ წყლისაგან დასაცავად. ზემოდან აწყობდნენ მას კარავსა და რძის ტიკებზეც, რათა სიციხისაგან დაეცათ (მღრ. ათ-თიბრიზი, გვ. 75, აზ-ზაჰნანი, გვ. 76).
14. თუდიკი — ადგილის სახელია, ვაჭრა — ნადირით მდიდარი ადგილი მექასა და მედინას შორის. ოღერსიანად რომ უმზერენ თეთრ ნუკრებს თვისას — აზ-ზაჰნანის მიხედვით (გვ. 77), ფურიერმებს, შვლებს ყველაზე უფრო ღამაში თვალები მაშინ აქვთ, როდესაც თავიანთ ნუკრებს უცქერიან აღერსიანად. და პოეტი სწორედ მათ ადარებს ტახტრუვანში თავმეფარებულ ქალებს, რომელთაც ასეთივე ღამაში თვალები აქვთ.
15. ბიშა — ერთ-ერთი ვადის (მდინარის გამშრალი კალაოტის) სახელია (აზ-ზაჰნანი, გვ. 80).
16. ნავარი — ქალის, პოეტის სატრფოს სახელია.
- 17—19. ფაიდა, სავაიკი, ვიხაფილ-კაპრი, ტილხამა — ადგილის სახელებია. მურელი — მურა ერთ-ერთი არაბული ტომის სახელი იყო.
18. მუპაჩირი, ფარდა — გორაკებია.
19. თუ გაუყვი იამანისკენ — სხვადასხვა თარგმანები ამ ადგილის სხვადასხვა გაგებას იძლევიან. ინგლისურ თარგმანებში ეს ადგილი გაგებულია როგორც „წვილა, გაუხვია მარჯვნივ“ მღრ. If she fares to the wright (არბერი, 143) ან if she bears-right (ბეტიონი, 162); რუსულ თარგმანებში, „როგორც წვილა იამანისაკენ“ «Если она переключалась к границам Племени» (სერგოვსკი, გვ. 235), «Караван... направился в Племени» (რევიჩი, გვ. 95), «Племен дал приют» (დოლინინა, გვ. 41). ამ ადგილის სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაციის საფუძველს, როგორც ჩანს, წარმოადგენს თვით კომენტატორთა შრომები. ტექსტშია „იამანა“. რასაც აზ-ზაჰნანი განმარტავს როგორც „წვილა იამანისაკენ“, ამავე რიგის სხვა ზმნების ანალოგიით „არავა

-- წავიდა ერავს, ახმაჲა — წავიდა ზა-ღას (გვ. 79). ათ-თიბრიზი იძლევა ორ მნიშვნელობას: 1. წავიდა იამანს და 2. გაუხვია მარჯენივ (ახაზათ ზნთა ლამაჲან), (გვ. 72). ჩვენის აზრით, აქ უპირატესობა უნდა მიეცეს სწორედ პირველ მნიშვნელობას (წავიდა იამანს), რადგან კასილის ერთ-ერთი მყარი, მუღმივი მოტევი არა-ის ადგილებზე ჩამოთვლა ნასიბში. სადაც პოეტმა ხელებოდა სატრფოს, ან ჩამოთვლა, იმ სავარაუდოდ ადგილებს, სადაც შეიძლება იმ ყოფილიყო მათი გახსოვების შემდეგ! ასეა ეს ანთარასთან, ქა-რის იბნ ჰილიზასა და სხვ. (მდრ. აგრეთვე რ. იაკობი, ღასაბ. ნაშრომი, გვ. 22—23).

19—21. პოეტმა ამ ბე-თებში მეორე პირით საკუთარ თავს მიმართავს:

22. ქ ა ნ ე გ ა მ ო ც ლ ი ლ ი — აქ აქვს იგულისხმება, რომელსაც 33-ე ბეითამდე აღწერს პოეტი. ისე, რომ მის სახელს არსად იხსენებებს, აღარებს რა მის სწრაფ სიბილეს — წყაროსაკენ გაქანებული მოწყურებული კანჭარე-ბისა და დამფრთხალი ფურიერმის თავაწყვეტილ სრბოლას.

24. ო ქ რ ო ს ფ ე რ ი — აქ ღრუბელია.

25. თ ე თ რ გ ა ვ ი ა ნ ი — აქ ულაცი კანჭარი.

27. ს ა ლ ა ბ უ თ ი — ადგილის სახელია.

28. ჟ უ მ ა დ ა — მუსლიმური კალენდრის V და VI თვეები. აქ, აზ-ზაფხანის სი-ცყით, ზამთარი იგულისხმება (აზ-ზაფხანი, 81).

38. რ უ ზ ნ ი, მ ო მ ჰ ო ვ ე ბ ე ლ ნ ი — აქ, კომენტატორის სიტყვით, იგულისხმე-ბა ან მგლები ან სანადირო ძაღლები. უკანასკნელ შემთხვევაში ბეითის ში-ნაარსი ასეთ სახეს მიიღებს: ჰომლის ნაწილებს აქეთ-იქით ითრევენ, რუხ-ნი, მოშპოვებელნი (ძაღლები) და ჩანთქავენ სულმოუთქმელად (ძაღლოა) პატრონები (აზ-ზაფხანი, 84).

45. ს უ ა ო დ ი — ადგილის სახელია.

49. ყ უ რ ჩ ა მ ო ყ რ ი ლ ნ ი, გ ა წ ვ რ თ ნ ი ლ ნ ა, ფ ე რ დ ე ბ მ ი კ რ უ ლ ნ ი — სანადირო ძაღლები.

50. ს ა მ ჰ ა რ ი უ ლ ი — შუბის ერთ-ერთი მუღმივი ეპითეტია. გაერცლებული აზრის მიხედვით, ისინი ასე იწოდებოდნენ ქალაქ სამჰარის მიხედვით, საიდა-ნაც ისინი გამოჰქონდათ, ან ეინზე სამჰარის (ყაცის სახელია) მიხედვით, რო-მელიც თითქმის შუბების გამმართველი ყოფილა. ვ. ფიშერს სამჰარა (სამ-ჰარიული) მიაჩნია შუბის სხვა მუღმივი ეპითეტის ასმარ-ის (მუქი, რუხი. ფიშერის გაგებით, მაგარი და მოქნილი, ელასტიური) სრულ სინონიმად და ერთი ძირიდან ნაწარმოებ სიტყვებად. ფიშერის აზრით, რაც სარწმუნო ჩანს, ეს სიტყვა სწორედ მაგარსა და ელასტიურს უნდა აღნიშნავდეს (მდრ. ვ. ფიშერი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 39, 40).

52. ქ ა ს ა ბ ი და ს ა ხ ა მ ი — ძაღლის სახელებია.

55. ნ ა ვ ა რ ი — იხ. განმარტება ბ. 16-ისა.

56. ს ი რ ა ჟ ს ა ლ ა მ ი რ ო მ ა უ ლ ი ა — ლეინის ეპტრებს ალაში ჰქონდათ აღ-მართული ლეინის ღუქნის გამოსაცნობად. ალმის აღება ეპტრობის დამთავ-რებას ნიშნავდა. ამის შემდეგ მსურველი ლეინოს ჩვეულებრივზე ძვირად თუ შეიძენდა, რაც მყიდველის ხელგაშლილობის მაუწყებელი იყო. აქ და შემ-დეგ ბეითში ლაბილი აღწერს თავის ხელგაშლილობას, როგორც ბელუინის ერთ-ერთ სანაქებო თვისებას.

59. დ ა ნ ა — ლეინის დიდი ჭურჭელი.

60. თ ა ე ნ ა ქ ა რ ა — ლეინო, ს ი მ ე ბ ი ა ნ ი — უდი, აღმოსავლური სიბეზიანი საკრავი.

62. ცივ განთიადს ეიგერიებდი — კომენტატორთა (აბ-ზაჰანი, 90, ათ-თიბრიზი, 83) სიტყვით, აქ ლაბილი ლაპარაკობს იმაზე, რომ სიცოცხლე ის გაჰყრებულს აქმევლა და ცივხლს უზიარებდა.
63. და იღვირს მხარზე გაშაპივით გადავიდებდი. ვიშაპი — (იხი. განმარტება იმრუ-ლეისი, 25). აქ ლაპარაკია, ცხენ-ს სადავზე, რომელსაც ჩამოკვეთიებული მუდარი მხარზე გადაიდებდა, რათა საშინაოების უამს სწრაფად შემტარიყო ცხენზე და გაეკეხებინა (იხ. ათ-თიბრიზი, 83).
66. მაღალი, გლუვი — პაღმა.
71. სქელკისრიანნი — აქ ლომებს აღნიშნავს. ლომი თავის მხრავ მძინვარე, ძლიერი კაცის მეტაფორაა. ყინი — ჭინკა, ლემონი, არაბთა ლემონო-ლოგიის მიხედვით, ყინი — პაერისა თუ უკვამლო ცივხლისაგან შექმნილი გონიერი, უჩინარი არსებაა, რომელსაც შეუძლია გარეგნობა შეცვალოს და სხვადასხვა სახით მოვედინოს აღმაინს.
73. მაისირი — ახარტული თამაში იყო ბელუჩინებში (იხ. განმ. ტარაფა, ბ. 101).
74. ეიფვედლი. ისრით აერჩიათ ხორცი ბერწის თუ შვალის — ბერწი აქლემი ყველაზე მსუქანია, ხორცი შელიანი კი ყველაზე ძვირფასი არაბისათვის. აქ ლაბილი თავის ხელგაშლილობას აღწერს. ისრით აერჩიათ — აქ ისევ მაისირის ისარზეა ლაპარაკი.
75. თაბალა — ერთ-ერთი ვადის სახელი იამანში. ჟამა აქლემი — ღებდალი აქლემი.
76. მაჩანჩალა — ნიშნავს უძლეულებისა და დაღლილობისაგან ჩამორჩენილ, მაჩანჩალა აქლემს, რომელიც თავის მხრივ ღარიბი ღებდაკაცის მეტადორად გვევლინება. სქელდავისი — არაბები უწოდებდნენ გარდაცვლილი პატრონის საფლავზე დაბმულ აქლემს, რომელიც, არაბთა ადამიანის მიხედვით, შიმშილისაგან უნდა მომკვდარიყო, რათა თავის პატრონს საეჭიოს ზღებოდა.
87. გაზაფხულივით ხელგაშლილი მეზობლისათვის — გაზაფხული, ან გაზაფხულის წვიმა ხელგაშლილობისა და სიუხვის გამომხატველი ერთ-ერთი მუდმივი სახეა არაბულ პოეზიაში. აქ პოეტი თავის ტომს აქებს, რომელიც ისეთივე გულუხვია მეზობლებისათვის, როგორიც გაზაფხულია ადამიანებისათვის.

ამრ იბნ ჰალსუმი

1. აღანდარუნი — აღანდარინი — ღვინით განთქმული სოფელი სირიაში, ალემოს სამხრეთით.
2. უშამრი — ქალის, აქ მწლე ქალის სახელია.
- 5-6. ზოგიერთი გაღმოდების თანახმად, ეს ორი ბეითი ეყუთვნის არა ამრ იბნ ჰალსუმს, არამედ ამრ იბნ უხთ ჟაზიმა აღ-აბრამს (შდრ. ათ-თიბრიზი, გვ. 110).
7. ბაალბექი — ქალაქი სირიაში, კასირინა ან კასირუნა. სოფელი სირიაში ალემოს მახლობლად. ათ-თიბრიზის ეს ბეითი არა აქვს.
- 1-8. ვარაუდობენ, რომ ეს პირველი რვა ბეითი ძალიან ადრე უნდა დამატებულიყო პირველად ტექსტს (შდრ. ნიკოლსონი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 110. იხ. აგრეთვე კრამსკი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 154).
- 13-14. ამ ბეითების გაგების გამო შდრ. წინასიტყვაობა გვ. 17 და 24, შენიშვნა 69.
22. აღ-იამამა — მხარე ქიჯაზსა და ბაქრინს შორის არაბეთის ნახევარკუნძულზე.

23. აბუ პინდი — აქ იგულისხმება ამრ იბნ პინდი, არაბული სამთავროს, პირის მმართველი (554—569 წ. წ.).
28. ზუტულუკი, აშ-შამთი — აღვლის სახელებია.
31. კელაა — სამხრეთ არაბული ერთ-ერთი ტომი. ნაჯდი — არაბეთის ნახევარკუნძულის ცენტრალური მხარე, მაღალ ტაფობი.
36. შუბებს ხატურსა — ეს შუბები ასე იწოდებოდა ქალაქ ხატრის მიხედვით იემენში, ან ნავსადგურის მიხედვით ბაჰრეინში, საიდანაც ისინი შემოქონდათ.
40. მაადის ტომი — მაად იბნ ადნანი ჩრდილო არაბული ტომების ლეგენდარული მამამთავარია. აქ ჩრდილო არაბული ტომები იგულისხმება, რომელთაც მიეკუთვნებოდა როგორც ბაქრის, ისე თაღლიბის ტომი (შდრ. რ. ნიკოლსონი, დასახ. ნაშრომი, გვ. XIX).
46. რაჰვა — მთის სახელია.
51. ქუშამ იბნ ბაქრი — ამრ იბნ ქულსუმის ერთ-ერთი წინაპარი, თაღლიბელთა ცნობილი გმირი იყო.
54. ამრ იბნ პინდი — პირის სამთავროს მმართველი (იხ. განმ. 23-ე ბეიტისა).
56. ჩეენ დელაშენის მოახლენი როდის ეყოფილვართ — შდრ. ზემოხსენებული ინციდენტი ამრ იბნ პინდის დედასა და ლეილას, ამრ იბნ ქულსუმის დედას შორის.
61. ალკამა იბნ საიფი — გადმოცემით, თაღლიბელთა ერთ-ერთი ბელადი იყო, რომელსაც ჩამოუყვანია თაღლიბის ტომი მესოპოტამიაში.
62. მუჰალჰილი, ზუჰაირი — მუჰალჰილი — გამოჩენილი არაბი პოეტი და გმირი (გარდ. დაახლ. 530 წ.) პოეტის პაპა, დედამისის ლეილას შამა იყო. მუჰალჰილი იყო ძმა თაღლიბელთა ცნობილი ბელადის ქულაიბისა, რომლის მოყვლის გამოც ატეხილა ორმოცწლიანი ომი თაღლიბისა და ბაქრის ტომელთა შორის. ზოგიერთი გადმოცემის თანახმად, მას მიეწერება პირველი კსიოდის შეთხზვა (შდრ. რ. ნიკოლსონი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 61 და 'უმარ ჭარჩხუბ, თარბი ალ-ადაბ ალ-არაბი, ბაირუთ, 1965, გვ. 110), რაც სხვა გადმოცემების თანახმად მარჯულის სახელს უკავშირდება. მუჰალჰილი ვადის ტომის მხედართმთავარი, ყოფილა ორმოცი წლის მანძილზე. ზუჰაირი — პოეტის პაპა მამის მხრიდან, თაღლიბელთა ერთ-ერთი გამოჩენილი გმირი.
63. ათაბი — პოეტის ერთ-ერთი წინაპარი. ქულსუმი — პოეტის მამა.
64. ზულბურა — ათ-თაბრიზის მიხედვით (გვ. 118), ზულბურა უნდა იყოს ზედსახელი თაღლიბელთა გამოჩენილი გმირის ქაბ იბნ ზუჰაირისა.
65. ქულაიბი — თაღლიბის ტომის სახელოვანი ბელადი, პოეტის პაპის მუჰალჰილის ძმა. მის სახელთან არის დაკავშირებული ერთ-ერთი ყველაზე მეტად გავრცელებული ლეგენდა ისლამმდელი ხანისა, რასაც, როგორც ჩანს, ისტორიული საფუძველი უნდა ჰქონოდა. ეს არის ე. წ. ორმოცწლიანი ომი ბაქრისა და თაღლიბის ტომს შორის. ქულაიბი ყოფილა მხედართმთავარი ვადის ტომისა, რომელსაც ეკუთვნოდა როგორც ბაქრის, ისე თაღლიბის ტომი. აღზევებული ქულაიბი ჩაგრავდა და ავიწროებდა მეზობელ ტომებს. მას პაუდა ცოლისძმა, სახელად ჭასასი. ქულაიბს მოუკლავს ბასუსის, ჭასასთან სტუმრად მყოფი დეიდის, აქლემი. შეურაცხოფილმა ჭასასმა შუბით განგმირა ქულაიბი. ამან მოჰყვა ხანგრძლივი სისხლისღვრა ბაქრისა და თაღლიბის ტომს შორის, რომელიც ოქმულებს თანახმად, ორმოც წელს გავრ-

ძელებულა (დაახლ. ჩვ. წ. 495—535 წ.). ეს ბრძოლები არაბულ წყაროებში ცნობილია „ბასუსის ომის“ სახელით.

68. ხ ა ზ ა — ადგილის სახელია. პოეტი ამაყობს იმით, რომ მისი ტომი ნიზარელებს (ხრდ. არაბებს) დაესმარა სამხრეთ არაბებთან ბრძოლაში (აზ-ზეჯანი, 105).
69. ზ უ უ რ ა ტ ა — ადგილისა თუ წყლის სახელია. პოეტი აქ ამაობს, რომ ისინი თავის საქონელზეც კი არ ზრუნავდნენ, რათა ტომს მტერთან ბრძოლაში დახმარებოდნენ.
81. მ ი ვ ა გ ე ლ ე მ ბ თ მ ო კ ლ ე ბ ა ლ ნ ი ა ნ თ — მოკლებალნიანი აქ ცხენებს აღნიშნავს.
84. თ ე თ რ ნ ი, ლ ა მ ა ზ ნ ი — ქალები.
85. ნ ი შ ა ნ დ ე ზ უ ლ მ ტ რ ე ბ ი ს მ ე ო მ რ ე ბ ს — მეომრები ბრძოლის ველზე გამოსაცნობ ნიშნებს ატარებდნენ, რათა ბრძოლაში მედგრად მდგარიყვნენ (აზ-ზეჯანი, გვ. 107).
96. თ ე თ რ ნ ი — (მად) ხმლები, შესაძლებელია სხვა წაყითხვაც — მაღა, ამ შემთხვევაში — ზუნს, მუზარადს აღნიშნავს.
102. აქ ზღვა (არაბულად ბაჰრ, რაც ზღვასა და დიდ მდინარეს ნიშნავს) მდ. ევფრატს უნდა ვულისხმობდეს (შდრ. რ. ნიკოლსონი, გვ. 113).

ა ნ თ ბ რ ა

1. ნ ე ტ ა თ უ ღ ა რ ჩ ა თ მ გ ო ს ა ნ თ რ ა მ ე შ ე უ ქ ე ბ ე ლ ი — სიტყვა-სიტყვით ტექსტში: „თუ ღარჩათ მგოსანთ რაიმე დასაყერებელი (რომ საყერავი არ დაედოთ)“ შუა საუკუნეებს არაბი კომენტატორების (აზ-ზეჯანი, 107, ათ-თიბრიზი, 90) სიტყვით, არ ღარჩენიათ მგოსანთ რაიმე თემა; რაზედაც კი ლექსის თქმა შეიძლება, რომ ლექსი არ შეეთხზათ. ე. ი. ანთარას გრავალი წინამორბედი ჰყოლია. ზოგიერთ რედაქციაში „მუთარადამ“ (დასაყერებელი) სიტყვის ნაცვლად არის მუთარანამ — დასამღერებელი. მკვლევართა ერთი ნაწილი ამ ბეითს გვიანდელ ინტერპოლაციად თვლის. შდრ. მაგ. კრიმსკი (გვ. 154), რომელიც იმეფებებს ავრეთვე ცნობილი გერმანელი ორიენტალისტის კრემერის აზრს. კუდელინს (А. В. Куделин, Средневековая арабская поэтика, М, 1983 г.) მიაჩნია, რომ, რაკი აღნიშნული ბეითი IX ს ფილოლოგების ეჭვს არ იწვევს და ისინი მათ პოეტის ნამდვილ სიტყვებად მიაჩნიათ, ინტერპოლაცია, თუ მას საერთოდ ადვილი ჰქონდა, IX ს. გაცილებით ადრე უნდა მომხდარიყო (გვ. 56).
2. ა ბ ლ ა — ქალის, აქ პოეტის სატრფოს სახელია.
- ა ლ - გ ი ვ ა — ადგილის სახელი.
4. ა ლ - მ ა ზ ნ ი, ა ს - ს ა მ ა ნ ი, ა ლ - მ უ თ ა ს ა ლ ი მ ი — ადგილის სახელებია.
5. უ მ ჰ ა ი ს ა მ ი — უ მ ჰ ა ი ს ა მ ი (დედა ჰაისამისა) აბლას ქუენია — არაბული სა-კუთარი სახელის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია.
6. მ ა ს რ ა მ ი ს ქ ა ლ ო — აქ ისევ აბლა ივულისხმება.
- 6—14-ე ბეითებში პოეტი სატრფოს ხან მეორე პირში მიმართავს (გამიძნელდა მოახლება — დარსაკუთრე შენ... და სხვ.) ხან მესამე პირში საუბრობს მასზე (მოულოდნელად შემეყვარდა... ვით ვინახულო და სხვ.). ასევე, თავის თავზე ხან პირველ პირში საუბრობს (შემეყვარდა...), ხან მეორე პირში მიმართავს საკუთარ თავს (დაგატყვევია...) და სხვ.
9. უ ნ ა ი ზ ა თ ა ნ ი, ა ლ - ა ი ლ ა მ ი — ადგილის სახელებია.
10. შ ე ნ გ ა ნ შ ო რ ე ბ ა გ ა ს გ ე ზ რ ა ხ ა, მ ყ ი ს ვ ე ვ ი გ რ ძ ე ნ ი — თ ქ ე ე-

ნი აქლემნი შეეკაზმათ უკუნ ღამეში — შეეკაზმული აქლემება ღამით იმის მალეწებელია, რომ განთიადისას ტომი გზას დაადგება. ბედუონები განთიადისას იწყებდნენ მოგზაურობას, ვიდრე უღამნოში სვატი ჩამოწვებოდა და მირაჟი გზას აუბნევდათ.

11. ხიმშიმის მარცელი — ხიმშიში შავთესლიანი მცენარეა, რომელსაც აქლემებს აქმევენ.

შეეშფოთდი მეტად — პოეტის შემყოფების მიზეზია სურათი გასამგზავრებლად გამზადებულო ტომისა, რომელიც იალალს ტოვებს და შინ ბრუნდება. ტომს უხდა გაჰყვეს მისი სატრფოც, რომელსაც იგი გაზაფხულს იალალზე ხვდებოდა.

12. მეწველი იყო თუმც მათ შორის ორმოცდარი — ხიმშიმის მარცელები რძეს ამცირებს. მეწველ აქლემს ხიმშიმ შაშინ აძლევებს, როდესაც იალალზე სხვა აღარა დარჩენილა რა და იალალის მატოვების დრომ მოაწია (მღრ. ათ-თიბრიზი, გვ. 92).

შაეი, ვითარცა კუპრის ფერი ბუმბული ყორნის — შავი აქლემი ყველაზე ძვირფასი და უკეთესია. შგოსან ალწერს სატრფოს საგვარეულოს სიმდიდრესა და შეძლებას (აზ-ზავზანი, გვ. 112).

14. ათარი — ნელსაცხებლის გამყიდველი. მუშეი — მძაფრი და სასიამოვნო სუნის მურაფერის მარცელოვანი მასა, ნელსურნელება.

16. დირკამი — ფერცხლის ფული. თეთრი, ქალწულიც თხელულებელი — გაზაფხულის ღრუბელი, რომელიც ჭერ წვიმად არ წამოსულა და ამიტომ წყალუხვია (ათ-თიბრიზი, გვ. 94).

20. შაეი, შეეკაზმული — აქ ცხენს აღნიშნავს.

22. შადანური — შადანური აქლემი; ბერწი, ურძეო აქლემი სწრაფი და გამძლეა.

24. ფშენის და შემუსრავს ქვიშის გროვებს — ე. ი. სირაქლემა, რომელთანაც აქ აქლემია შედარებული, ღონივრად სცემს ფეხებს და სწრაფად გარბის, მიუხედავად ხანგრძლივი და მომქანცველი მოგზაურობისა.

25. აჯამი, ენაბრგენილი — აჯამს არაბები უწოდებენ უცხოთ, არაბებს. აქ ეთიოპელი მწვემის იგულისხმება, რომელიც უცხოურად უქცევს არაბულს.

27. ზულუშაირა — აღგილის სახელია. თავმოშეკო — აქ იგულისხმება სირაქლემა, რომელსაც აღარებს პოეტი აქლემს.

28. აღ-დუპრადანი — აღგილის სახელია. დაილამელი (დაილამი — კასიის ზღვის სამხრეთ-დასავლეთით, ირანის თანამედროვე პროვინციის გილანის მთავრობის მხარეა) არაბებს მტრობდნენ, ამიტომ დაილამის წყალა მტრის წყალს, მტრის წყალსატევს ნიშნავდა არაბისათვის.

29. კატას თავდიდას — აქ ვეფხვი იგულისხმება.

31. ეს ბეთი თარგმნილია ათ-თიბრიზის მიხედვით. აზ-ზავზანისთან ეს არ არის.

32. არ-რიდა — აღგილის სახელია.

37. შერინგი — იხ. განმარტება იმრუ ლ-კაისის ბ. 2-სა.

- 35-ე ბეთიდან პოეტი ისევ თავის სატრფოს მიმართავს და მის წინაშე თავის გმირობას, ვაჟაყობასა და ხელგაშლილობას იქაღის.

38. ბრკევიალი, ამოტვიფრული — ამ ბეთში ნიშნავს დინარს (ოქროს ფულს) ან კახის (აზ-ზავზანი, გვ. 117).

44. ასული მალქისა — იგულისხმება ისევ ალა — პოეტის სატრფო,

43. ძელის ისრები — ანუ მასიარის ისრები — (იხ. განმარტება, ტარიფი, 101).

53. ძირს რომ აგდებდა სირაჯთა აღმებს — ე. ი. იგი მთელ ღვინოს შეისყიდდა და მიკიტანი იძულებული იყო ალაში აედო. იმის ნიშნად, რომ ღვინო გათავდა და ვაჭრობა აღარ არის. (შდრ. განმარტება ლაბიდი, ბ. 58-სა).
57. ტყუპის ცალი ნუ გეგონებათ — ე. ი. მძლავრია და ღონიერი, ბავშვობაში კარგად ნაყები, რადგან რძის მოზიარე არ ჰყოლია (აზ-ზაფხანი, გვ. 121).
- 67—69 ბეთები არ არის აზ-ზაფხანის ტექსტში. თარგმნილია ათ-თიბრიზის მიხედვით.
77. დამდამის ძენი — იგულისხმება ჰუსაინი და ჰარიმი (აზ-ზაფხანი, გვ. 123), რომელთა მამა შემოკვდომია ანთარას.

ჰარის იბნ ჰილიზა

1. ასმა — ქალის, პოეტის სატრფოს სახელია.
2. შამა, აღ-ხალსა — ადგილის სახელებია.
- 3—4. აღ-შუჰია, ას-სიფაჰი, აღ-ზიბი, აღ-კატა, ვადი შ-შურბუბი, აღაბლა, აშ-შუბათანი — ადგილის სახელებია.
6. ჰინდი — ქალის სახელია, ამ სახელით პოეტი ისევ თავის სატრფოს მოიხსენიებს.
7. ხაზაზა — ადგილის სახელია.
8. საბარი — ალთე
14. ჰგავს ბრმას, სვედავსილს (სიკვდილისათვის განწყობულ აქლემს) იხ. განმარტება ლაბიდი (ბ. 76-სა).
16. აღარაკბმნი ძმანი ჩეენი... აღარაკიში თაღლიბის ტომის ერთ-ერთი შტოა. თაღლიბისა და ბაქრის ტომი, რომელსაც პოეტი ეყუთნის, ეაილის ტომის შთამომავლები და, ამდენად, ერთმანეთის მონათესავენი, მოძმენი არიან.
18. მფარველნი მათი, ქულაიბი ვისაც მოუკლავს — ქულაიბი როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თაღლიბელთა ლეგენდარული ბელადი იყო, რომელიც მოკლა ბაქრელმა ჯასასმა, რითაც დაუღო საფუძველი ბაქრისა და თაღლიბის ტომს შორის ატეხილ ე. წ. ორმოცწლიან ომს. აქ აღ-ჰარისი უარყოფს ბაქრელებისათვის წაყენებულ ბრალდებას — ქულაიბის მკვლელობაში მონაწილეობას.
21. პეი, მოლაყბე — აქ ჰარის იბნ ჰილიზა პოეტ ამრ იბნ ქულსემს უნდა გულისხმობდეს.
ამრი — ამრ იბნ ჰინდი, ჰირის სამთავროს მმართველი (554—569).
27. გვარიშველობით ირამიანი — ზოგიერთ არაბულ თქმულებაში ირამი ითვლება ადის წინაპრად (შდრ. აზ-ზაფხანი, 128 ათ-თიბრიზი, 139). სხვა თქმულებებში ირამი პიროვნებისა თუ ძველი ტომის სახელია. ქალაქ დამასკსაც უწოდებენ ირამს ან აიგივებენ ყურანში (სურა XXXVII) მოხსენიებულ ზღაპრულ სვეტებიან ირამ-ქალაქთან, რომელთანაც მრავალი ლეგენდა დაკავშირებულია. აქ საუბარია ამრ იბნ ჰინდზე, მის უძეულებს, კეთილშობილ წარმოშობაზე.
30. თუ გამომიკვლევთ, რა ყრფილა მილჰასა და ას-საკიბს შუაშილჰა — ადგილის სახელია, ას-საკიბი — მთისა, ლაპარაკია იმ ბრძოლაში.

ლებზე, რომელიც აქ მომხდარა ბაქრელებსა და თალიბელებს შორის. ნა-
ხავთ, იმათშიც ცოცხლებიც და მკვდრებიც არიან — ცოცხ-
ლებში იგულისხმება მოკლულები, რომელთა სისხლიც აღებულია, მკვდრებ-
ში — ის, ვისი სისხლიც არავის აუღია. ე. ი. მკვდრებად მას მიაჩნია ის თა-
ლიბელნი, რომელთა სისხლიც აუღებელი დარჩა.

35—36. ალკისა — ადგილის სახელია. აკრძალულ (თვეს) — იხ. შენიშვნა
ლაბიდის ბ. 3-სა. თამიში — ერთ-ერთი არაბული ტომი იყო.

40. მუნზირი — პირის სამთავროს მმართველ (505—554 ჩვ. წ.), მამა ამრ იბნ ჰინ-
დისა, რომელსაც ახსამს ზოტას ეს კასიდა.

ამრ იბნ ჰინდი — იხ. განმ. 21 — ბეთისა.

41. თითქო ქეიშაში ჩაიკარგა მათი კვალიო — ე. მოკლულთა
სისხლი, ადათისამებრ, არავის აუღია.

42. ალაღია, ალაესა — ადგილის სახელებია, მაისუნა — ქალის, დასა-
ნიანთა არაბული სამთავროს მმართველის (მალიქის) ქალიშვილის სახელია.
ამრ იბნ ჰინდს, მამამისის, მუნზირის მოკვლის შემდეგ თავისი ძმა ნუშანი
გაუგზავნია. მისი (ირანის ვასალის, ლახმიდების) სამთავროს მოქიშვე (ბი-
ზანტიის ვასალის) დასანიანთა დასალაშქრავდ. დასანიანებს მაშინ თალიბ-
ბელები ეხმარებოდნენ, ხოლო ბაქრის ტომი ამრ იბნ ჰინდის მხარეზე ყო-
ფილა და ამ გარემოებას ახსენებს პოეტი მეფეს. ამ ბრძოლაში ლახმიდებმა
მუნზირის შური იძიეს, გაათავისუფლეს იმრუ ლკაისი, მუნზირის ეფი, ხო-
ლო დასანიანთა ბელადის ქალიშვილი მაისუნა დაატყვევეს და მოათავსეს
საგანგებო კარავში (შდრ. ათ-თიბრიზი, გვ. 137).

49. შაკიკა — ზოგიერთი კომენტატორის სიტყვით, აქ ლაპარაკია შეიბანის
ტომის განაყოფ შაკიკის ტომზე, რომელიც აღმოსავლეთიდან მოვიდა. ისინი
კაის იბნ მა'დი ქარიზის წინამძღოლობით თავს დაესხნენ ამრ იბნ ჰინდის
აქლემებს. ბანუ მაშქარის ტომმა ისინი მოიგერია და დახოცა (ათ-თიბრიზი,
გვ. 139). სხვა ახსნით, შაკიკა — აქ კლდეს ნიშნავს (აზ-ზაფზანი, გვ. 131, ათ-
თიბრიზი, იქვე). თუმცა ყველა შემთხვევაში აქ ეს ბრძოლა იგულისხმება.

50. ამ ბეთში მოხსენიებული კაისი — ათ-თიბრიზის აზრით (გვ. 139), გაურკვე-
ველი პიროვნებაა. აზ-ზაფზანის აზრით, იგი კაის იბნ მა'დი ქარიზია, სამხ.
არაბეთის ერთ-ერთი მეფე (გვ. 131).

კარაზიე — იამანელი.

56. პუჯრი — პუჯრი იბნ კატამის ძეს, კომენტატორის სიტყვით, გაულაშქრია
ამრ იბნ ჰინდის ძმაზე იმრუ ლკაისზე. თან ახლდა ჰინდელთა მრავალრიცხო-
ვანი რაზმი. ბაქრელთა ტომმა, რომელიც იმრუ ლკაისის მხარეზე იყო, მუს-
რი გააულო მის ლაშქარს (ათ-თიბრიზი, გვ. 140).

57. წითური ლომი — ძლიერამოსილი და ძლიერი გმირი, გაზაფხულის
წვიმის თქემში — ე. ი. ხელგაშლილი და გულუხვი მტერიან გვალვაში
ანუ შიმშილობის დროს. აქ დახასიათებულია პუჯრი.

58. იმრუ ლკაისი — დასანიანებმა დაატყვევეს მამამისის, მუნზირის მოკვლის
დღეს. ბაქრის ტომმა ამრ იბნ ჰინდთან ერთად გაილაშქრა, მოკლა დასანი-
ანთა მეფე და იმრუ ლკაისი გაათავისუფლა.

59. ალ-ჯანა — ჰინდის ერთ-ერთი ბელადი (შვილი ზემოხსენებული კაის იბნ
მა'დიქარიზისა), რომელმაც ძლიერი რაზმით გაილაშქრა ბაქრელებზე. ბაქ-
რელებმა ისინი უუაქციეს, შეიპყრეს მისი ძე და მიჰგვარეს მუნზირს (ათ-
თიბრიზი, გვ. 142—143).

66. ზე ლ-მ-აჯაზი — ადგილი მექის მახლობლად, სადაც პირის მმართველი

ამრ იბნ ჰინდი ბაქრისა და თაღლიბის ტომს შეხვედრია, ისინი ერთმანეთთან დაუზავებია (ოაზ-სთან მომხდარ ისტადენტამდე) და მათთვის თავდაუსხველობის აღტკმა და პირობა ჩამოყრდნევა (აზ-ზავზანი, გვ. 133).

70. ქინდა — ერთ-ერთი არაბული ტომის სახელია.

71. იადი — ერთ-ერთი არაბული ტომის სახელია.

73. ათიკი — ერთ-ერთი არაბული ტომის სახელია.

76. მშიერმა წელმა გვალვიანმა ტექსტში: ლაბრა'უ — მტერია. ეს ზელსართავი პარის იბნ ჰილასთან გვხვდება ორჯერ. პირველად 57-ე ბეითში, სადაც კომენტატორები ერთხელეწინად აღნიშნავენ, რომ იქ მტერია ნიშნავს „მტერიან მიწას“, ან „მტერია წელს“ (აზ-ზავზანი, გვ. 182), „მცირეწვიმიან წელს“ (ათ-თიბრიზი, გვ. 141), რაც გვალვიანი წლის, გვალვის, შიმშილის მეტაფორაა. ხოლო 76-ე ბეითის ჯანმარტებისას იძლევიან „მტერია-ანის“ სხვადასხვა გაგებას. აზ-ზავზანი აქ მას განმარტავს ისევე როგორც „მტერია წელს“ ანუ გვალვას, მშიერ წელს, ხოლო ათ-თიბრიზი — როგორც „მტერია ხალხს“ — ე. ი. „უპოვართა და გლახაკთ“ (ათ-თიბრიზი, გვ. 134). ასევე თარგმნიან მას არბერი (ხეფერი, გვ. 224) და დოლინა (დოიხ, გვ. 63). ჩვენს თარგმანში უპირატესობა ენიჭება აზ-ზავზანის გაგებას.

77. კუდაა — ერთ-ერთი სამხრეთ არაბული ტომის სახელია.

78. არ მისცეს. არც ხალიანი და არცა თეთრი — არ მისცეს არც ხალიანი და არც თეთრი ცხვარი (აზ-ზავზანი, გვ. 134), სხვა ახსნით არც შავი და არც თეთრი (ათ-თიბრიზი, გვ. 137), ე. ი. აღარადერი დაუბრუნებიათ.

79. ნიტა — ადგილის სახელია.

82. ის არს მეუფე — კომენტატორის აზრით (ათ-თიბრიზი, გვ. 133), აქ იგულისხმება პირის მმართველი მეფე მუნზირ მა ას-სამაი. ჰიარანი — ადგილის სახელია.

განმარტება

1. მაია — ქალის სახელია. ალ-ალია, ას-სანადი — ათ-თიბრიზი განმარტავს როგორც მღვდელსა და ფერდობს (გვ. 152), ხოლო ას-სანდუბი — როგორც ადგილის სახელებს (გვ. 397). თარგმანში უპირატესობა ენიჭება ამ უკანასკნელს, რადგან, როგორც ზემოთაც აღნიშნეთ, კასიდის ერთ-ერთი მუარის მოტივი იმ ადგილების ჩამოთვლა, სადაც პოეტის სატრფო ცხოვრობდა, სადაც მას პოეტი ხელებოდა.

6. ლუბადი — ძველი არაბული თქმულების მიხედვით, ლუბან ბრძენს მითური აღის ტომიდან, რომელიც ღმერთმა გაანადგურა ურჩობისათვის, ნაბოძები ჰქონდა შვიდი ყვავის სიცოცხლე. ლუბად- მისი უკანასკნელი ყვავის სახელია. ლუბადი ხანგრძლივი სიცოცხლისა, მაგრამ სიკვდილის ვარდუვლობის სიმბოლოდ იქცა.

8. კანჯარის დარი, მაგარზურგიანი, ისრის სამიზნე — აქ აქლემს ნიშნავს.

10. ვაჟარის ქურციკი — ვაჟრა ნადირათ მდიდარი ადგილები მექის მახლობლად.

14. დუმრანი — ძაღლის სახელია.

18. ეაშიკი — ძაღლის სახელია.

20. ნუმანი — პირის არაბული სამთავროს მმართველი ნუმან V აბუ კაბუსი (დაახლ. 580—602).

აღმეტყუელს ხალხსა ზედა, ახლო თუ შორთა — ტექსტში აღნიშნული და ბა'ა — შორეული, მრავლობითი რიცხვის ფორმა (ბა'ად) შორეულისა. სიტყვა-სიტყვით თარგმანი იქნება „აღმეტყუელი

ხალხში ახლოსა და შორეულთა (შორის)“. აქ ეს გამოთქმა უნდა იყოს ბა'ინ (შორეული) და ბა'ინას (დარჩენილი, არსებული) მნიშვნელობით ნახმარი. ასე აღნიშნავდნენ არაბები არაბეთის ნახევარკუნძულის გამქრალ (ე. ი. შორეულ) და არსებულ მცხოვრებთ. გამქრალ ხალხში მათი, თვალსაზრისით აგულისხმება არაბეთის ნახევარკუნძულის ძირითადი მოსახლეობა იემენელნი — მათი წინაპრები. ბაკია თავის მხრივ იყოფა 'არიბა (ნამდვილ სამხრეთელ) და მეთა'არიბა (გაარაბებული, ჩრდილო) არაბებად. შდრ. Г. Э. фон Грюне-баум, Природа арабского единства в доисламский период, в: Основ-ные черты арабско-мусульманской культуры. М., 1981, გვ. 15). ე. ი. ში-ნაარსი ამ ბეითისა იქნება: „ნუმანი, რომელიც აღმატებულია როგორც წი-ნაპრებსა, ისე მის თანამედროვეებზე“.

21. ს უ ლ ა ი მ ა ნ ი — ბიბლიური სოლომონი, რომელმაც, არაბული თქმულებე-ბის თანახმად, დაიმორჩილა ქინები; ურჩი ქინები კუმეუმებში დაამწყვდია და ზღვაში გადაყარა.
- ქ ი ნ ი — იხ. შენიშვნა ალ-აშა, ბ. 31.
23. თ ა დ მ უ რ ი — თადმორი, ძველი პალმირა, რომელიც ერთ-ერთი არაბული თქმულების თანახმად, ქინებს აუჯიათ.
33. ხ ო რ ც ხ ე რ ი ე ლ ი — აქ აქლემი. თ უ დ ი ჰ ი — ადგილის სახელია. ს ა-დ ა ნ ი — ნოუერი ბალახია, რომელიც აქლემს ასუქებს და რძეს უმატებს (შდრ. ათ-თიბრიზი, გვ. 155).
36. თ ე თ რ ო ნ ე ბ ი, გ ა ხ ე ღ ნ ი ლ ე ბ ი, მ უ ხ ლ ე ბ გ ა ნ ი ე რ ნ ი — აქ: აქ-ლეშები.
37. ქ ა ა ბ ა — მეტეორული წარმოშობის შავი ქვა მექაში, რომელიც წარმართო-ბის დროიდან წმინდა ადგილად იყო შერაცხული არაბთა მიერ.
38. ა ს-ს ა ა დ ი და ა ლ-ლ ი ლ ი — ტყეები მექასა და მინას შორის.
39. ა ბ უ კ ა ბ უ ს ი — იგივე ნუმან V იხ. (გან 20-სა).
44. ფ უ რ ა თ ი — მღ. ეფერატი.

ალ-აშა

1. ჰ უ რ ა ი რ ა — ქალის სახელია. ზოგიერთი ცნობით, იგი მომღერალი მხევა-ლი ყოფილა (ათ-თიბრიზი, გვ. 143).
2. ჩ ა ფ ლ უ ლ ი, ჩ ლ ი ქ მ ო ც ე თ ი ლ ი — აქლემი. ჩაფლული — იგულისხმება ტლახში ჩაფლული. აქ ქალის ნაზი სიარული შედარებულია ჩლიქმოცვეთი-ლი აქლემის ფრთხილ სვლასთან.
3. ი შ რ ი კ ი — მომცრო, ერთი წყრთის სიმაღლის ხეა. როდესაც გახმება პა-ტარა მარცვლები მის ნაყოფში, კენჭებივით ჩხრიალებენ ქარის დაბერვაზე (ათ-თიბრიზი, 143).
12. ა რ ა რ ი ს ბ ო რ ც ე ზ ე მ წ ვ ა ნ ე ' მ დ ე ლ ო... — კომენტატორის სიტყვით, ბორცვზე შეფენილი მდელი უკეთესი და უფრო სურნელოვანია, ვიდრე დაბლობისა (ათ-თიბრიზი, 144).
- მ ა წ ვ ე მ ა რ ი, გ ა დ ა უ ღ ე ბ ე ლ ი — საადრო ღრუბელი, ან წვიმა.
13. მ ზ ე ს რ ო მ უ ც ი ნ ი ს ი ქ ე ა რ ს კ ლ ა ვ ი — ვარსკვლავი ყვავილის მებრ-ფორაა.
19. უ მ ხ უ ლ ა ი დ ი — დედა ხულაიდისა — ქალის, ჰურაირას საკუთარი სახე-ლის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია.
20. ხ ე დ ა ვ, ბ ე ც ი ვ ა რ — ბეცი, არაბულად ალ-აშა, პოეტის ზედსახელია (იხ. ზემოთ მისი ბიოგრაფია).

- ე. შიშო თ. მთელი — მზე ანუ ტყბი-მეფე აქ ღვწოს აღნიშნავს.
30. უფრო — აღნიშნავს სიმებადნი საყრავი (იხ. ლაბიძე).
35. მკლავრი მუხლზე — ფართოდ იშლება — ფართოდ გაშლილი ნივლები აქლემის ერთ-ერთ სანაქებო თვისებად ითვლებოდა.
39. დურნა — ადგილის სახელია პირის მასობლად, სადაც ზემოხსენებული ანუ სუბიექტი იმოქმედებდა; ზოგიერთ კომენტატორის აზრით, ეს ადგილი აღნიშნავს მასობლად იყო (ათ-თიბრიზი, 148).
- 41.—42. ნუშარი, ატნ ალ-ხალსი, ალ-ასჯადია, არ-რიჯალი, ას-სათჰი, სინხირი, ბურჯა, არ-რამზა, ალ-ჯიბალი რადე ალ-კატა, ალ-ლინა — ადგილის სახელებია.
44. მახიდის უახლოესი შეიბანელს — იზიდ შეიბანელი, პოეტის ბიძაშვილი, რომელსაც პოეტზე სატრა შეუთხოვს და გაუცილავს.
45. ზე-ლჯადიანი — მამაკაცის სახელია. ტექსტის ზოგიერთ ვერსიაში არის ზე-ლჯადიანის ძენი (იხ. თიბრიზი, 149).
51. ალ-ქაშირია — ქალის სახელია იადის ტომიდან (ათ-თიბრიზი, გვ. 150), ქალს სოჯახი — სადის ტომელი უფროსი (ათ-თიბრიზი, იქვე).
52. კუშაირი, აბდ ალ-ღაჰი, რამბია — აქ არაბული ტომები იგულისხმება (ამ-შანჯიტი, გვ. 123).
60. შეზი ხატური — „ხატური“ — შეზის ერთ-ერთი მეტყველი ვაჟებთან არაბულ კაზმულსიტუაში. იხ. აპრ ინს ქელსუმი, განმარტება 28.
62. ალ-ჰინდის დღე — ალ-ჰინა — ადგილის სახელია. უნდა ვუღელსხმებოდეს ბრძოლა, რომელიც იქ მომხდარა.

ფუტაიმა — ქალის სახელია, სახელ „ფატჰმა“ კინობით დორმა; ის უფრო ვინმე ფატმა ასული ჰაბიბისა სალამის ტომიდან (ამ-შანჯიტი, გვ. 125).

აზიდ იან ალ-აზარანი

- მალქუბი — ასადის ტომის წყარო. სხვა ცნობით, აბდ ალ-ლაჰის ტომის სოფელი ალ-იამამში (ამ-შანჯიტი, გვ. 145). აზ-ზანუბი — ადგილის სახელია. ალ-კუტაბია — მთის სახელია.
- რაქისი, სულაიბახი, ზათუ ფირჯანი — ზორცევა ბასრასა და ქუფას შორის (ამ-შანჯიტი, გვ. 145).
- არდა (ზოგიერთი გადმოცემით, ფარდა) — ზორცევა, რომელსაც წყალი ჩაუდის (ამ-შანჯიტი, გვ. 145). კათაჰიბირი — მთის სახელია. ალ-კალიბის კა — წყლის სახელია.
- (დმერთი ერთია) ალაჰს არაჰყავს თანაზიარი — ეს ადგილი, ზოგიერთი არაბი ფილოლოგის აზრით, გვიანდელი ინტერპოლაცია უნდა იყოს. იგი მოთავსებულია მტოვებული კარვის ნაშთებისა და აქლემის ღვწრას შორის, რაც უნეველოა ისლამადელი კსიდიისათვის (Ханна аль-Фахури, История арабской литературы, М., 1959, გვ. 93).
- ნორთითმსეღელი, ზორბა, ვეება, კანჯარისდარი, მკლავრ ზურჯიანი — აქ აქლემი იგულისხმება.
- რუხამა — მცენარე, რომელიც ქვიშარაში ხარობს და საქონლის სიკვებად იხმარება.

ს ა რ ა ნ ე ზ ი

წინასიტყვაობა	5	ანთარა	73
იმრე ლ-კაისი	27	ალ-ჰარის იბნ ჰილიზა	81
ტარათა	36	ას-ნაბილა აზ-ზეინი	89
ზუჰაირი	47	ალ-აშა	94
ლაბიდი	53	აბიდ იბნ ალ-აბრასი	101
ამრ იბნ ქელსუმი	62	შენიშვნები	106

Главная редакционная коллегия по делам художественного перевода при Союзе писателей Грузии

МУАЛЛАКИ

донсламская арабская поэзия

(на грузинском языке)

ИБ № 2987.

კოლეგიის რედაქტორი გ. აჭიაშვილი, გამომცემლობის რედაქტორი ნ. ეუ-
ენაშვილი, მხატვრული რედაქტორი თ. კარბელაშვილი, ტექნოლო-
გური ნ. დოგუზაშვილი, უფრ. კორექტორი მ. გებუღაძე, კორექტორი
ლ. გოგეშვილი, გამომშვები თ. მაქავეარიანი.

გადაეცა წარმოებას 13.08.85. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 27.12.85. ქალაქის ზომა
60X90¹/₁₆. საბეჭდო ქაღალდი № 3. ნაბეჭდი თაბახი 8. სალექავგატარება 8,5. საა-
რიტვო-საგამომცემლო თაბახი 6,54.
ტირაჟი 50 000. შეევ. № 517.
ფასი 85 კაპ.

გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი, ორჯონიკიძის ქ. № 50.
Издательство „Ганатლება“, Тбилиси, ул. Орджоникидзе № 50.
1985

საქართველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა
სახელმწიფო კომიტეტის ბეჭდვით. სიტყვის კომბინატი, თბილისი, მარჯანიშვი-
ლის ქ. № 5.

Комбинат печати Государственного комитета Грузинской ССР по делам изда-
тельств, полиграфии и книжной торговли, Тбилиси, ул. Марджанишвили, 5.